

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA**

RAMUNĖ LIEGUTĖ
Teisės ir valdymo studijų programa

**VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI. LYGIATEISIŠKUMO,
NEDISKRIMINAVIMO, SKAIDRUMO, KONFIDENCIALUMO, VIEŠŪJŲ
IR PRIVAČIŲ INTERESŲ DERINIMO PRINCIPAI VIEŠUOSIUOSE
PIRKIMUOSE. BENDRŪJŲ IR ŠAKINIŲ TEISĖS PRINCIPŲ
GALIOJIMAS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas –
lekt. Vytautas Kurpuvesas**

**Konsultantas –
lekt. dr. Vytautas Šulija**

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. PRINCIPAI VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE	
1.1. Viešųjų pirkimų vykdymo principų samprata.....	7
1.2. Viešųjų pirkimų vykdymo principų reglamentavimas teisės aktuose.....	11
2. PAGRINDINIAI VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI	
2.1. Lygiateisiškumo principas.....	18
2.2. Nediskriminavimo principas.....	24
2.3. Skaidrumo principas.....	31
2.4. Konfidencialumo principas.....	38
2.5. Viešųjų ir privačių interesų derinimo principas.....	43
3. BENDRIEJI IR ŠAKINIAI TEISĖS PRINCIPAI VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖJE	
3.1. Bendrieji teisės principai viešuosiuose pirkimuose.....	49
3.2. Šakiniai teisės principai viešuosiuose pirkimuose.....	54
IŠVADOS	60
PASIŪLYMAI.....	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY.....	71

ĮVADAS

Viešieji pirkimai yra svarbi valstybės ekonominio gyvenimo dalis. Vienas svarbiausių valstybės valdymo tikslų yra viešiesiems pirkimams skirtų lėšų racionalus ir taupus naudojimas. Šiuo metu Lietuvoje viešųjų pirkimų apimtys siekia daugiau nei 6 milijardus litų per metus ir ateityje, įvertinant Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaką, ženkliai didės¹. Todėl viešųjų pirkimų vykdymo teisėta ir moralia tvarka turėtų būti suinteresuoti ne tik šią veiklą vykdančios asmenys, bet ir eiliniai piliečiai. Pastaruosius tai turėtų dominti, nes jų sumokėtos lėšos yra naudojamos viešosioms gėrybėms užtikrinti, o perkančiųjų organizacijų pareiga yra laiku, efektyviai, skaidriai ir kuo mažesnėmis sąnaudomis teikti viešąsias paslaugas bei kurti atvirą ir pasitikėjimą keliančią politiką.

Bet viešieji pirkimai yra sritis, kurioje iškyla reali korupcijos grėsmė. Tiek tiekėjai, tiek perkančios organizacijos sudarydami sandorius ne visada sugeba atsiriboti nuo savo privačių interesų. O tai sąlygoja konkurencijos mažėjimą, valstybinių institucijų veiklos neskaidrumą, tiekėjų diskriminaciją bei iš to sekantį visuomenės neigiamos nuomonės apie viešųjų pirkimų vykdymo eigą formavimą. Neteisėta veikla viešųjų pirkimų srityje yra gana dažnai susijusi su teisės principų nepaisymu ar jų netinkamu interpretavimu.

Norint suvokti viešųjų pirkimų teisės esmę, pirmiausiai reikia žinoti viešųjų pirkimų teisės principus, pagrindinius jos pradus, kuriuose yra įkūnyti pamatiniai ir tipiškiausi šios teisinės veiklos bruožai. Jų pažinimas bei supratimas padeda ne tik vertinti viešųjų pirkimų vykdymą, bet kartu padeda šią veiklą vykdančioms asmenims sėkmingiau įgyvendinti viešųjų pirkimų tikslą – efektyviai tenkinti viešus interesus. Viešųjų pirkimų principų sistemingas įgyvendinimas praktikoje leistų sumažinti korupcijos apraiškas, efektyviai ir konkurencingoje aplinkoje vykdyti pirkimus, leistų įsigyti kokybės ir kainos prasme geriausias prekes, paslaugas ar darbus.

Lietuvos teisės sistemoje viešieji pirkimai pradėti reglamentuoti nuo Lietuvos nepriklausomybės atgavimo transformuojantis demokratinėms institucijoms. Todėl keitėsi ne tik žmonių, bet ir valstybinių įmonių, organizacijų bei privačių įmonių padėtis visuomenėje. Keitėsi valdžios ir visuomenės santykių reglamentavimas, vertybės. Tad demokratiniai teisinės valstybės principai su kiekvienais metais įgavo vis reikšmingesnę vaidmenį viešųjų pirkimų vykdymo sistemoje. Ypač prie to prisidėjo integracija į Europos Sąjungą. Kai kurie principai įgavo platesnį mastą. Jų svarbą pabrėžia ir su kiekviena įstatymo redakcija vis išsamesnis jų reglamentavimas įstatymuose, griežtesnių procedūrų nustatymas jiems įgyvendinti. Tą sąlygoja

---

¹ Palubinskas V. Reali perspektyva – elektroniniai viešieji pirkimai //Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis, 2006, Nr. 2(19).

vis didėjančios lėšos skiriamos viešiesiems pirkimams. Todėl siekiant tinkamai vykdyti viešuosius pirkimus reikia ne tik gerai išmanyti procedūras, bet ir pažinti jų idėjinius pagrindus.

Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys viešuosius pirkimus, įtvirtino pagrindinius principus. Jie tapo privalomi visiems vykdančioms šią veiklą. Bet vis dažniau šioje srityje kylantys korupcijos skandalai verčia manyti, kad nors įstatymuose principai ir reglamentuojami, bet praktikoje jų įgyvendinimas vis dar yra problematiškas.

Mokslinės literatūros studijos parodė, kad viešųjų pirkimų vykdymo principų tema nėra išsamiai išgildyta. Nepavyko aptikti išsamių tyrimų, apklausų ar mokslinių straipsnių ir monografijų gausos. Taigi, šiuo darbu bus siekiama prisidėti prie išsamesnės viešųjų pirkimų vykdymo principų analizės, jų turinio aiškinimo.

Darbo problemos:

1. Viešųjų pirkimų vykdymo principų apibrėžimo problema. Esant sudėtingoms viešųjų pirkimų įgyvendinimo procedūroms, iškyla reikalas jas vienodai interpretuoti tam, kad būtų pasiektas viešųjų pirkimų tikslas. Todėl kiekvienas viešųjų pirkimų subjektas turi vienodai suprasti principų svarbą bei esmę.

2. Lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principų įgyvendinimo ir interpretavimo viešuosiuose pirkimuose problema. Nors teisės aktai reglamentuoja daugumą šių principų, numato jų sėkmingo įgyvendinimo procedūras, bet praktikoje neišvengiama su viešųjų pirkimų vykdymo principais susijusių problemų.

3. Bendrųjų ir šakinių teisės principų įgyvendinimo ir galiojimo viešųjų pirkimų teisėje problema. Dėl savo teisinių santykių problematiškumo, viešųjų pirkimų teisė turi ir viešosios ir privatinės teisės bruožų. Tarp šios teisės subjektų nėra subordinacijos, bet kartu viena iš šalių neturi pagrindinių privatinei teisei būdingo bruožų.

Darbo objektas: viešųjų pirkimų vykdymo principai.

Darbo dalykas: tiriamaisiais elementais bus: 1. Viešųjų pirkimų vykdymo principų reglamentavimas Lietuvos, Europos Sąjungos teisės aktuose bei kituose tarptautiniuose dokumentuose. 2. Lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principai, bendrieji ir šakiniai teisės principai viešuosiuose pirkimuose. 3. Šių principų įgyvendinimo priemonės bei aktualiausios problemos.

Darbo tikslas: Atskleisti viešųjų pirkimų vykdymo principus, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principų esmę ir įgyvendinimo priemonių sistemą bei bendrųjų ir šakinių teisės principų galiojimą viešuosiuose pirkimuose.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti viešųjų pirkimų principų reikšmę ir tikslą viešuosiuose pirkimuose.
2. Išanalizuoti viešuosius pirkimus reglamentuojančius Lietuvos, Europos Sąjungos, Pasaulinės prekybos organizacijos teisės aktus bei kitą literatūrą.
3. Išanalizuoti lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principų sampratą, svarbą, įgyvendinimo priemones bei aktualiausias problemas viešuosiuose pirkimuose.
4. Atskleisti, kokių vaidmenį vaidina bendrieji teisės principai viešuosiuose pirkimuose ir kokios teisės šakos principais remiamasi viešuosiuose pirkimuose.

Hipotezė: Sėkmingai įgyvendinami viešųjų pirkimų vykdymo principai, kaip visos viešųjų pirkimų teisės idėjinis pagrindas, užtikrina racionalų valstybės lėšų panaudojimą bei efektyvų viešo intereso užtikrinimą.

Darbe taikyti metodai:

1. *Dokumentų ir literatūros analizė.* Šis metodas padėjo išsiaiškinti su darbo tema susijusius dokumentus, sužinoti esamą situaciją viešųjų pirkimų teisėje bei gauti išsamesnę informaciją apie darbo problemas. Literatūros analizė taikyta siekiant geriau atskleisti viešųjų pirkimų vykdymo principų sampratą, svarbą bei susipažinti su esamomis problemomis, praktinėmis situacijomis. Dokumentų analizė atlikta remiantis viešuosius pirkimus reglamentuojančiais nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais. Juose išstudijuotos principų įgyvendinimo priemonės. Taip pat analizuota Lietuvos teismų bei Europos Teisingumo teismo praktika, spaudos straipsniai.

2. *Nestruktūrizuotas interviu.* Šis metodas taikytas siekiant sužinoti skirtingų viešųjų pirkimų specialistų nuomonę, paanalizuoti praktinę viešųjų pirkimų principų įgyvendinimo pusę, aktualiausias problemas. Interviu buvo vykdytas Molėtų rajono savivaldybėje ir Viešųjų pirkimų tarnyboje prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Šiuo būdu gauta informacija padėjo geriau atskleisti dokumentų ir literatūros studijų metu gautą informaciją, ją papildė, o taip pat leido patikrinti darbe išsikeltą hipotezę, susipažinti su aktualiausiomis problemomis šioje srityje.

3. *Loginis metodas.* Jis buvo taikomas viso darbo metu: analizuojant viešųjų pirkimų vykdymo principus įtvirtinančius teisės aktus, ieškant aktualių problemų šiuo klausimu, formuluojant išvadas.

4. *Istorinis metodas.* Šio metodo pagalba buvo tiriami nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai, Europos Sąjungos ir kiti tarptautiniai teisiniai dokumentai. Siekta nustatyti viešųjų pirkimų principų reglamentavimo dinamiką ir tendencijas ankstesniuose įstatymuose.

Darbas susideda iš trijų dalių, kurias įtakojo išsikelti uždaviniai. Pirmojoje dalyje nagrinėjama viešųjų pirkimų principų samprata bei jų reglamentavimo Lietuvos ir tarptautiniuose teisės aktuose raida. Antroji dalis pati plačiausia, nes nagrinėjami pagrindiniai viešųjų pirkimų vykdymo principai, siekiama atskleisti jų esmę, sėkmingo įgyvendinimo praktikoje galimybes. Trečiojoje dalyje kalbama apie bendruosius ir šakinius teisės principus, kurių įtakos viešiesiems pirkimams taip pat negalima paneigti.

1. PRINCIPAI VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

1.1. Viešųjų pirkimų vykdymo principų samprata

Valstybę sudaro daugybė institucijų bei organizacijų, kurios egzistuoja tam, kad užtikrintų žmonių egzistencinių poreikių patenkinimą. Jos yra vienos didžiausių rinkos vartotojų. Kad galėtų tinkamai vykdyti savo funkcijas ir uždavinius visuomenėje joms reikia įvairių paslaugų, prekių bei darbų. Šiuo tikslu viešosios organizacijos kreipiasi į galinčius jų poreikius patenkinti tiekėjus. Toks perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų bendradarbiavimas vyksta per viešuosius pirkimus. Viešasis pirkimas – tai tam tikra tvarka vykdomas darbų, prekių ir paslaugų pirkimas atliekamas centrinės, regioninės arba vietinės valdžios institucijų, o transporto, telekomunikacijų, energetikos ir vandens tiekimo sektoriuose – įmonių, veikiančių pagal specialias arba išimtinės teises². Tai teisės aktais reglamentuojama vieša veikla, kuri paprastai yra finansuojama iš valstybės lėšų ir kuria siekiama sudaryti pirkimo – pardavimo sutartį. Pastarosios lėšos privalo būti paskirstytos racionaliai ir tikslingai. Todėl efektyviu pirkimu galima vadinti tą, kai yra pasirenkamas teikėjas siūlantis reikalingas prekes už mažiausią kainą ir reikiamos kokybės.

Viešieji pirkimai, kaip ir kitos valstybinių organizacijų bei viešųjų įstaigų veiklos, yra reglamentuoti Lietuvos bei Europos Sąjungos teisės aktų normomis. Bet įstatymų leidejas ir kitos vykdomosios valdžios institucijos ne visada išsamiai apibrėžia norimą sritį. Tą sąlygoja besikeičianti politinė, socialinė situacija valstybėje, reglamentuojamos srities naujumas, nepakankamas praktikos buvimas. Tokiu atveju, reglamentuojamą dalyką, nepaisant jo kaitos, padeda suprasti principinė analizė.

Principas (lot. *principium* – pradžia, pagrindas)- įsitikinimas, lemiantis žmogaus santykių su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas; pagrindinė kurios nors teorijos, koncepcijos idėja, pradinis teiginys; svarbiausioji kurios nors organizacijos (partijos, sąjungos, valstybės, žinybos) struktūros arba veiklos taisyklė; pagrindinė kurio nors įrengimo, mechanizmo sandaros arba veikimo savybė³. Kitaip tariant, tai šaltinis, kreipiantieji pradai, kurie grindžia tam tikro reiškinių turinį, jo konkrečias apraiškas. Principai gali būti suprantami ir kaip vertybinės orientacijos, kurios lemia žmogaus požiūrį į tikrovę.

Teisės teorija principus apibūdina kaip svarbiausias bendro pobūdžio idėjas, konkretinančias teisės sampratą. Jos nurodo kaip konkrečios teisės normos turėtų reglamentuoti žmonių santykius, kad jie įgautų teisių ir pareigų vieningumą ir būtų įgyvendinami teisės

² Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 340.

³ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma Littera, 2004. P. 601.

sampratos formuojami tikslai⁴. Principai išreiškia visos teisės sistemos esmę bei yra jos plėtotės pagrindas, stabilizuojantis veiksnys. Jais grindžiamas visas teisinis reglamentavimas bei visi bendrieji ir individualūs teisiniai sprendimai. Principai susiformuoja per ilgą laiką iš bendro žmonių koegzistavimo ir kyla iš žmonių interesų bei lūkesčių. Jie yra stabilesni palyginti su kitomis teisinėmis nuostatomis. Todėl jų ignoravimas ar kaitaliojimas teisėkūros ar teisės aktų įgyvendinimo procese sukeltų visuomenės nepasitikėjimą. Kitaip tariant, principai persmelkia ir kreipia pačią teisę, jos įgyvendinimą bei parodo pagrindines teisės normų reguliuojamų santykių vystymosi tendencijas.

Teisės principų paskirtį galima apibūdinti per jų funkcijas. Jos išskiriamos dvi: pozityvioji (teisės sistemos darnos užtikrinimas, jos elementų tarpusavio neprieštaravimo garantavimas) ir negatyvioji (elgesio ribų, kurių negalima peržengti, nustatymas)⁵. Vadinasi, teisės principai harmonizuoja teisinius santykius, padeda palaikyti tvarką ir darną valstybėje.

Viešųjų pirkimų vykdymo principai yra suprantami kaip pagrindinės, esminės idėjos, kuriomis remiantis funkcionuoja viešųjų pirkimų sistema. Tai viešųjų pirkimų vykdymo subjektų elgesio orientyrai leidžiantys nenukrypti nuo teisių ir pareigų vienovės. Jais privalo būti paremtas kiekvienas viešųjų pirkimų srityje atliekamas veiksmas. Principais būtina vadovautis aiškinant, interpretuojant ir įgyvendinant teisės aktų nuostatas, nes jie atspindi pagrindines viešųjų pirkimų reguliavimo ypatybes.

Apibūdinant viešųjų pirkimų vykdymo principus per anksčiau nurodytas teisės principų funkcijas, galima teigti, kad principai, pirmiausiai, determinuoja viešųjų pirkimų teisės normas bei jų praktinį įgyvendinimą. Jie teisės normas subordinuoja ir užtikrina, kad jos visos sudarytų vieną visumą, suteikia joms stabilumo. Pozityviaja teisės principų funkcijos prasme, principai kreipia visos viešųjų pirkimų teisės sistemos, teisinio reguliavimo bei konkrečių teisės institutų turinį. Taigi, jie padeda sukurti darnią viešųjų pirkimų sistemą, panaikina prieštaravimus tarp atskirų šios teisės sistemos elementų bei koordinuoja teises nuostatas.

Pagal negatyviają viešųjų pirkimų vykdymo principų funkciją, principai yra kriterijus, kurio pagalba verifikuojamas teisiškai reikšmingų sprendimų teisėtumas. Principų pagalba patikrinama ar įstatymų leidėjas, valstybės tarnautojai vykdantys viešuosius pirkimus bei tiekėjai siekiantys dalyvauti viešajame konkurse savo veikla nepažeidžia nustatytų teisinių standartų. Todėl, pasak Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Kūrio, šiuo požiūriu teisės principai yra imperatyvūs, t.y. jie brėžia elgesio ribas kurių nevalia peržengti. Tokių ribų peržengimas sąlygoja teisinio reguliavimo nenuoseklumą, prieštaringumą ir yra pagrindas

---

⁴ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 124.

⁵ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje // LR Konstitucinio teismo ir Lenkijos Konstitucinio tribunolo konferencijos medžiaga. Neringa, 2001m. Birželio 11-12.: Baltijos kopija, 2002. P.9-10.

kritikuoti atitinkamus teisės aktus bei pareigūnų veiklą.⁶ Apibendrinant galime teigti, kad viešųjų pirkimų vykdymo principų pagalba galima kritikuoti ar kitaip vertinti šios srities teisinį reglamentavimą bei atskirų subjektų veiklą. Principų pažinimas, jų prasmės supratimas padeda vertinti konkrečią teisinę sistemą, o ne tik ją pažinti.

Teisės normos teikia tik kiekybinę charakteristiką apie reglamentuojamą veiklą, o principai atspindi kokybinę jos pusę⁷. Jie padeda nustatyti viešųjų pirkimų sistemos efektyvumą. Taip pat sureguliuoti tas sritis, kur įstatyminė reglamentacija nėra pakankama, konkuruoja kelios teisės normos. Principinė veiklos analizė tampa reikšminga kai siekiama įsitikinti ar naujai priimami įstatymai neprieštarauja teisei.

Kai kurie principai pasilieka tik idėjiniame lygmenyje kaip išplaukiantys iš pačios teisės sampratos ir neįtvirtinti jokiose teisės normose. Tokiu atveju, jie vis tiek yra teisės doktrinos dalis, nes dažniausiai vėliau teisinės idėjos yra įkūnijamos formaliuose teisės šaltiniuose. O kitais atvejais, jie yra pažodžiui įtvirtinti kaip teisės normos arba išvedami iš kelių teisės normų. Įtvirtindami viešųjų pirkimų vykdymo principus įstatymiškai teisėkūros organai nori labiau pabrėžti konkrečių principų svarbą ir reikšmę. Taip įpareigodami perkančiąsias organizacijas, tiekėjus bei viešųjų pirkimų koordinavimo ir priežiūros institucijas laikytis įtvirtintų principų taip, kaip privalu laikytis kitų teisės normų.

Kyla klausimas, kuo skiriasi teisės principai nuo teisės normų? Į šį klausimą galima atsakyti remiantis H. L. A. Hartu. Jis teigia, kad yra mažiausiai du bruožai skiriantys principus nuo normų. Pirmasis bruožas susijęs su laipsniu, t.y. principai lyginant su normomis, yra platūs, bendri ir nekonkretizuoti ta prasme, kad dažnai tai, kas galėtų būti laikoma daugeliu skirtingų normų, apibūdinama kaip vieno principo išraiška. Antras bruožas yra tas, kad principai gana aiškiai nurodo tam tikrą siekį, tikslą, teisės turėjimą ar vertybę, todėl tam tikra prasme manoma, kad reikia juos ginti arba jų laikytis. Taigi, principai vertinami ne tik kaip teikiantys juos išreiškiančių normų paaiškinimą arba loginį pagrindą, bet kaip padedantys jas pateisinti.⁸ Todėl galima teigti, kad ir viešuosiuose pirkimuose principai, nors ir įtvirtinti pažodžiui kaip viso teisės akto idėjinis pagrindas, bet jie kaip idėja yra kituose teisės akto straipsniuose įvairiai išreikšiami ir konkretinami ir taip atspindi bendrą viešųjų pirkimų vykdymo dvasią, tikslą. Teisėkūros subjektai apibrėžia plataus principo taikymo ribas ir taip konkretaus teisinio santykio dalyviams jis tampa labiau prognozuojamas ir vienareikšmiškesnis. Reikia pastebėti, kad nors principai nuo normų skiriasi savo logine struktūra, raiškos ir įtvirtinimo teisiniame tekste ypatumais, formulavimo abstraktumu, t.y. principuose lyg ir nėra įtvirtinamos konkrečios teisės ir pareigos,

---

⁶ Ten pat.

⁷ Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004. P.124.

⁸ Hart H.L.A. Teisės samprata. Vilnius: Pradai, 1997. P. 140.

bet jie vis tiek yra visuotinai privalomi, nes juose nustatomi principiniai oficialiai sankcionuoti elgesio reikalavimai.

Pagrindiniai viešųjų pirkimų vykdymo principais galima laikyti šiuos:

- Skaidrumo;
- Lygiateisiškumo;
- Nediskriminavimo;
- Viešųjų ir privačių interesų derinimo;
- Konfidencialumo;
- Proporcingumo;
- Abipusio pripažinimo.

Jie išskiriami remiantis viešųjų pirkimų, kaip viešojo valdymo institucijų vykdomos veiklos, pobūdžiu (skaidrumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo). Dar kitus suformavo Europos Teisingumo Teismas (proporcingumo, abipusio pripažinimo, nediskriminavimo), o treči yra bendrieji teisės principai įtvirtinti pagrindiniame šalies teisės akte (lygiateisiškumo). Viešųjų pirkimų teisiniai santykiai yra ypatingi tuo, kad juose tarp šalių susiklosto ne valdymo, o sutartiniai teisiniai santykiai, kuriais siekiama patenkinti viešą interesą.

Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo⁹ 3 str.1 d. yra įtvirtinti penki pagrindiniai viešųjų pirkimų principai: skaidrumo, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo ir proporcingumo. Konfidencialumas yra išskirtas į atskirą straipsnį (6 str.) ir teisės akte formuluojamas ne kaip principas, o veikiau kaip pareiga. Viešųjų ir privačių interesų derinimo principą, kaip ir kitus galiojančius viešuosiuose pirkimuose, bet pažodžiui nereglamentuotus, galima išvesti iš atskirų teisės normų, jie yra įtvirtinti pagrindiniame šalies įstatyme arba kyla iš pačios teisės esmės.

Kadangi šiais principais išreiškiami abstraktaus pobūdžio elgesio standartai, tai esant skirtingoms socialinėms sąlygoms gali skirtingai veikti viešųjų pirkimų politiką. Bet teisinėje valstybėje jie padeda demokratizuoti ir humanizuoti visą viešųjų pirkimų vykdymo sistemą. Dažniausiai pažeidžiant vieną principą yra pažeidžiamas ir kitas, nes principai veikia kaip sistema. Jie patys tarpusavyje vienas kitam neprieštarauja, o koegzistuoja. Tai reiškia, kad kaip teisinės nuostatos jie brėžia vienas kito turinio ribas (pvz. skaidrumo principo turinys yra apribojamas konfidencialumo principo turinio ribomis).

---

⁹ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

Tiek viešųjų pirkimų vykdymo principai, tiek teisės principai apskritai, yra teisės kūrimo šaltinis, formaliai apibrėžiami, sistemiški, dinamiški bei imperatyvūs¹⁰. Principai, kaip ir normos, turi potencialią galią daryti įtaką viešųjų pirkimų vykdymo subjektų elgesiui.

Viešųjų pirkimų tikslas yra pirkimo sutarties sudarymas. Tačiau sutartis turi būti sudaryta laikantis viešųjų pirkimų principų kaip pagrindinių pradų, kuriais remiantis reguliuojami viešuosius pirkimus vykdančių institucijų ir tiekėjų ikisutartiniai santykiai. Taip užtikrinant tikslingą ir efektyvų valstybės lėšų naudojimą. Viešųjų pirkimų principų laikymasis padeda sukurti realią konkurenciją tarp tiekėjų, sumažinti korupcijos riziką viešųjų pirkimų veikloje. Taip pat padeda užtikrinti, kad pasiūlymai viešiesiems pirkimams būtų vertinami objektyviai, procedūros vyktų skaidriai, laimėtojai atrenkami vadovaujantis ekonominio efektyvumo principu. O tai savo ruožtu kelia didesnę pasitikėjimą visa valstybinio valdymo sistema. Principai padeda formuoti vieningą viešųjų pirkimų politiką.

Užtikrinti principų laikymąsi viešuosiuose pirkimuose padeda demokratiniai procesai bei institutai, t.y. visuomenės nuomonės spaudimas, nepriklausoma žiniasklaida, sprendimų priėmimo skaidrumą užtikrinančios priemonės, teismai bei kitos specialios priežiūros institucijos. Bet grėsmė viešųjų pirkimų principų sėkmingam įgyvendinimui kyla ir iš dažnos šią veiklą reglamentuojančių teisės aktų kaitos.

1.2. Viešųjų pirkimų vykdymo principų reglamentavimas teisės aktuose

Lietuvos Respublikos Konstitucija¹¹ yra pagrindinis šalies įstatymas, kuriuo privalu remtis vykdant bet kokią veiklą šalies teritorijoje. Jame įtvirtinti bendrieji teisės principai, kurių reikia laikytis ir vykdant viešuosius pirkimus: įstatymų viršenybės, teisingumo, viešumo, lygybės, demokratiškumo ir kt. Teisėkūros organai jais vadovaudamiesi leidžia atitinkamą veiklos sritį konkretinančius teisės aktus.

Lietuvos viešųjų pirkimų istorija ir patirtis nėra ilga. Atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus formuoti laisvajai rinkai valstybėje, atsirado būtinybė naujai reglamentuoti pirkimų, vykdomų už valstybės lėšas, tvarką. Pirmieji teisės aktai pradėję įstatymiškai reguliuoti viešuosius pirkimus buvo Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1992 m. gegužės 15 d. nutarimas „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“¹², Lietuvos Respublikos

---

¹⁰ Jankauskas K. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, t. 59(51). P. 139.

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 355 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 20-604.

Vyriausybės 1992 m. birželio 9d. nutarimas „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo“¹³ bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo“¹⁴. Nei viename iš šių nutarimų nebuvo tiesiogiai įtvirtinti viešųjų pirkimų vykdymo efektyvumui ir teisėtumui užtikrinti reikalingi principai. Išskirtinos tik kelios nuostatos, kurias galima interpretuoti kaip viešųjų ir privačių interesų painiojimo draudimą, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi neleistinumą. Pareigūnai vykdantys viešuosius pirkimus privalėjo pasirašyti bešališkumo deklaraciją ir neturėti jokių ryšių su pirkime dalyvaujančiais tiekėjais. Remiantis paskutiniame nutarime įtvirtintomis nuostatomis, galime teikti, kad buvo teisiškai įtvirtinta kitų šalių tiekėjų diskriminacija. Pirmenybę privalu buvo teigti Lietuvoje įregistruotų įmonių pagamintoms prekėms arba paslaugoms. Užsienyje pagamintas prekes galima buvo pirkti tik tada, kai Lietuvoje įregistruotos įmonės tokių prekių negamina, nepakankamai gamina arba kai reikiamų prekių techniniai rodikliai ar lietuviškų prekių kainos didesnės už tokių pačių užsienyje pagamintų prekių kainas.¹⁵ Tokių principų neapibrėžtumą galėjo sąlygoti pernelyg staigus įstatyminės bazės keitimas ir perėjimas nuo planinės ekonomikos prie laisvosios rinkos. Perkančiosios organizacijos dar buvo nepakankamai įsisąmoninę, kaip viešieji pirkimai vykdomi rinkos sąlygomis, kur reikia išnaudoti konkurencijos teikiamus privalumus. Taip pat tai, kad buvo tik laikino pobūdžio taisyklės, kurios reglamentavo viešųjų pirkimų veiklą iki įstatymo parengimo. Norėdama stiprinti savo šalies ekonomiką, valdžia daugiau dėmesio skyrė vidaus ekonomikos plėtotei, todėl ribojo užsienio įmonių įėjimą į šalies rinką.

Kadangi pradėjo stiprėti integracijos į Europos Sąjungą procesai, reikėjo priimti nemažai įsipareigojimų, o visa tai vertė keisti ir visą viešųjų pirkimų vykdymo politiką. Reikėjo kurti sistemą, kuri pagrįsta tiekėjų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo principais bei šalinti kitus skirtumus nuo Bendrijos teisės aktų. Todėl 1996 m. rugpjūčio 13 d buvo priimtas pirmas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, o įsigaliojo jis nuo 1997m. sausio 1d.¹⁶. Vėliau sekė patobulintas 1999 m. viešųjų pirkimų įstatymo redakcija¹⁷. Nors jie tiesiogiai nereglamentavo viešųjų pirkimų vykdymo principų, bet jų nuostatos užtikrino konkurenciją, procedūrų skaidrumą, tiekėjų lygiateisiškumą. Antroje įstatymo redakcijoje atsisakyta preferencijų šalies tiekėjams naudai. Bet buvo numatytas pereinamasis laikotarpis: 1 str.6 dalyje

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. birželio 9d. nutarimas Nr. 444 „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1992, Nr. 24-716.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 12 d. nutarimas Nr. 510 „Dėl valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 33-778.

¹⁵ Ten pat. 3 ir 23 punktai.

¹⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000.

¹⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809.

numatytas leidimas Vyriausybei tik iki 1999 m. gruodžio 31 d. esant svarbių socialinių ir ekonominių prižasčių priimti sprendimus dėl preferencijų taikymo.

Viešųjų pirkimų būdu Europos Sąjungos valstybėse narėse perskirstomos labai didelės lėšos (vidutiniškai nuo 11 iki 20 procentų šalių narių bendrojo vidaus produkto), o visų tokius pirkimus vykdančių organizacijų sprendimus tiesiogiai arba netiesiogiai gali įtakoti vyriausybės. Vyriausybės savo ruožtu per viešuosius pirkimus įgyja galimybę veikti rinkos santykius ir juos iškreipti. Todėl Europos Sąjunga, Pasaulio prekybos organizacija ir kitos tarptautinės organizacijos nustato viešųjų pirkimų vykdymo taisykles, kurios yra privalomos visiems organizacijų nariams¹⁸.

Siekdama integracijos į Europos Sąjungą, Lietuva privalėjo savo teisinę bazę suderinti su Bendrijos teisės aktais iki 2002 m. gruodžio mėn., kaip numatyta *acquis* priėmimo programoje. Kadangi švedų ekspertai, analizavę paskutinę įstatymo redakciją (1999 m.), nustatė visą eilę įstatymo neatitikimų Europos Sąjungos direktyvoms, tad buvo nuspręsta netaisyti esamo įstatymo trūkumų, o parengti naujos redakcijos įstatymą¹⁹. Bet taip pat ji privalėjo spręsti ir valstybės problemas: korupcijos atvejų daugėjimą, viešųjų pirkimų efektyvumo mažėjimą. Ankstesni valstybinių institucijų pirkimus reglamentuojantys įstatymai iš esmės nustatė tik pirkimo procedūras bei jų turinį. Bet įgyvendinant teisės normas dažnai iškyla poreikis interpretuoti įstatymo nuostatas atsižvelgiant į praktinę situaciją. Tai labai natūralu, nes neįmanoma įstatymiškai sureglamentuoti visų gyvenimo atvejų. Interpretuojant teisės normas dažnai pasitaiko atvejų, kai neįmanoma rasti vienareikšmių sprendimų. Tokiu atveju pasirenkamas sprendimas, kuris palankesnis normą interpretuojančiam asmeniui. Bet toks pasirinkimas ne visada yra teisingas viešųjų pirkimų sistemos prasme. 2002 m. priimtas Viešųjų pirkimų įstatymas²⁰ ne tik įgyvendino Europos Sąjungos direktyvas reglamentuojančias viešuosius pirkimus, bet ir nustatė šių pirkimų tikslą, kurio privalu siekti pirkimus vykdančioms institucijoms bei principus, kurių turi laikytis siekdamas nustatyto tikslo. Principai, įtvirtinti kaip teisės normos, turėtų padėti tinkamai interpretuoti viešųjų pirkimų įstatymą bei padėti spręsti ginčus kylančius tarp viešųjų pirkimų subjektų. Šiame įstatyme pirmą kartą pagrindiniai viešųjų pirkimų principai buvo išskirti į atskirus straipsnius. Tai 4 ir 5 straipsniai, kurie reglamentavo lygiateisiškumo, skaidrumo, nediskriminavimo ir konfidencialumo principus.

2005 gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naujos redakcijos viešųjų pirkimų įstatymą²¹. Jis įsigaliojo nuo 2006 m. sausio 31 d. Naujo įstatymo priėmimą sąlygojo būtinybė suderinti Lietuvos viešųjų pirkimų teisės aktus su naujaisiais Europos Sąjungos teisės

¹⁸ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5, P. 11.

¹⁹ <http://www.euro.lt/showitems.php?tTopMenuID=3783>; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

²⁰ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 118-5296.

²¹ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

reikalavimais, rinkos plėtros svarba, siekis užtikrinti pagrindinių viešųjų pirkimų principų laikymąsi, bei būtinybė garantuoti kuo racionalią valstybės lėšų naudojimą vykdant viešuosius pirkimus. Šį kart, šalia jau anksčiau įtvirtintų teisės principų, atsirado keletas naujų. Tai proporcingumo ir abipusio pripažinimo principai. Jų įstatyminis reglamentavimas buvo neišvengiamas siekiant visiškai viešųjų pirkimų sistemą suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais, kurie siekia sukurti vidaus rinką visos Bendrijos mastu.

Be pirminių teisės aktų, viešuosius pirkimus reglamentuoja ir daugybė antrinių teisės aktų, kurie užtikrina pagrindinių principų įgyvendinimą. Tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus bei kitų vykdomųjų institucijų įsakymai. Juose konkretizuojamas principų įgyvendinimas praktiškai, nustatomos įvairios tvarkos ir taisyklės padedančios vykdyti teisėtą viešųjų pirkimų politiką.

Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos narė, nagrinėjant mūsų valstybėje galiojančius viešųjų pirkimų vykdymo principus, svarbu panagrinėti, kokias principais vadovaujasi Bendrija reguliuodama viešuosius pirkimus. Apibrėžiant ir aiškinant pagrindinius principus svarbus vaidmuo tenka Europos Teisingumo Teismui. Jo praktikoje suformuluoti daugelis viešiesiems pirkimams svarbių principų.

Europos Bendrijos steigimo sutartyje viešieji pirkimai nėra minimi. Bet ši sutartis įtvirtina nuostatas ir principus, kurie reikšmingi viešiesiems pirkimams. Jos 14 str. 2 punktą numato, kad vidaus rinką sudaro vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje pagal Sutarties nuostatas užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas²². Tai siekis sukurti bendrą vidaus rinką be jokių sienų. Todėl turi būti uždraudžiama bet kokia diskriminacija nacionaliniu ar kitokiu pagrindu. Taip pat yra draudžiami konkurenciją ribojantys susitarimai (81 str.), įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi (82 str.).

Taigi, visų šių principų laikymasis viešuosiuose pirkimuose suteikia galimybę šalių narių valstybės valdymo institucijoms vykdyti viešuosius pirkimus laikantis nediskriminuojančių ir objektyvių kriterijų ir taip prisidėti prie tinkamo Europos Sąjungos bendrosios rinkos funkcionavimo.

Bendrijos teisėkūros institucijos, norėdamos harmonizuoti viešųjų pirkimų vykdymo veiklą visoje teritorijoje, leidžia antrinius teisės aktus, t.y. direktyvas, kurios numato konkretesnius ir kai kuriais atvejais griežtesnius pirkimų principus.

Viešiesiems pirkimams reglamentuoti yra išleista nemažai direktyvų bei reglamentų. Bet ne visose iš jų yra tiesiogiai įtvirtinami viešųjų pirkimų vykdymo principai. Apibendrinus

---

²² Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis, 14 str.// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

svarbiausias nuo 1970 m. išleistas Europos Sąjungos direktyvas,²³ galima teigti, kad pradžioje vienintelis tiesiogiai direktyvose minimas principas buvo nediskriminavimo. Tačiau teisininkas A. Tatham teigia, kad direktyvos grindžiamos iš esmės trimis pagrindiniais principais:

1. Visoje Bendrijoje vykdoma reklama užtikrinti informacijos apie kontraktus aiškumą ir prieinamumą;
2. Eliminuoti diskriminaciją, numatant aiškius atrankos kriterijus bei aiškius standartus, grindžiamus privalomu EB instrukcijų ir standartų naudojimu;
3. Konkursai dėl kontraktų pasirašymo visoje Bendrijoje grindžiami realia konkurencija.²⁴

Darytina išvada, kad minėti principai atitinka skaidrumo, nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principus.

Daugiausiai viešųjų pirkimų vykdymo principų yra reglamentuota Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004 m. kovo 31 d. Nr. 2004/17/EB Koordinuojančioje subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras²⁵ ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004 m. kovo 31 d. Nr. 2004/18/EB Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo²⁶. Jose įtvirtinti nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo, skaidrumo, lygiateisiškumo, konfidencialumo principai yra privalomi visoms valstybėms narėms vykdančioms viešuosius pirkimus. Jos šiuos principus turėjo perkelti į savo nacionalinę teisę. Šiose direktyvose numatyta, kad sutartys, sudarytos valstybėse narėse valstybės, regioninės ar vietos valdžios institucijų arba kitų viešosios teisės reguliuojamų subjektų vardu, turi atitikti Sutartyje numatytus principus, ypač laisvo prekių judėjimo, įsisteigimo laisvės ir laisvo paslaugų judėjimo, bei iš jų kylančius principus, pavyzdžiui, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus²⁷. Taip pat nurodomos priemonės kaip turi būti užtikrinamas šių principų laikymasis.

---

²³ Tarybos direktyva 92/50 birželio 18 d. Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva7doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.; Tarybos direktyva 93/38 1993m. birželio 14 d. Dėl subjektų, vykdančių savo veiklą, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, viešojo pirkimo tvarkos suderinimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva4.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12; Tarybos direktyva 93/36/ EEB 1993 m. birželio 14 d. Dėl prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo// <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva6.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12; Tarybos direktyva 93/37 1993 m. birželio 14 d. Dėl viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva5.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

²⁴ Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999. P.341.

²⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB 2004 m. kovo 31 d. Koordinuojanti subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=48867&Condition2=viewsuju+pirkimu>; prisijungimo laikas 2006-09-12.

²⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004 m. kovo 31 d. Nr. 2004/18/EB Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=48044&Condition2=viewsuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-09-12.

²⁷ Ten pat. 2 pastraipa.

Svarbu paminėti, kad Lietuva yra prisijungusi ir prie kitų tarptautinių dokumentų, kurie reglamentuoja viešųjų pirkimų vykdymo veiklą bei nustato pagrindinius jos principus. Reikšmingiausias iš jų yra Pasaulinės prekybos organizacijos (PPO) viešųjų pirkimų sutartis (Government Procurement Agreement), kuri buvo priimta Urugvajaus derybų raundo metu (1986-1994)²⁸. Pasibaigus intensyvioms deryboms, kurias vykdė Europos Komisija, ši sutartis įsigaliojo visose 25-iose išplėtos ES šalyse. Ja siekiama sukurti daugiašalę, su viešaisiais pirkimais susijusių teisių ir pareigų sistemą, padėsiančią liberalizuoti ir plėsti pasaulio prekybą. Šios sutarties taisyklėmis siekiama užtikrinti, kad valstybės narės nediskriminuotų užsienio tiekėjų.

PPO yra viena svarbiausių tarptautinių organizacijų, užtikrinanti, kad šalių narių prekyba vyktų pagal tarpusavyje sutartas taisykles, vadovaujantis dviem svarbiausiais tarptautinės prekybos nediskriminavimo principais - didžiausio palankumo statuso ir nacionalinio statuso:

- didžiausio palankumo statusas reiškia, kad kiekviena PPO narė turi vienodai palankiai traktuoti visų kitų PPO narių prekes ir paslaugas (jeigu vienai PPO narei suteikiamos palankesnės sąlygos, tokios pat sąlygos turi būti suteiktos ir visoms kitoms PPO šalims narėms);

- nacionalinis statusas - šis principas reiškia, kad prekės ir paslaugos, patekusios į šalies PPO narės rinką, būtų traktuojamos ne mažiau palankiai negu lygiavertės vietinės prekės ir paslaugos.²⁹

Galime daryti išvadą, kad po nepriklausomybės atgavimo reikėjo kurti demokratinės visuomenės poreikius atitinkančią viešuosius pirkimus reglamentuojančią teisinę bazę, kuri nustatytų taisykles pirkimams vykdomiems rinkos ekonomikos sąlygomis, esant ne tik nacionaliniai, bet ir tarptautiniai konkurencijai. Lietuvai pradėjus teisinę bazę derinti su Europos Sąjungos teisės aktais, ji perėmė ne tik viešųjų pirkimų taisykles, bet ir pagrindines idėjas. Buvo pradėtas viešųjų pirkimų vykdymo principų įstatyminis reglamentavimas. Tai pozityvus reiškinys. Iš idėjinio lygmens jie perkeliama į teisės normą, kuri yra privaloma visiems viešųjų pirkimų teisės subjektams. Labai svarbu užtikrinti, kad nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, lygiateisiškumo, abipusio pripažinimo, proporcingumo principų būtų laikomasi visų viešųjų pirkimų procedūrų metu. Reikėtų pastebėti, kad didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas viešųjų pirkimų principų turinio aiškinimui. Tai padėtų užtikrinti efektyvesnį jų praktinį veikimą ir sumažintų korupcijos viešuosiuose pirkimuose plitimą. Pagrindinis tikslas,

---

²⁸ Agreement on Government procurement // <http://www.jurisint.org/pub/06/en/doc/30.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

²⁹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm9_e.htm#govt; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

dėl kurio viešųjų pirkimų principai buvo įtvirtinti įstatymiškai tas, kad viešieji pirkimai turėtų vykti skaidrioje, nediskriminuojančioje aplinkoje, kurioje visi turi lygias teises.

2. PAGRINDINIAI VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VYKDYMO PRINCIPAI

Kalbant apie viešųjų pirkimų principus plačiaja prasme, jie turėtų būti nagrinėjami kaip sistema, t.y. kaip tarpusavyje sąveikaujantys ir vienas nuo kito priklausantys elementai. O kalbant apie principus siaurąja prasme, kiekvienas principas yra nagrinėjamas atskirai, atsižvelgiant į kiekvieno iš jų poveikį visai viešųjų pirkimų sistemai. Darbo autorė nagrinėja viešųjų pirkimų principus siaurąja prasme. Kaip darbo tikslas numato, šiame skyriuje bus analizuojami penki pagrindiniai viešųjų pirkimų vykdymo principai: lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo bei viešųjų ir privačių interesų derinimo.

2.1. Lygiateisiškumo principas

Lygiateisiškumo principas – yra vienas iš demokratinių, bendrųjų teisės principų, kurio šaltiniu galima laikyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str.1 d. „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.“³⁰ Tai lygybė, kuri išreiškia žmonių prigimtinę teisę būti traktuojamais vienodai su kitais. Anot prof. A. Vaišvilos šis principas yra išskirtinės svarbos, nes iš jo gali būti išvedama ir pati teisių ir pareigų vienovė, kuri galima tik tuo atveju, jeigu postuluojuama, kad kiekvienas asmuo yra teisės subjektas ir visų žmonių teisės vienodai brangintinos.³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad lygiateisiškumo principas taikomas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims³².

Šis principas draudžia bet kokią diskriminaciją. Jis turi gana plačią reikšmę. Iš esmės jis reikalauja, kad vienodos situacijos būtų traktuojamos vienodai ir asmenys nei pagal įstatymą, nei pagal teismo sprendimus negali būti diskriminuojami vienas kito atžvilgiu. Ši sąlyga gali turėti išimčių, tik esant svarbioms ir objektyvioms priežastims, dėl kurių būtų pakankamai pagrindo situacijas vertinti skirtingai. Reikia pabrėžti, jog šis lygiateisiškumas neturėtų būti vertinamas kaip faktinė lygybė, nes kiekvieno asmens (fizinio arba juridinio) sugebėjimai, tikslai ir materialinės sąlygos skiriasi. Lygiateisiškumas tik sukuria vienodas teises prielaidas

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.

³¹ A. Vaišvila. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 190.

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 m. pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 17-419.

veikti bei reikalauti, kad visų teisės būtų vienodai ginamos. Jis reiškia lygybę įstatymams, procedūroms, teisę visiems vienodais pagrindais imtis savarankiškos veiklos

Apie adekvačias subjektų teises ir pareigas galima kalbėti tik esant pačių subjektų lygiateisiškumui. Tokia lygybė neegzistuoja dažniausiai viešojoje teisėje, kur subjektus sieja subordinacija, bet privatinėje teisėje ji yra neišvengiama. Todėl civilinėje teisėje lygiateisiškumas yra vienas iš pagrindinių civilinių santykių teisinio reglamentavimo principų. Svarbu pabrėžti, kad viešųjų pirkimų vykdymo, kaip teisės subjektų veiklos, priskyrimas viešai arba privatinei teisei yra problematiškas. Nors viešųjų pirkimų teisinis institutas savo turiniu turi ir viešosios, ir civilinės teisės bruožų, bet galima teigti, kad dominuoja viešajai teisei būdingi bruožai.

Tarp perkančiųjų organizacijų, siekiančių viešųjų pirkimų būdu įsigyti prekių, paslaugų ar darbų, ir tiekėjų, iš pirmo žvilgsnio, taip pat nėra pavaldumo santykių, kaip ir tarp civilinių teisinių santykių subjektų. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas numato, kad valstybė, savivaldybės bei jų institucijos civiliniuose teisiniuose santykiuose dalyvauja bendra tvarka: „Valstybė, savivaldybė ir jų institucijos yra civilinių santykių dalyvės lygiais pagrindais kaip ir kiti šių santykių dalyviai.“³³ Bet viešųjų pirkimų teisės normos yra imperatyvios, kas yra nebūdinga privatinei teisei. Šalių teisės ir pareigos yra griežtai reglamentuotos Viešųjų pirkimų įstatyme ir jokių, kitokių nei įtvirtinta įstatyme, privalomų nurodymų nei viena šalis kitai negali duoti. Perkančioji organizacija kiekvieną tiekėją turi vertinti vienodai, ji negali piktnaudžiauti savo teisėmis. Taip užtikrinama šio teisinio santykio šalių interesų pusiausvyra. Bet reikia pastebėti, kad subordinacija tarp perkančiosios organizacijos ir tiekėjų vis dėl to yra, tik jos forma netradicinė, ji yra netiesioginė. Pavaldumas čia pasireiškia ne valdžios funkcija, o viešo intereso tikslų įgyvendinimu. Viešam interesui yra pavaldi perkančioji organizacija. Todėl sudarydama sutartį su konkursą laimėjusiu tiekėju, perkančioji organizacija neturi sutarties sudarymo laisvės teisės, nes ji šiuo atveju yra ne teisė, o pareiga, nes kitaip perkančioji organizacija nepatenkintų viešųjų poreikių bei nerealizuotų savo paskirties. Todėl, šio teisinio santykio subjektai, viešuosiuose pirkimuose dalyvauja vedini skirtingų paskatų – perkančioji organizacija pareigos užtikrinti viešą interesą, o tiekėjas siekia privačios naudos sau.

Visos institucijos ir įstaigos privalo griežtai laikytis viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės normų, nes viešųjų pirkimų reguliavimu siekiama užtikrinti, kad racionaliai ir taupiai būtų naudojamos valstybės lėšos, kad paslaugos būtų perkamos už palankią kainą, taip pat, kad visiems potencialiems tiekėjams būtų sudarytos sąlygos pateikti savo pasiūlymą ir lygiomis galimybėmis su kitais dalyvauti pirkimo procedūrose ir siekti pirkimo-pardavimo sutarties pasirašymo. Viešųjų pirkimų teisės normos yra imperatyvios, tad

---

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2.36 str. 1 d // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

jos įpareigoja perkančiąsias organizacijas atlikti nustatytus veiksmus kitų ūkio subjektų atžvilgiu. Taigi ir lygiateisiškumo principas viešųjų pirkimų vykdymo teisėje įpareigoja perkančiąją organizaciją sudaryti visiems tiekėjams ir rangovams lygias teises dalyvauti pirkime, reikšti prieštaravimus ar pretenzijas, revizuoti pirkimų komisijos sprendimus, nedaryti dirbtinių kliūčių atskiriems tiekėjams, nes visi tiekėjai yra lygūs prieš įstatymą. Šis principas reiškia, kad visi pasiūlymai ar dalyviai turi būti traktuojami nešališkai bei sąžiningai, neturi būti taikomos regioninės ar nacionalinės preferencijos (nebent yra ypatingos priežastys). Vadinasi, lygias teises dalyvauti viešajame pirkime turi tiek Lietuvoje, tiek užsienyje registruoti fiziniai ir juridiniai asmenys.

Autorės nuomone, viešajame pirkime ketinantys dalyvauti tiekėjai, prieš pradėdami varžytis dėl sutarties pasirašymo, turi lygias startines pozicijas. Jie gali imtis bet kokios įstatymų neuždraustos veiklos, naudotis tais pačiais teisinės gynybos mechanizmais, jie atsakingi prieš tuos pačius įstatymus. Tolimesnė jų padėtis viešojo pirkimo eigoje priklauso nuo jų sugebėjimų, ekonominių galimybių atitikti dokumentuose nurodytus vertinimo kriterijus ir užtikrinti perkančiosios organizacijos poreikius. Tokias galimybes privalo susidaryti pats tiekėjas. Visa tai skatina iniciatyvą, konkurenciją. Svarbu pabrėžti, kad būsimi tiekėjai varžydamiesi dėl sutarties pasirašymo įvairiais būdais neturi kenkti kitiems tiekėjams apribodami jų galimybes sąžiningai dalyvauti viešajame konkurse.

Viešųjų pirkimų įstatymo 3 str. 1 d. pačia bendriausia prasme įtvirtintas įpareigojimas perkančiosioms organizacijoms, atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtojus, laikytis lygiateisiškumo principo yra konkretinamas kitais šio įstatymo reikalavimais: perkančioji organizacija privalo suteikti lygias teises dalyvauti viešuosiuose konkursuose tiek Lietuvos, tiek Europos Sąjungos, tiek trečiųjų šalių tiekėjams pagal Pasaulio prekybos organizacijos sutartį. (3 str. 3 ir 4 d.); bendravimo ir keitimosi informacija būdai turi būti visuotinai prieinami ir netrukdyti tiekėjams dalyvauti pirkimo procedūrose. (17 str. 3 ir 4 d.); perkančioji organizacija pateikdama pirkimo dokumentus negali pažeisti lygiateisiškumo principo. (27 str.7 d.); užtikrinamas visiems potencialiems tiekėjams, nepriklausomai nuo jų tautybės, vienodas priėjimas prie informacijos apie paskelbtus viešuosius pirkimus. (23 str.); perkančioji organizacija turi nustatyti pakankamus terminus, kad visi tiekėjai spėtų parengti ir pateikti paraiškas ir pasiūlymus. Pirkimo dokumentuose nustatyti pasiūlymų pateikimo terminai negali dirbtinai riboti tiekėjų galimybių dalyvauti pirkime. (28 str. 3 d., 96 str.); taip pat dalyvaujantys pirkime tiekėjai privalo turėti vienodas galimybes reikalauti, kad būtų pranešta apie pasiūlymų atmetimo priežastis (41 str. 1 d.), ginčyti pirkimo procedūrų teisėtumą. (120 str.) ir pan.

Taigi, nesvarbu kokį pirkimo būdą perkančioji organizacija pasirenka, jo taikymo taisyklės bei atrankos kriterijai turi būti taikomos visiems tiekėjams vienodai. Net jeigu

perkančiajai organizacijai yra leidžiama pačiai nusistatyti taisykles vykdomiems viešiesiems pirkimams, jie turi atitikti visus teisės aktuose numatytus principus, o tarp jų ir lygiateisiškumo. Priešingu atveju ribojama konkurencija, neužtikrinamas teisingas ir efektyvus valstybės lėšų naudojimas. Kitaip tariant, neįgyvendinamas viešųjų pirkimų vykdymo tikslas.

Tiekėjams turi būti užtikrinamas lygiateisiškumas ne tik tada, kai teikia savo pasiūlymus, bet ir tada kai jie yra viešuosius pirkimus vykdančios institucijos vertinami.³⁴ Tiekėjo tinkamumo įvertinimas yra susijęs tik su tam tikromis jo savybėmis, kurias jis privalo turėti, norėdamas dalyvauti atitinkamo kontrakto suteikimo procedūrose. Laimėtojas pasiūlymų atrankoje turi būti pasirenkamas taikant objektyvius kokybiniu ir kiekybinius kriterijus³⁵. Lietuvos Respublikos teisės aktai ir Europos Sąjungos direktyvos numato du vertinimo kriterijus: ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas ir siūloma mažiausia kaina. Įstatymas nei vienam iš jų, daugeliu atvejų, nesuteikia prioriteto, todėl kurį iš jų pasirinkti sprendžia pati pirkimą vykdanči organizacija. Svarbiausia tai, kad kiekvienas tiekėjas būtų vertinamas pagal tuos pačius kriterijus ir jie visiems vienodai žinomi bei suprantami. Priešingu atveju yra neužtikrinami tiekėjų teisėti lūkesčiai bei apsunkinamas jų teisių gynimas.

Jeigu perkančioji organizacija pasirinko žemiausios kainos kriterijų, tai konkursą laimi tas tiekėjas, kuris pasiūlė mažiausią kainą už prekę, paslaugą ar darbą. Šiuo atveju nenustatoma jokių kokybinių kriterijų ir nesiremiam jokiais kitais veiksniais išskyrus kainą, nustatyta atitinkamam pirkimui įvykdyti. Mažiausia kaina nustatoma remiantis rinkos duomenimis, protingumo ir proporcingumo kriterijais. Anot teisininko A. Tatham, šio vertinimo kriterijaus teigiama pusė yra ta, kad jis yra aritmetiškai paprastesnis ir greitesnis, bet kita vertus, jis nesuteikia galimybės individualius siūlymus vertinti kokybine prasme.³⁶

Sudarant viešojo pirkimo-pardavimo sutartį turi būti užtikrinamas racionalus lėšų naudojimas. Tai labai svarbu pasirenkant pasiūlymų vertinimo kriterijų. Jeigu pigiausia prekė yra prastos kokybės, jos naudojimas brangiai kainuoja, tada perkančiosios organizacijos sprendimas įsigyti tokią prekę būtų neracionalus lėšų naudojimas. Tokiu atveju pasiūlymą reikėtų vertinti pagal ekonominį jo naudingumą.

Ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas nustatomas remiantis daugeliu kriterijų, kuriuos pasirenka perkančiosios organizacijos. Viešųjų pirkimų įstatymo 39 str. 4 d. 1 punkte išvardinti kokybiniai vertinimo kriterijais, kurie turi būti pasirenkami atsižvelgiant į pirkimo objektą, pirkimo vykdymo aplinkybes, perkančiosios organizacijos interesus. Šie kriterijai yra tokie: kokybės, kainos, techninių privalumų, estetinių ir funkcinių charakteristikų,

---

³⁴Case C- 19/00 SIAC Construction v County Council of the county of Mayo (2001), Par. 54 // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smarapi!celexplus!prod =62000J001=en; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

³⁵ Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999. P 356.

³⁶ Ten pat. P. 356.

aplinkosaugos charakteristikų, eksploataavimo išlaidų, efektyvumo, garantinio aptarnavimo ir techninės pagalbos, pristatymo datos, pristatymo laiko arba užbaigimo laiko. Vertinant pasiūlymus pagal šį kriterijų svarbu nurodyti pranešime arba kituose dokumentuose ne tik pačius vertinimo kriterijus, bet ir pateikti jų tarpusavio svarbą, taip parodant tiekėjui, kurios norimo įsigyti daikto, paslaugos ar darbo savybės perkančiajai organizacijai yra svarbesnės už kitas, t.y. nurodomas kriterijaus lyginamasis svoris arba kriterijų svarba mažėjančia tvarka. Visi šie pasirinkti kriterijai privalo būti objektyvūs, nediskriminuojantys ir orientuoti tik į numatomą sutartį. Toks vertinimo būdas ypač tinka tada, kai norima pasiekti, kad perkamas objektas būtų kuo kokybiškesnis, funkcionalesnis, pigesnis prižiūrint ir plėtojant, saugotų aplinką ir pan. Šiuo atveju kaina nėra pats svarbiausias kriterijus ir su kokybe turi sudaryti patį efektyviausią derinį. Kiekvienas iš kriterijų turi būti taikomas visiems tiekėjams vienodai.

Lygiateisiškumas užtikrinamas per skaidrumo principą, nes tinkamas ir visiems prieinamas informacijos suteikimas apie numatomą pirkimą užtikrina visiems lygias galimybes jame dalyvauti. Šis principas taip pat įgyvendinamas per pareigą informuoti konkurso dalyvius apie kriterijus ir priemones, kurios bus taikomos, nustatant ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą. Todėl sutarčių sudarymo kriterijus ir santykinį kiekvieno iš minėtų kriterijų lyginamąjį svorį, perkantysis subjektas privalo nurodyti pakankamai anksti, siekiant kad konkurso dalyviai apie juos žinotų rengdami pasiūlymus. Užtikrinant lygiateisiškumą pagal sutarties sudarymo kriterijus, konkurso pasiūlymus turi būti galima palyginti ir objektyviai įvertinti. Jei tos sąlygos išpildomos, ekonominiai ir kokybiniai sutarties sudarymo kriterijai, tokie kaip aplinkos apsaugos reikalavimų vykdymas, gali leisti perkančiajam subjektui patenkinti atitinkamus visuomenės poreikius, nurodytus sutarties specifikacijoje.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, lygiateisiškumo principas draudžia sudaryti blogesnes sąlygas dalyvauti viešuosiuose pirkimuose užsienyje registruotiems fiziniams ir juridiniams asmenims. Šio reikalavimo ankstesniuose viešųjų pirkimų įstatymuose nebuvo, jis atsirado dėl integracijos į Europos Sąjungą. Tai sąlygojama Europos Bendrijos steigimo sutarties bei antrinių Europos Sąjungos teisės aktų. Sutarties 12 ir 13 str. bendrais pagrindais draudžia diskriminaciją nacionaliniu pagrindu. Viešųjų pirkimų teisėje tai reiškia, kad draudžiama sudaryti nepalankias sąlygas dalyvauti viešuosiuose pirkimuose ne nacionalinėms įmonėms. Tuo siekiama sukurti bendrą vidaus rinką užtikrinant laisvą prekių, paslaugų, asmenų ir kapitalo judėjimą. Nemažai Europos Bendrijų sutarties straipsnių draudžia prekybos barjerus, tarifų nustatymus ar kiekybinius apribojimus, kurie galėtų riboti laisvą prekių judėjimą Bendrijos viduje. Bet valstybės narės gali trukdyti laisvam prekių judėjimui ir kitais būdais, pavyzdžiui suteikdamos kitų šalių tiekėjams nepalankesnes sąlygas įteikti prašymus ar nustatant tokius terminus pasiūlymų pateikimui, kurie yra palankesni vietiniams tiekėjams. Užsienio tiekėjams

gali nepakakti 21 d. teisės aktais nustatyta tvarka gauti dokumentus ypatingos svarbos statinių statybai, todėl perkančioji organizacija turėtų nustatyti ilgesnį terminą pasiūlymams pateikti, jeigu iš tiekėjų reikalaujama pateikti atitinkamus atestatus³⁷. Taigi, terminas turi būti ne tik vienodas visiems tiekėjams, bet ir būti pakankamas visiems vienodai pasiruošti pasiūlymo pateikimui. Pasaulio prekybos organizacijos sutartis dėl viešųjų pirkimų taip pat numato, kad kiekviena sutarties šalis kitų sutarties šalių prekėms, paslaugoms ir tiekėjams suteikia nemažiau palankų režimą negu taikomą vietinės gamybos prekėms. Tai reiškia, kad ir galimybės dalyvauti viešuosiuose pirkimuose turi būti sudarytos nemažiau palankios, apie juos visiems vienodai teikiant informacija ar kitaip užtikrinant vienodą elgesį.

Siekiant užtikrinti kuo lygesnes teises dalyvauti viešuosiuose pirkimuose užsienio šalių valstybėms teisės aktai numato, kad pirkimų skelbimai spausdinami viena iš Europos Sąjungos oficialių kalbų ir šis tekstas laikomas autentišku. Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras taip pat spausdina kiekvieno skelbimo svarbiausių elementų santrauką kitomis oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis. Tuo sukuriama geresnis prieinamumas prie informacijos visiems tiekėjams, bet kurioje šalyje.

Nors teisiškai tiekėjai ir yra lygūs, bet materialiai, finansiškai tokia lygybė yra neįmanoma. Ne kiekvienas gali patenkinti perkančiosios organizacijos poreikius ar teikti tapačias prekes, paslaugas ar darbus, bet teisės aktai, atsižvelgdami į šiuos skirtumus, nustato visiems vienodas veikimo taisykles bei procedūras. Aišku, esant vienodoms startinėms pozicijoms stambieji, ekonomiškai pajėgesni tiekėjai turi daugiausiai šansų laimėti konkursą, nes gali pasiūlyti palankesnes sąlygas, kurios padėtų taupyti valstybės lėšas. Teisės teorija tokią nelygybę pateisina. Įstatymais neįmanoma visiškai pašalinti asmenų skirtumų. Bet siekiant palaikyti socialinį stabilumą įstatymais gali būti padidinama tam tikrų asmenų teisių apsauga.³⁸ Europos Sąjungos direktyvos skatina smulkiųjų ir vidutinių įmonių dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose. Perkančiosios organizacijos pasinaudodamos galimybe pirkimus vykdyti dalimis, taip pat gali prie to prisidėti.³⁹ Teisės aktai kai kuriais atvejais suteikia pirmumo teisę socialiai pažeidžiamoms grupėms.

Kad lygiateisiškumo principas nėra absoliutus yra konstatavęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Teigiama, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. nepaneigia to, kad įstatyme gali būti skirtingai reglamentuojamas tam tikrų kategorijų asmenų, kurių padėtis skirtinga, teisinis statusas. Bet asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys, kuriems teisės norma yra skirta, palyginus su kitais, kuriems ta norma taip pat

³⁷ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5, P 201.

³⁸ A. Vaišvila. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.142.

³⁹ Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/1aforma2006m.doc.>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

galioja, būtų vertinami skirtingai ir tarp tų grupių nėra tokių žymių skirtumų, kad toks nevienodas vertinimas būtų pateisinamas⁴⁰. Viešųjų pirkimų įstatymo 13 ir 87 str. numato galimybę kaip išskirtiniams subjektams viešuosiuose pirkimuose dalyvauti neįgaliųjų socialinėms įmonėms, įmonėms, kuriose dirba 50 procentų nuteistųjų ar įmonėms, kurių dalyviai yra sveikatos priežiūros įstaigos ir kuriose darbo terapijos pagrindais dirba nemažiau kaip 50 procentų pacientų. Išskirtinių teisių jiems suteikimas nereiškia lygiateisiškumo principo pažeidimo. Tai pateisinama socialiniais tikslais siekiant šias asmenų grupes integruoti į visuomenę. Todėl tokiu būdu toleruotinas tam tikras konkurencijos ribojimas ir pirkimui skirtų lėšų neefektyvus naudojimas.

Taigi, apibendrinant galime teigti, kad lygiateisiškumo principas viešuosiuose pirkimuose reiškia, jog visiems asmenims, kurie atitinka įstatyme nustatytus kriterijus, turi būti leista pasinaudoti jame suteiktomis galimybėmis: suteikiamos lygios teisės gauti visą reikalingą informaciją apie viešuosius pirkimus, teikti dokumentus, teisę ginti savo pažeistas teises, teisę į pakankamą laiką paruošti pasiūlymą bei garantiją, kad pasiūlymai bus vertinami vadovaujantis tik objektyviais kriterijais, kurie aiškiai ir tiksliai nurodomi pirkimo dokumentuose. Visi tiekėjai yra lygūs prieš įstatymą. Perkančioji organizacija negali primesti jokių kitų sąlygų tiekėjams priešingų numatytoms teisės aktuose ir prieštaraujančių viešųjų pirkimų vykdymo principams. Lygiateisiškumo principas užkerta kelią perkančiosios organizacijos piktnaudžiavimui savo teisėmis. Nes pastaroji turi daugiau pareigų negu teisių – ji pirkimus vykdo siekdama viešo intereso, todėl turi pareigą viešo konkurso nugalėtoju paskelbti tą, kuris atitinka objektyvius kriterijus ir suteikti galimybę apie būsimą pirkimą sužinoti kuo didesniai tiekėjų ratui, taip užtikrinant kuo didesnę konkurenciją bei platesnes pasirinkimo galimybes.

2.2. Nediskriminavimo principas

Diskriminacija (lot. *discriminatio* - atskyrimas) – teisių mažinimas arba atėmimas asmenims dėl rasinių požymių, kalbos, religinių ar politinių įsitikinimų, tautinės ar socialinės priklausomybės, turtinės padėties, gimimo vietos.⁴¹ Tai nevienodas asmenų traktavimas vienodose situacijose. Šis principas yra artimai susijęs su lygiateisiškumo principu. Galima

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalis bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 9-228; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 str., Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 str. ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 str. pirmajai daliai // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 20-537.

⁴¹ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma Littera, 2004. P. 173.

teigti, kad jeigu neužtikrinamos lygios teisės, atsiranda diskriminacija vienokiu ar kitokiu pagrindu. Kai yra užtikrinamos visiems lygios galimybės imtis kokios nors veiklos, jos negali būti vėliau dėl kokių nors nepateisinamų priežasčių apribojamos. Prof. A. Vaišvila diskriminaciją apibūdina kaip savavališką asmens teisių atėmimą, ribojimą.⁴² Diskriminacija – tai lygiateisiškumą pažeidžianti veikla, todėl visada yra siekiama sudaryti sąlygas užtikrinti lygiateisiškumui.

Teisės aktai įtvirtina nediskriminavimo principą taip pabrėždami diskriminacijos draudimą. Viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintas nediskriminavimo principas reiškia, kad vieniems tiekėjams negali būti savavališkai suvaržomos teisės, o kiti atleidžiami nuo būtinų pareigų arba jiems taikomos palankesnės galimybės laimėti viešojo pirkimo sutarties pasirašymą. Sprendimai dėl skirtingų tiekėjų negali būti priimami taikant dvigubus reikalavimų standartus.

Diskriminuojančią viešųjų pirkimų politiką perkančiosios organizacijos gali vykdyti ne tik savo šalies tiekėjų atžvilgiu, bet ir taikyti nepalankias sąlygas užsienio tiekėjams ar jų teikiams prekėms, paslaugoms ar darbams. Tiekėjų diskriminacija gali pasireikšti tiesioginėmis (atviromis) ir netiesioginėmis (užslėptomis) formomis. Tiesioginė diskriminacija – pasyvus arba aktyvus elgesys, kuriuo apribojamos teisės arba suteikiamos privilegijos. Gali pasireikšti: draudimu pirkti prekes, paslaugas ar darbus iš tam tikrų užsienio ar vietinių tiekėjų, kai kurių viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių skyrimas tik nacionaliniam sektoriui (dėl nacionalinio saugumo ar kitų interesų), specialia tiekėjų pasirinkimo tvarka, ribojant užsienio tiekėjų galimybes, reikalavimais užsienio tiekėjams, kad tam tikra dalis viešojo pirkimo sutarčiai įvykdyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų būtų įsigyta iš nacionalinių tiekėjų. Netiesioginė diskriminacija – kai iš pažiūros neutrali sąlyga, kriterijus, praktinė veikla asmenis priverčia atsidurti nepalankesnėje padėtyje, o kitiems suteikiama privilegija. Ji pasireiškia: techninės specifikacijos parengimu taip, kad ją atitiktų tik konkretus ar nacionalinis tiekėjas, suvaržančios pirkimo technikos pasirinkimas (kai pasirenkama ne atviro pirkimo procedūra ir taip neoficialiai norima užkirsti kelią dalyvauti atskiriems tiekėjams), per trumpi pasiūlymų pateikimo terminai, per kuriuos užsienio tiekėjai nespėja parengti pasiūlymų⁴³.

Ilgą laiką viešųjų pirkimų reglamentavimu buvo siekiama ne tik užtikrinti efektyvų valstybės lėšų naudojimą, bet ir palaikyti vidaus pramonės ir prekybos plėtrą. Todėl įvairiomis formomis buvo diskriminuojami užsienio tiekėjai, taip bandant ginti nacionalines įmones nuo užsienio įmonių konkurencijos. 1986 metais Baltojoje knygoje, kuri reguliavo Europos integracijos procesus, iškelta būtinybė panaikinti visų formų tiesioginę ir netiesioginę

⁴² A. Vaišvila. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 143.

⁴³ Reich A. International public procurement law. The evolution of international regimes on public purchasing. The Hague-London-Boston: Kuwer Law International, 1999. P. 6 -8.

diskriminaciją nacionalinės priklausomybės pagrindu⁴⁴. Atsirado požiūris, kad diskriminavimo politika žalinga, nes ji neleidžia paskirstyti lėšų pačiu teisingiausiu būdu ir iškreipia pasaulinę ekonomiką. Taip pat perkančioji organizacija įsigyja prekes, paslaugas ar darbus ne pačiomis geriausiomis kainomis ir taip neracionaliai naudojami riboti valstybės ištekliai. O Lietuvoje, tik nuo 1999 metų Viešųjų pirkimų įstatymo įsigaliojimo buvo atsisakyta nacionalinių preferencijų.

Remiantis Lietuvos viešųjų pirkimų istorine teisine analize galima apibendrintai teigti, kad iki tol galiojusiuose teisės aktuose buvo daug tiesiogiai ir netiesiogiai užsienio tiekėjus diskriminuojančių teisės normų (pvz. 1992 m. gegužės 15 d. Lietuvos Respublikos nutrimo Nr. 355 4 punkte reglamentuota, kad „konkursas skelbiamas prieš savaitę per respublikinę spaudą“). Šiuo atveju pažeidžiamas ne tik nediskriminavimo principas, bet ir neužtikrinamas skaidrumas. 1995 m. išleistuose teisės aktuose buvo tiesiogiai reglamentuota, kad pirmenybė teikiama Lietuvos įmonėms ir organizacijoms. Taip pat perkančioji organizacija turėjo diskrecijos teisę spręsti ar užsienio tiekėjai norės dalyvauti skelbiamame viešajame pirkime (1995 balandžio 12 d. nutarime Nr. 510 6 punkte teigiama, kad „perkančioji organizacija, žinodama, kad dėl nedidelės prekių ar paslaugų vertės ar kitų aplinkybių užsienio valstybių tiekėjai nebus suinteresuoti dalyvauti rengiamame pirkimo konkurse, gali kviešti jame dalyvauti tik tai Lietuvos Respublikos tiekėjus“). Kadangi 2002 m. redakcijos įstatymas pašalino visas kliūtis Europos Sąjungos bendrajai rinkai formuotis, todėl šiame ir vėlesniuose įstatymuose buvo panaikintos tiesioginės diskriminacijos formos bei įtvirtinta papildomų teisės normų užtikrinančių apsaugą nuo netiesioginės diskriminacijos. Taip pat jos buvo suderintos ir su PPO sutartimi dėl viešųjų pirkimų. Taigi, paskutinėje Viešųjų pirkimų įstatymo redakcijoje nediskriminavimo principas yra konkretinamas šiais būdais: techninė specifikacija turi nediskriminuoti tiekėjų ir užtikrinti konkurenciją (25 str.); alternatyvių pasiūlymų pateikimas (26 str.); perkančioji organizacija gali patikrinti tiekėjų kvalifikaciją, teisę verstis atitinkama veikla pareikalaudama atitinkamų dokumentų (32 ir 34 str.). Čia numatomos sąlygos, kurių neatitinkanti bendrovė negali dalyvauti viešajame pirkime ir taip pašalinamos galimybės perkančiajai organizacijai piktnaudžiauti savo teise spręsti kas gali dalyvauti pirkime, o kas ne, nes kitokios sąlygos negali būti taikomos; įstatymas numato sąlygas ribojančias tiekėjų dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose (33 str.); minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai, kuriuos turi atitikti tiekėjai, nustatomi remiantis 35 – 37 str., tai kandidatų ir dalyvių ekonominė ir finansinė būklė, techniniai ir profesiniai pajėgumai, kokybės vadybos ir aplinkos apsaugos vadybos standartai; numatomas oficialus patvirtintų tiekėjų sąrašas; priklausymas šiam sąrašui gali būti laikomas alternatyva tinkamumo įrodymui (38 str.).

---

⁴⁴ Bovis Ch. Public Procurement in the EU. Palgrave Macmillan, 2005. P. 72.

Todėl apibendrinat galima teigti, kad visus reikalavimus, kurie negali diskriminuoti tiekėjų, galima suskirstyti į dvi grupes: teisiniai reikalavimai (įvairūs dokumentai, leidimai) ir techniniai (techninis pajėgumas įvykdyti pasiūlymą). Reikalavimai, kuriuos tiekėjas turi atitikti bei dokumentai, kuriuos privalo pateikti, turi būti aiškūs bei suformuluoti skelbimuose ar kituose pirkimo dokumentuose. Priešingu atveju neužtikrinamos lygios teisės tiekėjams tinkamai ir laiku pasiruošti dalyvavimui viešajame konkurse.

Svarbu paminėti, kad užsienio tiekėjų diskriminacija ne visada atsiranda dėl diskriminacinės valstybės politikos. Dažnai ji būna įtakota paprastų priešasčių pirkimų vykdymo lygmenyje, tai kalbos barjeras arba psichologinis viešuosius pirkimus vykdančio tarnautojo nusistatymas, administracinis ar praktinis spaudimas.⁴⁵ Todėl praktines problemas, susijusias su nediskriminavimo politika viešuosiuose pirkimuose, padėtų išspręsti viešųjų pirkimų specialistų kvalifikacijos kėlimas. Tai viena iš pagrindinių Viešųjų pirkimų tarnybos veiklos kryptių.

Viešųjų pirkimų specialistų nuomone, kurią pavyko išsiaiškinti interviu metu, dažniausia nediskriminavimo principas yra pažeidžiamas sudarant tiekėjų technines specifikacijas bei kandidatų ir dalyvių minimalius kvalifikacijos reikalavimus. Taip yra todėl, kad šioje vietoje perkančiosios organizacijos turi diskrecijos teisę, kuria dažnai piktnaudžiauja.

Atsižvelgiant į viešųjų pirkimų procesą bei jį reglamentuojančius teisės aktus, nediskriminavimo principas reiškia, kad pirkimo objekto techninė specifikacija visiems konkurso dalyviams turi suteikti lygias galimybes konkurencijai, nesudaryti dirbtinių kliūčių. Pirkimo objektui keliami minimalūs techniniai reikalavimai negali būti diskriminaciniai ir turi atitikti konkurencijos principus. Visi techniniai reikalavimai turi atitikti egzistuojančius standartus, o ne būti paremti subjektyvia perkančiosios organizacijos nuostata.

Europos Bendrijos sutartyje nediskriminavimo principas įtvirtintas nuostatuose dėl pilietybės, laisvo asmenų judėjimo, lyčių lygybės, steigimosi laisvės, laisvės teikti paslaugas, mokesčių, žemės ūkio. Kadangi vidaus rinkos sukūrimas neįmanomas be keturių Sutarties garantuojamų laisvių įgyvendinimo, tad šiuo atžvilgiu bet kokia užsienio tiekėjų diskriminacija ribotų laisvą prekių ar paslaugų judėjimą ir prieštarautų Europos Bendrijų sutarties 28, 43 ir 49 str. Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagrindinis bendrijos taisyklių dėl viešųjų pirkimų tikslas yra užtikrinti laisvą paslaugų judėjimą ir viešą neiškraipytą konkurenciją visose valstybėse narėse.⁴⁶ Todėl nacionaliniai techniniai standartai ir specifikacijos laikomi kiekybiniais apribojimams lygiaverte poveikio priemone, kuri diskriminuoja tiekėjus

---

⁴⁵ Ambrazevičienė R. Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje // Jurisprudencija. 2004, t. 59(51). P 110-111.

⁴⁶ Case C-94/99 ARGE (2000) // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!celexnumdoc&lg=en&numdoc=61999J0064; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

nacionaliniu pagrindu. Nediskriminavimo principas glaudžiai siejasi su abipusio pripažinimo principu, kuris reiškia, kad vienoje valstybėje narėse pagamintos prekės turi būti išleidžiamos į kitas valstybes nares. Jis suformuluotas *Cassis de Dijon* byloje⁴⁷, kurioje ir buvo sprendžiama netarifinių kliūčių, kurios trukdo užtikrinti laisvą prekių judėjimą Europos Bendrijos vidaus rinkoje, problema.

Europos Teisingumo Teismas pasmerkė bet kokią diskriminaciją techninėmis specifikacijomis ar standartais. Jis apibrėžė „lygiaverčių standartų“ doktriną, kurios esmė ta, kad perkančiajai organizacijai draudžiama apibūdinant pirkimo objektą techninėje specifikacijoje nurodyti prekės ženklus ar konkrečius modelius, procesus, šaltinius, kurie tam tikroms įmonėms sudaro palankesnes sąlygas arba jie būtų atmetami. Išskyrus atvejus, kada objekto neįmanoma tiksliai apibūdinti, bet su sąlyga, kad nurodymas pateikiamas įrašant „ arba lygiavertis“.⁴⁸

Remiantis Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija, galima išskirti kelis būdus, kada techniniai standartai ir specifikacijos laikomos ribojančiais prekybą tarp šalių narių. Pirmas jų iliustruojamas *Komisija v Airija* byla⁴⁹. Ši byla atskleidė Dundalko organizacijos diskriminavimo politikos taikymą. Teismas konstatavo, kad Europos Bendrijos sutartį pažeidė pats sprendimas nesvarstyti pasiūlymo viešųjų pirkimų konkursui todėl, kad pareiškėjas neturėjo nacionalinio sertifikato dėl vamzdžių atitikimo airiškiems standartams, nepaisant to, kad faktiškai pasiūlymas atitiko airiškus standartus. Sutinkama, kad kai kuriais atvejais užsienyje pagaminti produktai gali būti atmetami, jeigu pastarieji neatitinka kokybės reikalavimų. Bet papildomi nelankstūs reikalavimai šiuo atveju buvo neteisėti, nes jie susiję su nacionalinėmis tradicijomis, kurių pagrindu buvo atmetamas pasiūlymas, o ne su kokybe. Antras, standartizacijos ir specifikacijos reikalavimai gali būti suformuluoti taip, kad pašalinti ir viešųjų pirkimų konkurso atitinkamos kilmės prekes ar paslaugas ir sumažintų konkurenciją tarp tiekėjų. Kaip pavyzdys šiam atvejui būtų *Neerlands Inkoopcentrum* byla⁵⁰, kuri buvo susijusi su prekybinio ženklo nurodymu, kaip privaloma specifikacija išsigyjant meteorologinę įrangą.

Abejose bylose toks techninių specifikacijų ir standartų naudojimas diskriminavo tiekėjus ir trukdė kitiems suinteresuotiems tiekėjams, kurių pasiūlymai neatitiko numatytų reikalavimų, dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Tuo apribojama galimybė išsirinkti

---

⁴⁷Case C-120/78, REWE-Zental v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (*Cassis de Dijon*) (1979); <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:61978J0120:En.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

⁴⁸Case C-45/87 *Commission v Ireland* (1988) // <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:61897J0045:En.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-20; Case C-359/93 *Commission v The Kingdom of Netherlands* (1995) // <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:61993J0359:En.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

⁴⁹Case C- 45/87, *Commission v Ireland* (1998).

⁵⁰Case C-359/93 *Commission v The Kingdom of Netherlands* (1995).

tinkamesnį, kai kuriais atvejais pažangesnį, ir racionalesnį pasiūlymą. Techninė specifikacija turi užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų, jeigu įmanoma, skatinti pateikti alternatyvius sprendimus.

Be techninių specifikacijų ir standartų, kandidatai ar dalyviai gali būti diskriminuojami ir nustatant minimalius kvalifikacinius reikalavimus. Minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai nustatomi remiantis ekonominiais, finansiniais, profesiniais, techniniais pajėgumais, kokybės vadybos ir aplinkos apsaugos vadybos standartais.

Tikrinant tikėto kvalifikaciją perkančioji organizacija apsaugo nuo tiekėjų, kurie nekompetetingi, negali įvykdyti sutarties bei nuo nesąžiningų, korumpuotų asmenų. Reikalavimai, kurie skirti išsiaiškinti kandidatus ar dalyvius, galinčius įvykdyti pirkimo sutartį, yra pateisinami ir neriboja konkurencijos. Tokia tiekėjų ar kandidatų atranka yra priemonė perkančiajai organizacijai apsaugoti nuo galimų neteisėtų veiksmų bei apsaugoti valstybės lėšas nuo neteisingo jų panaudojimo.

Logiška manyti, kad bet koks reikalavimas tam tikra prasme gali būti laikomas diskriminaciniu. Kiekvienu atveju atsiras tiekėjų, kurie netenkina vieno ar kito pirkimo dokumente nurodyto reikalavimo.⁵¹ Todėl reikia skirti pagrįstus reikalavimus, kurių tikslas yra patenkinti perkančiosios organizacijos prekių, paslaugų ar darbų poreikius, nuo tų, kurie suformuluoti proteguojant atskirus tiekėjus. Todėl bendras reikalavimas – tiekėjas turi būti pajėgus įvykdyti numatomą sudaryti sutartį, o tam jie turi atitikti minimalius kvalifikacinius reikalavimus.

Tiekėjų kvalifikacijos patikrinimas yra viena opiausių viešojo pirkimo komisijos veiklos problemų. Komisija dažnai nepriima privalomų sprendimų dėl visų pasiūlymus pateikusių dalyvių kvalifikacinių duomenų, tuo pačiu suteikdama jiems teisę dalyvauti tolesnėse pirkimo procedūrose. Nustačius, kad tiekėjai pateikė netikslius ir neišsamius duomenis apie savo kvalifikaciją, neprašo jų šiuos trūkumus pašalinti, nors teisės aktai įpareigoja tą daryti. Yra nemažai atvejų, kai vėliau tai tampa tiekėjų ir perkančiosios organizacijos ginčų objektu.⁵²

Viena iš problemų, kai tiekėjų reikalaujama minimalios metinės apyvartos. Kaip pavyzdį galima pateikti Vidaus reikalų ministerijos paskelbtą konkursą visureigiams įsigyti. Konkurso sąlygose buvo įrašytas reikalavimas dėl minimalios įmonės metinės apyvartos – 47 mln. litų. Pagal teisės aktus konkurso organizatoriai gali reikalauti tam tikros dalyvaujančių įmonių apyvartos. Tokį reikalavimą atitiko tik viena įmonė, kuri pasiūlė didžiausią kainą. Toks

---

⁵¹ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5. P. 31.

⁵² Malyško E. Pirkimo komisijų veiklos apžvalga // Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis. 2004, Nr.2 (11).

reikalavimas praktiškai nesuteikia galimybės kitiems tiekėjams dalyvauti konkurse. Nelaimėję konkurso dalyviai apskundė teismui tokį reikalavimą, motyvuodami tuo, kad toks reikalavimas riboja konkurenciją ir diskriminuoja tiekėjus.⁵³ Visos konkurso sąlygos turi būti logiškai paaiškinamos, priešingu atveju tai bus diskriminacija. Šioje vietoje reikia remtis proporcingumo principu, tam kad nebūtų pažeidžiamos kitų gamintojų teisės.

Kyla klausimas, kaip atskirti pagrįstus reikalavimus nuo nepagrįstų, kurie yra diskriminaciniai ir riboja konkurenciją? Konkurenciją dirbtinai riboja pernelyg aukšti arba specifiniai reikalavimai, dėl kurių pirkime negali dalyvauti pirkimo sutartį gebantys įvykdyti kandidatai ir dalyviai, todėl nustatant minimalius kvalifikacijos reikalavimus, reikėtų vadovautis proporcingumo principu. Proporcingumo principas šiuo atveju reikštų, kad nustatyti reikalavimai turi būti proporcingi pirkimo sutarties įvykdymo sudėtingumui. Turi būti išlaikytas tinkamas proporcingumas tarp tikslų kuriuos norima pasiekti ir priemonių, kurios gali būti naudojamos šiems tikslams siekti. Vadinasi, nustatant reikalavimus tiekėjams, reikia numatyti ar tie reikalavimai yra būtini ir tinkami siekiant geriausiu būdu įvykdyti viešąjį pirkimą ir ar reikalavimai ir tikslas, dėl kurio jie keliami, yra glaudžiai susiję. T.y. neturi būti imamasi to kas nėra būtina tikslui, šiuo atveju – perkančiajai organizacijai įsitikinti, kad tiekėjas yra pajėgus įvykdyti pirkimo sutartį, pasiekti. Svarbiausia, kad tikslas nebūtų diskriminacija. Turi būti priežastinis ryšys tarp kvalifikacijos reikalavimų ir tiekėjo gebėjimo įvykdyti sutartį, priešingu atveju reikalavimo negali kelti.

Negalima atmesti galimybės, kad dėl objektyvių priežasčių, perkančiosios organizacijos poreikius gali patenkinti tik konkretus gamintojas ar tiekėjas. Tai būdinga papildomiems pirkimams, kai reikia derintis prie jau turimų prekių arba kai yra neišvystyta atitinkamų prekių ir paslaugų rinka ir nėra konkurencijos. Tokiu atveju, specialių reikalavimų nustatymas negali būti pateisinamas. Bet taip pat tuo negali būti piktnaudžiaujama bandant nepagrįstomis priemonėmis įrodyti, kad dėl įvairių techninių ar kitokių priežasčių sutartį gali įvykdyti tik vienas tiekėjas. Į priešastį, kad sutartis turi būti paskirta konkrečiam tiekėjui, galima atsižvelgti su sąlyga, kad tai nesudaro diskriminacijos.⁵⁴ O tie, kurie nesugeba tiekti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, nelaikytini konkurentais. Nevisi galimi tiekėjai yra vienodi, todėl neįmanoma visada parengti tokius reikalavimus, kad juos tenkintų visi, bet juos reikia rengti taip, kad galima būtų rinktis iš kuo didesnio kandidatų ar dalyvių rato.

Kai neužtikrinamas lygiateisiškumo principas, atskiri tiekėjai yra traktuojami skirtingai, jie atsiduria nevienodose padėtyse, atsiranda diskriminacija. Todėl dažniausiai lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principai nurodomi kartu, nes pažeidus vieną neįmanoma

⁵³ Laimėjo brangiausi visureigiai // Lietuvos Rytas, 2006 vas. 24, Nr. 45 (4612).

⁵⁴ Case C-20/01 ir C-28/01 Commission v Germany (2003) // <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:62001J0020>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

nepažeisti kito. Pavyzdžiui, jeigu vienam tiekėjui perkančioji organizacija nusprendžia pirkimo dokumentus pasiųsti paštu, kitam tiekėjui nederėtų šių dokumentų siųsti elektroninėmis priemonėmis, nes taip informacija yra perduodama greičiau ir savavališkai apribojamos teisės vienodai parengti pasiūlymus.

Apibendrinant galima teigti, kad nediskriminavimo principu siekiama užtikrinti optimalų išteklių paskirstymą ir užkirsti kelią konkurencijos silpninimui, galinčiam kilti dėl privilegijuotos padėties. Jis įgavo platesnę reikšmę tik įstojus į Europos Sąjungą, kada atsirado draudimas ne tik nediskriminuoti vietinių tiekėjų, bet ir užtikrinti optimalias sąlygas viešuosiuose pirkimuose dalyvauti užsienio tiekėjams. Atsiradus platesnei rinkai galima išsirinkti geresnės kokybės paslaugą, prekę ar darbą, o tai padeda taupyti lėšas ir efektyviau užtikrinti viešo intereso įgyvendinimą.

2.3. Skaidrumo principas

Skaidrumo principas yra vienas svarbiausių viešojoje politikoje. Jis reiškia viešą, konkurencija paremtą veiklą. Demokratinė visuomenė neišsivaizduojama be šio principo, kadangi jis užtikrina piliečių teisę dalyvauti valstybės valdyme ir teisėtai gauti visą reikiamą informaciją siekiant patenkinti savo poreikius.

Šis principas atėjo iš konkurencijos teisės ir giliai įsišaknijęs Europos Bendrijų teisėje. Galima net sakyti, kad skaidrumas tampa bendruoju Europos teisinės tvarkos principu. Tai sutarčių teisės ir visos prekybos praktikos principas.⁵⁵

Viešuosiuose pirkimuose skaidrumo principas reiškia, kad viešieji pirkimai turi būti vykdomi viešai ir atviri patikrinimui. Tai vienas svarbiausių viešųjų pirkimų vykdymo principų. Pats, darbe nagrinėjamos valstybinių institucijų vykdomos veiklos, pavadinimas „viešieji pirkimai“ numato, kad perkančioji organizacija neturi teisės slėpti informacijos apie vykdomus pirkimus, pirkimo procedūras, priimtus sprendimus bei jų motyvus, pasiūlymų atmetimo priežastis ir pan. Toks viešumas yra reikalingas todėl, kad per viešuosius pirkimus yra skirstomos mokesčių mokėtojų lėšos. Tokiu atveju visuomenė nori žinoti, kaip racionaliai naudojamos lėšos, ar jos nėra grobstomos, ar tikslingai, laiku išleidžiamos. Kitaip tariant visuomenė nori, kad viešieji pirkimai būtų skaidrūs. Kadangi kiekvieno viešojo pirkimo tikslas yra sudaryti pirkimo-pardavimo sutartį, tai skaidrumo principas užtikrina jos sudarymą konkurencingoje aplinkoje.

Šiuo principu siekiama apsaugoti potencialių tiekėjų interesus. Todėl skelbimai apie konkursus turi būti aiškūs ir suprantami, t.y. skelbiami pagal nustatytą formą, nurodyti aiškūs

---

⁵⁵ Bublienė D. Skaidrumo principas ir nesažiningų sąlygų direktyva // Teisė. 2006, Nr. 58. P. 8.

atrankos kriterijai ir t.t. Taip pat laimėtojų atrankos kriterijai neturi būti paremti šališkumu ar kitokiu nei visuomeniniu naudingumu.

Europos Teisingumo Teismas byloje C-19/00 SIAC Construction v Mayo apskrities tarybą išaiškino, jog skaidrumo principas reikalauja, kad pirkimo dokumentuose pasiūlymų vertinimo kriterijai būtų nurodyti tokiu būdu, kad visi protingai informuoti ir pakankamai kruopštūs konkurso dalyviai galėtų juos vienodai išsiaiškinti.⁵⁶

Skaidrumo principas viešuosiuose pirkimuose turi du tikslus:

1. Užtikrinti viešumą ir aiškumą viešųjų pirkimų sistemoje ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu. Tokiu būdu institucijos, vykdančios viešuosius pirkimus, prisiima daugiau atsakomybės už savo veiksmus bei labiau užtikrinamas nediskriminuojantis tiekėjų vertinimas, mažėja korupcijos galimybės bei naikinama ydinga praktika.

2. Garantuoti efektyvesnę ir sklandesnę abiejų pusių veiklą, bet ypatingai tai svarbu tiekėjams, kadangi jie ketina dalyvauti konkursuose ir jie turi būti tinkamai susipažinę su visomis konkurso sąlygomis ir procedūromis, siekdami patenkinti perkančiųjų organizacijų poreikius. Tai taip pat padeda apsaugoti tiekėjų teises nuo perkančiosios organizacijos neteisėtos veiklos.

Šis principas reikalauja, kad egzistuotų gera informacijos apie vykdomus viešuosius pirkimus sistema, padedanti kontroliuoti jų vykdymo eigą ir didinti dalyvių konkurenciją. Konkurencija negali optimaliai egzistuoti, jeigu perkančiosios organizacijos neužtikrina pirkimų viešumo. Tą patvirtina Europos Teisingumo teismas byloje C-324-/98. Čia jis apibrėžė, kad skaidrumo principas įpareigoja perkančiąją organizaciją potencialiems tiekėjams užtikrinti pakankamą pirkimų viešumą tam, kad paslaugų rinka būtų atvira konkurencijai ir būtų garantuojamas nešališkumas.⁵⁷

Išsamiausiai informacijos atskleidimo formą ir tvarką numato Viešųjų pirkimų įstatymas. Jeigu atskleidimo forma ir tvarka neregamentuota, tai turi būti vykdoma pačios organizacijos nustatyta tvarka. Kartu perkančioji organizacija įsipareigoja neatskleisti tam tikros informacijos, jeigu jos atskleidimas prieštarauja įstatymams, daro nuostolių teisėtiems šalių komerciniams interesams arba trukdo užtikrinti sąžiningą konkurenciją.⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra konstatavęs, kad „<...> visais atvejais skaidrumas, kuris reiškia tinkamos informacijos apie organizuojamus viešuosius pirkimus, jo sąlygas bei priežastis, dėl

⁵⁶ Case C- 19/00 SIAC Construction v County Council of the county of Mayo. (2001) // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smarapi!celexplus!prod=62000J001=en; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

⁵⁷ Case C-324/98 Telaustria Verlags GmbH and Telefonadress GmbH v Telekom Austria // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smarapi!celex!prod=61998J0324=en; prisijungimo laikas: 2006-11-23.

⁵⁸ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5. P.31.

kurių atmetamas vienas ar kitas dalyvio pasiūlymas, suteikimas, be abejojimo turi būti derinas su konfidencialumo principu <...> vykdydama viešuosius pirkimus perkančioji organizacija yra įpareigota suteikti ne tik tą informaciją, kuri tiesiogiai numatyta Viešųjų pirkimų įstatyme ar atsakovo patvirtintoje pirkimų tvarkoje, bet ir tą, kurios kiekvienu konkrečiu atveju reikalauja skaidrumo principas.⁵⁹ Taigi, skaidrumo principas nėra absoliutus ir galima kalbėti tik apie nekonfidencialios informacijos viešumą. Skaidrumo principo turinys gali būti ribojamas konfidencialumo principu, bet juo negali būti piktnaudžiaujama diskriminuojant kitus dalyvius ar jo taikymas negali prieštarauti įstatymuose numatytiems nuostatom.

Viešųjų pirkimų proceso skaidrumą užtikrina nemažai Viešųjų pirkimų įstatyme numatytų principo įgyvendinimo priemonių. Pirmiausiai, perkančioji organizacija kvietimus dalyvauti pirkimo procedūrose privalo skelbti nacionaliniu, tarptautiniu mastu bei internete. Skelbimai (išankstiniai skelbimai apie numatomus pirkimus, skelbimai apie pirkimus, skelbimai apie pirkimo sutarties sudarymą, skelbimai apie projekto konkurso rezultatus) spausdinami Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje ir „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ bei skelbiami Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (23 str.); numatyta tvarka perkančioji organizacija privalo skelbti informaciją ir apie sudarytas pirkimo sutartis, nutrauktas viešųjų pirkimų procedūras; kad vykdant viešuosius pirkimus būtų daugiau viešumo ir mažiau savivaliavimo, numatyta viešųjų pirkimų komisijos formavimo tvarka ir procedūros (16 str.); įteisinta galimybė filmuoti pirkimo komisijos posėdžius ir kitas pirkimo procedūras (127 str. 3 d.); perkančiųjų organizacijų vadovų ar kitų įgaliotų asmenų atsakomybė (127 str. 4 d.); vokai su pasiūlymais atplėšiami posėdyje, kuriame dalyvauja pasiūlymus pateikusiai tiekėjai ar jų atstovai bei perkančiosios organizacijos sudarytos komisijos nariai (31 str.). Tiekėjų ar jų atstovų dalyvavimas posėdyje apribojamas kai pirkimas vykdomas skelbiamų ar neskelbiamų derybų būdu. Šiuo atveju perkančioji organizacija turi teisę neleisti jiems dalyvauti posėdyje, nes komisijai perskaičius konkurentų pasiūlymuose pateiktą informaciją, o ypač kainas, derybos netektų savo prasmės; informacijos kandidatams ir dalyviams apie pirkimo procedūrų rezultatus pateikimas (41 str.) bei pirkimo ataskaitų pildymas, kur numatomos pasiūlymų pasirinkimo, atmetimo priežastys ir kita svarbi informacija (19 str.); nustatyta bendravimo ir keitimosi informacija tvarka, nurodyti konkretūs reikalavimai viešųjų pirkimų skelbimams, reglamentuotas pirkimų ataskaitų turinys ir jų teikimo tvarka ir t.t.

Skaidrumo principo įgyvendinimui yra skiriamas nemažas dėmesys tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungos mastu. Todėl šalia pagrindinio, tokius pirkimus reglamentuojančio įstatymo, Viešųjų pirkimų tarnybos direktorius yra išleidęs nemažai įsakymų, kuriuose konkretinamos

---

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 21d. nutartis UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskis ir Ko“ v AB „Rytų skirstomieji tinklai“ Nr. 3K -3-416, 5 punktas //http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=54306&org=0&prn=1;prisiungimo laikas: 2006-11-07.

informacijos teikimo procedūros. Europos Komisija priėmė reglamentą Nr. 1564/2005⁶⁰, kuriuo įpareigoja visas valstybes nares vienodomis taisyklėmis remtis skelbiant informaciją apie viešuosius pirkimus. Prie skaidrumo taisyklių užtikrinimo labai prisideda direktyvos 2004/17/EB ir 2004/18/EB.

Viešiesiems pirkimams, kurių vertė viršija tarptautinio pirkimo vertės ribas, taikomi teisiniai reikalavimai paskelbti pranešimus Europos Sąjungos šalyse. Europos Sąjungoje skaidrumo principą užtikrina trijų rūšių pranešimai skelbiami Europos Komisijos Oficialiajame leidinyje (Official Journal):

1. Periodiniai informaciniai pranešimai (Periodic Indicative Notices). Šiuos pranešimus turi skelbti kiekviena kontraktus sudarančių institucijų tik prasidėjus finansiniams metams. Tai yra tiesioginis būdas iš anksto pateikti informaciją potencialiems tiekėjams.

2. Pranešimas apie viešo pirkimo konkursą (Invitation to tender). Tai svarbiausias skaidrumo principą užtikrinantis reikalavimas kuriant atvirą viešąjį sektorių visoje Europos Sąjungoje. Jame turi būti numatytos konkurso procedūros ir teikėjų atrankos kriterijai.

3. Pranešimas apie laimėjimą (Contract Award Notices). Jame privalo būti nurodoma, dėl kokių priežasčių buvo pasirinktas atitinkamas tiekėjas, kokia galutinė kontrakto kaina ir kt. Šis pranešimas yra puikus būdas kontrolės institucijoms patikrinti viešojo pirkimo konkurso teisėtumą.⁶¹

Visos šios, aukščiau paminėtos, skaidrumą užtikrinančios sąlygos garantuoja ne tik teisingą konkurenciją tarp potencialių tiekėjų, bet taip pat įgalina perkančiąją instituciją išsirinkti geriausią pasiūlymą. Skaidrumo principo įgyvendinimas viešuosiuose pirkimuose daro didelę įtaką kainos konkurencingumui. Kuo daugiau potencialių tiekėjų žino apie perkančiosios organizacijos ketinimą kažką įsigyti, automatiškai atsiranda konkurencija, o tai sąlygoja galimybę įsigyti pigiausią ir kokybiškiausią prekę.

Skaidrumo principas palengvina priežiūros ir kontrolės institucijoms stebėti administracinius veiksmus perkančiojoje organizacijoje. Priežiūrą ir kontrolę vykdyti yra pavesta plačiam subjektų ratui. Vykdoma vidinė ir išorinė šios srities kontrolė. Pirmiausiai, pati perkančioji organizacija turi vykdyti griežtą procedūrų monitoringą, stebėti tas procedūras, kuriose potencialiausios korupcijos apraiškos, griežtai kontroliuoti viešųjų pirkimų komisijos darbą.

---

⁶⁰ Europos Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1564/2005, 2005 m. rugsėjo 7 d. nustatantis standartines formas, naudojamas skelbiant su viešųjų pirkimų procedūromis susijusius pranešimus, pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 2004/17/EB ir 2004/18/EB (tekstas svarbus EEE) // http://www3.ltr.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=50060; prisijungimo laikas: 2006-10-30.

⁶¹ Bovis Ch. Public Procurement in the European Union. Palgrave Macmillan, 2005. P. 50-51.

Prie skaidrumo užtikrinimo prisideda Viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Ji yra pagrindinė institucija, kuri sukurta koordinuoti viešųjų pirkimų veiklą ir prižiūrėti, kaip ją atliekant laikomasi Viešųjų pirkimų įstatymo bei su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų. Ji kontroliuoja, nustato pažeidimus, o juos nustačiusi įpareigoja perkančiąją organizaciją nutraukti ar sustabdyti pirkimo procedūras, pakeisti šio įstatymo reikalavimų neatitinkančius sprendimus ar veiksmus. Taip pat ji vykdo pažeidimų prevenciją, renka, kaupia ir analizuoja informaciją apie atliekamus pirkimus bei jų rezultatus. Šią informaciją, išskyrus konfidencialią, teikia valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstaigoms ir skelbia viešai. Taip pat tarnyba yra tarpininkas perduodant viešųjų pirkimų skelbimus spausdinti Lietuvos ir Europos Sąjungos leidiniuose⁶². Visos šios ir kitos įstatyme numatytos funkcijos suteikia Tarnybai skaidrumą užtikrinti turinčios institucijos vardą.

Be šios institucijos, egzistuoja ir platesnius įgaliojimus turinčios institucijos, kurių viena iš veiklos sričių yra – viešųjų pirkimų vykdymo kontrolė. Tai yra Valstybės kontrolė⁶³, kuri audituoja, kaip valstybės panaudoja piniginius išteklius, o kita institucija yra Specialiųjų tyrimų tarnyba, kuri tiria korupcijos atvejus bei įgyvendina korupcijos prevencijos priemones.⁶⁴ Po įstojimo į Europos Sąjungą kontrolės funkcijas turi ir Europos Komisija. Visos šios institucijos prisideda prie viešųjų pirkimų skaidrumo ir teisėtumo užtikrinimo.

Nors skaidrumo principo laikymąsi reglamentuoja nemažai teisės aktų, viešųjų pirkimų skaidrią veiklą prižiūri ne viena organizacija, bet praktikoje pasitaiko nemažai skaidrumo principą viešuosiuose pirkimuose užtikrinančių teisės normų pažeidimų. Augant viešųjų pirkimų apimtims, dažnai susiduriame su korupcija viešuosiuose pirkimuose ir tai tampa vis didesne problema. O tokių problemų nesprensdžiant viešieji pirkimai netenka savo prasmės – skaidriai ir efektyviai įsigyti reikiamas prekes, paslaugas ir darbus.

„Transparency International“ Lietuvos skyriaus užsakymu 2005 m. analizės ir tyrimų grupė RAIT atliko tyrimą, kuriuo buvo siekta išnagrinėti, kaip Lietuvos verslo atstovai vertina viešųjų pirkimų būklę Lietuvoje bei apibrėžti galimus viešųjų pirkimų tobulinimo būdus. Šio tyrimo duomenimis viena iš opiausių problemų, su kuria tenka susidurti verslui dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose Lietuvoje, yra skaidrumo stoka. Iš tarptautinių ekspertų rekomendacijų viešųjų pirkimų skaidrinimui sąrašo respondentai palankiausiai vertina reikalavimą sudaryti lengvą priėjimą prie informacijos apie konkursą visiems konkurso dalyviams apie visus konkurso tarpsnius, tarp jų atrankos ir vertinimo eigą, kontrakto trukmę ir sąlygas, bei bet kokius pasikeitimus. Respondentų nuomone svarbiausios priemonės,

⁶² Viešųjų pirkimų įstatymas, 8 str. // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

⁶³ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 112-4070.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos specialiuųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 41-1162.

padėsiančios sumažinti korupcinių atvejų galimybę viešuosiuose pirkimuose - kuo didesnis informacijos kiekis apie vykdomus viešuosius pirkimus, jų procedūras⁶⁵.

Bet kokia neteisėta veikla turi turėti priežastį, nes niekas nerizikuoja šiaip sau. Todėl dažniausiai neskaidrią veiklą paskatina perkančiųjų institucijų darbuotojų kyšininkavimas. Su viešaisiais pirkimais susiduriantys verslininkai, valdžios institucijų atstovai pabrėžia, kad dažna neskaidrių pirkimų problema – laimėtojas būna žinomas iš anksto, nes būsimi tiekėjai užsitikrina sau palankius sprendimus papirkdami viešuosius pirkimus vykdančius ar kitus, galinčius daryti įtaką sprendimui, asmenis. Rinkos analizės ir tyrimų grupės RAIT apklausos duomenimis, net 18,6% respondentų teigia, kad tokių atvejų, kai jų įmonė atsisako dalyvauti konkurse, nes viešųjų pirkimų laimėtojai būna žinomi iš anksto, pasitaiko dažnai ir net 6,3% atsakė, kad tokių atvejų pasitaiko labai dažnai. O 29,2% teigė, kad jiems tokie atvejai yra pasitaikę, bet retai. Beveik ketvirtadalis respondentų teigė, kad per paskutinius 12 mėnesių jiems yra tekę girdėti apie atvejus, kai jų veiklos sferos įmonės neoficialiai atsilygino už garantijas laimėti viešuosiuose konkursuose⁶⁶.

Kitaip tariant, skaidrų viešųjų pirkimų procesą užtikrinti trukdo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų „korupcinio pobūdžio susitarimai“. Sąžiningai norintiems dalyvauti konkurse verslininkams tai kelia daug problemų, nes nebelieka realios konkurencijos, atrankos kriterijai tampa nebeaiškūs ir juos norima nuslėpti nuo visuomenės ir nuo kitų tiekėjų, nes priešingu atveju kontroliuojančios institucijos privalėtų sustabdyti tokių pirkimo tolimesnį vykdymą.

Anot N. Stansbury, neskaidriausi viešieji pirkimai vyksta statybų sektoriuje. Tokia praktika susiformavo dėl to, kad statybų projektuose yra daug dalyvių ir sudėtinga sutarčių sudarymo sistema, dauguma didelių statybų projektų yra vienkartiniai, todėl sunku lyginti jų sąnaudas, o kartu lengviau išpūsti išlaidas, nuslėpti arba paslėpti neteisėtai gautus atlygius.⁶⁷

Panašių problemų aptinkama ne tik statybų sektoriuje. Visuomenės interesai prieš korupcinius sandorius ir jų teikiamą naudą perkančiajai organizacijai ar pavieniams jos tarnautojams pralaimi gana dažnai. Valstybė su tokia situacija kovoja tobulindama teisės aktus, viešųjų pirkimų vykdymo procedūras.

Vienas iš viešųjų pirkimų skaidrinimo būdų, pasak Viešųjų pirkimų tarnybos specialistų, yra elektroniniai viešieji pirkimai. Nors dar ne visi pirkimų būdai perkelti į elektroninę terpę, bet tai tik laiko klausimas. Elektroninės priemonės pagerins priėjimą prie informacijos apie skelbimus, vertinimus, atsiskaitymus ir kt. Taip pat tai skatins didesnę prieinamumą prie informacijos tarptautinėms įmonėms.

⁶⁵ Viešųjų pirkimų sociologinio tyrimo ataskaita. Kaip praskaidrinti viešuosius pirkimus?/ red. Juozapavičius R., „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 8-16.

⁶⁶Ten pat. P. 25.

⁶⁷Stansbury N. Korupcija statybų sektoriuje. Kaip praskaidrinti viešuosius pirkimus?/ red. Juozapavičius R., „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 54-59.

Reikia pastebėti, kad pažangi šiuolaikinė technologija leidžia net tik padidinti pirkimų skaidrumą, bet ir duoda didelę ekonominę naudą. Pirmiausiai, tai leidžia pigiau gauti informaciją, o antra nauda ta, kad priėjimas prie sandorio tampa skaidresnis ir patikimesnis. Nėra tiesioginio kontakto tarp tiekėjo ir pirkėjo, taip išvengiama korupcijos.

Pasak Vilniaus miesto mero pavaduotojo G. Paviržio, svarbiausia darbas kovoje su korupcija – savivaldybės veiklos skaidrumas. Skaidrumui įgyvendinti jie pasirinko šiuos būdus: 1. Maksimalus sprendimų ir dokumentų viešumas. Savivaldybės svetainėje yra skelbiama informacija apie visus viešuosius pirkimus. 2. Visuomenės įtraukimas į kontrolės procesą. Kiekvienas žmogus, pastebėjęs neskaidrią savivaldybės pareigūnų veiklą, apie tai gali pranešti elektroniniu paštu skaidrumas@vilnius.lt.⁶⁸

Galima daryti išvadą, kad pasitelkus šiuolaikines informacines technologijas skaidrumo principo laikymosi užtikrinimas tampa lengvesnis ir efektyvesnis. Tokiu būdu informacija tampa prieinama didesniai suinteresuotųjų ratui, atsiranda didesnės kontrolės galimybė, o visa tai padeda lengviau pasiekti viešųjų pirkimų tikslą – racionaliai ir efektyviai naudoti viešiesiems pirkimams skirtas lėšas. Bet skelbti reikėtų ne tik skelbimus apie numatomus viešuosius pirkimus, bet ir konkurso rezultatus, nuolat teikti informaciją apie viešųjų sutarčių vykdymą, taip pat visą informaciją susijusią su nukrypimais nuo pradinių techninių ar kitokių reikalavimų bei kitas sutarčių pataisas, jų motyvus.

Kadangi vienas svarbiausių reikalavimų viešiesiems pirkimams yra skelbimas apie konkursą, tai geriausiai skaidrumas yra užtikrinamas - pirkimus organizuojant atviro konkurso būdu. Šiuo būdu perkant yra neribojamas dalyvių skaičius ir perkančioji organizacija privalo įvertinti visų pasiūlymus pateikusių teikėjų, atitinkančių minimalius kvalifikacijos reikalavimus, pasiūlymus, kurie atitinka pirkimo dokumentuose nustatytus reikalavimus. Taip sudaromos geriausios sąlygos konkurencijai ir geriausio pasiūlymo išsirinkimui. Žinoma, ne visada yra tikslinga rinktis tokį pirkimo būdą, tai priklauso nuo norimos įsigyti prekės, paslaugos ar darbo.⁶⁹

Pasak viešųjų pirkimų specialistų, daugiausiai galimybių pažeisti ne tik skaidrumo, bet ir kitus principus kyla kai viešieji pirkimai vykdomi neskelbiamų derybų būdu. Vykdamas tokias derybas apie pirkimą yra viešai neskelbiama, dažniausiai pasistengiama, kad šio būdo pasirinkimą tinkamai pagrįsti (pvz. skubos tvarka) ir tiekėjai tiesiogiai kviečiami pateikti paraiškas ar pasiūlymus. Taip pat dažniausiai suformuojami reikalavimai, kuriuos atitinka tik vienas tiekėjas ir deramasi tik su juo. Kiek ir kokius tiekėjus pasikviesti dalyvauti pirkime, sprendžia perkančioji organizacija. Yra įsitvirtinusi praktika, kad kas ateina į derybas

---

⁶⁸ Korupcijos savivaldybėse pažabojimas // Savivaldybių žinios, 2005 liep. 7 d., Nr. 25(322).

⁶⁹ Jakštas V. Viešieji pirkimai: veiksmingumo link. // Valstybės tarnybos aktualijos. 2005, Nr. 3. P.39-40.

paskutinis – laimi. Atsitinka taip, kad „nutekinama“ informacija tiekėjams apie susitarimus pasiektus su kitais tiekėjais.

Visų problemų susijusių su viešųjų pirkimų skaidrumu išspręsti neįmanoma, bet galima jas priartinti prie minimalaus lygio. Viešieji konkursai todėl ir yra viešieji, kad dėl konkurso rezultatų būtų kuo sunkiau susitarti. O tokius „slaptus susitarimus“ labiausia riboja skaidrumo reikalavimas. Visi perkančiosios organizacijos valstybės tarnautojų veiksmai bei sprendimai turi būti atsparūs visuomenės patikrinimui. Kyšininkavimas eliminuoja pasitikėjimą viešaisiais pirkimais ir neskatina sąžiningų tiekėjų dalyvavimo konkursuose ir dažniausiai pašalina smulkias įmones iš viešųjų pirkimų rinkos. Nors neretai pastarosios gali pasiūlyti prekę, paslaugą ar darbų atlikimą už mažiausią kainą.

Autorės nuomone skaidrumo principas sąlygoja ir kitų principų efektyvų įgyvendinimą. Nes veikiant neskaidriai neužtikrinama konkurencija tarp tiekėjų, atsiranda atskirų tiekėjų protekcijos ir sąžiningai veikti siekiančių tiekėjų teisėtų lūkesčių nepatenkinimas. Skaidri veikla mažina korupcijos apimtis ne tik viešųjų pirkimų srityje, bet ir visame viešajame sektoriuje.

Tik skaidri ir vieša perkančiosios organizacijos veikla kelia visuomenės pasitikėjimą viešaisiais pirkimais. Informacija apie konkurso procedūras padeda sekti pirkimų eigą ir, iškilus būtinybei, tiekėjams ginti savo teises, o visuomenei įsitikinti, kad valstybės lėšos yra naudojamos remiantis efektyvumo ir ekonomiškumo kriterijais. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad informacijos atskleidimas turi neprieštarauti teisės aktams, nekenkti visuomenės bei teisėtiems tiekėjų komerciniams interesams bei nedaryti kliūčių užtikrinant sąžiningą konkurenciją, nes ne visa informacija gali būti teikiama ir lengvai visiems prieinama. Todėl skaidrumo principo užtikrinamas viešumas nėra absoliutus, jis turi būti įgyvendinamas tiek, kiek nekenkia gerai prekybos praktikai.

2.4. Konfidencialumo principas

Konfidencialu (lot. *confidentia* – pasitikėjimas) – tai, kas yra viešai neskelbiama, slapta.⁷⁰ Ši sąvoka yra susijusi su informacija. Konfidenciali informacija – tai informacija, kurios atskleidimas suteiktų didelį konkurencinį pranašumą ar turėtų didelį neigiamą poveikį informaciją pateikusiai suinteresuotajai šaliai arba asmeniui, iš kurio suinteresuotoji šalis ją

---

⁷⁰ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma Littera, 2004. P. 105.

įsigijo, ir ta informacija, kurią laikyti konfidencialia prašo ją pateikusi suinteresuotoji šalis.⁷¹ Disponavimas konfidencialia informacija pasireiškia valstybės tarnautojų veikloje, kadangi jie dirba su įvairiais jiems pagal pareigas patikėtais duomenimis, tarnybinėmis paslaptimis. Tarnautojai negali savo, kitų asmenų naudai ar dėl kitų su tarnybine veikla nesusijusių interesų naudotis informacija, kuri jam buvo patikėta vykdant tarnybine veiklą, kitokia tvarka nei nustato teisės aktai.⁷² Konfidencialumo principas susijęs ne tik su valstybės tarnautojų veikla, jo laikytis privalo ir kiti asmenys, kurie sužino neskelbtiną viešai informaciją susijusią su jų atliekamomis pareigomis. Konfidencialumo pareigą numato ir Civilinio Kodekso 6.164.

Todėl dabar galima apibrėžti šio principo sąvoką. Konfidencialumo principas – draudžia nesankcionuotai skelbti ar kitaip atskleisti informaciją tretiesiems asmenims arba kitaip naudoti tam tikrus duomenis neteisėtiems interesams tenkinti, kurie priklauso kitam asmeniui, be jų žinios. Taip pat draudžiama perkančių organizacijų atstovams neteisėtai atskleisti duomenis, kurie suteiktų atskiriems tiekėjams galimybę geriau paruošti pasiūlymus. Šio principo nesilaikymas daro neigiamą poveikį organizacijai ar jos klientams, tiekėjams, prieštarauja sutartiniams įsipareigojimams ir įstatymams.

Konfidencialumo principas viešuosiuose pirkimuose padeda apsaugoti perkančiajai organizacijai pateiktą informaciją apie tiekėjų pasiūlymus ir kitą su jais susijusią neskelbtiną informaciją bei užtikrina jų realų konkurencingumą. Tiekėjai savo ruožtu neturi teisės tos informacijos neteisėtais būdais siekti gauti ir skatinti perkančiosios organizacijos tarnautojus pažeisti konfidencialumo pasižadėjimą.

1995 m. balandžio 12 d. nutarime „Dėl Valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo“ buvo pradėta formuoti tokios viešųjų pirkimų vykdymo tvarkos procedūros, kokiomis jie vykdomi ir šiomis dienomis. Tiekėjams paraiškas buvo privaloma pateikti raštu ir užantspauduotame voke (17 punktas). Taip buvo siekiama išsaugoti kuo didesnę pasiūlymų konfidencialumą iki bus paskelbti laimėtojai. Iki tol pagal 1992 birželio 9 d. Nr. 444 nutarimą, paraiškos konkurso organizatoriui buvo tiesiog pateikiamos raštu (5 punktas). Tokiu atveju buvo lengva pažeisti konfidencialumo principą, nes su paraiškėmis buvo paprasta susipažinti pirkimus vykdantiems tarnautojams, atsirasti informacijos „nutekėjimui“. Išsamiausiai konfidencialumo principo laikymosi pareiga buvo pradėta apibrėžti nuo 2002 m. Viešųjų pirkimų įstatymo išleidimo. Tačiau be abejo, sąlygojo integracija į Europos Sąjungą, nes Bendrijos

---

⁷¹ Mockevičius A. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002. P. 264.

⁷² Tarnautojų elgesio kodekso projektas, 20 str. // http://www3lrs.lt/pls/inter2/dokpaiska.showdoc_I?_id=2768428&p;prisijungimo laikas: 2006-11-30.

teisės aktuose konfidencialumo reikalavimas buvo keliamas jau senai, siekiant, kad būtų apsaugota tiekėjų konfidenciali komercinė informacija.⁷³

Dabar galiojančio Viešųjų pirkimų įstatymo 6 str. 1 d. apibrėžia konfidencialumo reikalavimą vykdant viešuosius pirkimus: „Perkančioji organizacija ir tiekėjai, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, negali atskleisti informacijos, kurios konfidencialumą nurodė perkančioji organizacija ar tiekėjas“.

Kadangi perkančioji organizacija ir tiekėjai keičiasi informacija tam, kad kuo geriau patenkintų vienas kito poreikius, tą informaciją reikia apsaugoti. Įstatymų leidėjo tiesiogiai reglamentuotas ir į atskirą straipsnį išskirtas konfidencialumo reikalavimas labiau įpareigoja perkančiąsias organizacijas paisyti šio nurodymo, o tiekėjams suteikia galimybę apginti savo teisėtus interesus.

Vienas iš svarbiausių principų viešuosiuose pirkimuose yra skaidrumo principas, kuris reikalauja išsamaus informavimo apie visas pirkimo procedūras ir sprendimus. Bet kiekvienas iš principų turi savo ribas. Taigi, skaidrumo principo ribas brėžia konfidencialumo reikalavimas. „<...> skaidrumo principas, kaip ir visi kiti principai, negali būti ir nėra absoliutus. Jis turi būti derinamas su kitais principais. Šiuo atveju vienas iš tokių principų yra konfidencialumo principas. Didelę pirkimo dalyvių pasiūlymų dalį sudaro konfidenciali informacija (techniniai, marketingo sprendimai ir pan.), turinti svarią reikšmę konkurencinėje kovoje. Todėl didesnis nei yra būtina, t.y. numatyta pirkimų tvarkoje, pirkimo dalyvio pateikto pasiūlymo informacijos atskleidimas sąlygotų žalą pirkimo dalyvio konkurencinėms pozicijoms ir nebūtų pateisinamas.“⁷⁴

Konfidencialumo principas apsaugo tokią informaciją, susijusią su viešųjų pirkimų procedūromis:

- Kurios atskleidimas prieštarauja įstatymams (pvz. valstybės ar tarnybos paslaptis);
- Daro nuostolių šalių teisėtiems komerciniams interesams;
- Kenkia visuomenės interesams;
- Trukdo užtikrinti sąžiningą konkurenciją (pvz. konkurentų kainų paviešinimas prieš derybas).

⁷³ Tarybos direktyva 93/38 1993m. birželio 14 d. Dėl subjektų, vykdančių savo veiklą, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, viešojo pirkimo tvarkos suderinimo. 6 str. 7 str. 2 dalis, 42 str. // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva4.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12; Tarybos direktyva 93/36/ EEB 1993 m. birželio 14 d. dėl prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo. 15 str. 2 dalis // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva6.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12;

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 21d. nutartis UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskis ir Ko“ v AB „Rytų skirstomieji tinklai“ Nr. 3K -3-416, 5 punktas//<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=54306&org=0&prn=1>;prisijungimo laikas: 2006-11-07.

Kadangi šalys, siekdamos viešųjų pirkimų pirkimo-pardavimo sutarties pasirašymo, derasi viena su kita, tai neretai atskleidžia konfidencialią informaciją, kuri gali būti komercinė tarnybos ar valstybės paslaptis arba dėl kitų priežasčių viešai neskelbiama (įvairi techninė dokumentacija, finansinė, technologinė informacija ir pan.). Pareiga saugoti konfidencialią informaciją, kurią sužino per derybas dėl sutarties sudarymo ir nenaudoti jos savo tikslams yra tiekėjo ir perkančiosios organizacijos sąžiningumo reikalas. Bet tokia pareiga atsiranda tada, kai šalis nurodo atskleidžiamą informaciją kaip konfidencialią. Jeigu tam tikra informacija buvo suteikta, bet nenurodyta kaip konfidenciali, galioja prezumpcija, kad ji nėra konfidenciali.⁷⁵ Žinoma, kai kurią informaciją kaip konfidencialią arba konfidencialią iki tam tikro momento numato teisės aktai arba ji gali būti atskleista tik su subjekto, kuriam priklauso ta informacija, leidimu.

Perkančioji organizacija negali teikėjams atskleisti informacijos susijusios su komercine, valstybine ar tarnybos paslaptimi, nes tokios informacijos atskleidimas gali pakenkti viešiesiems interesams, o jeigu tokia informacija yra atskleidžiama dėl to, kad to reikia tiekėją supažindinant su pirkimo objektu (vykdant pirkimus tam tikrais būdais), pastarasis turi laikytis konfidencialumo principo. O perkančioji organizacija kiekviename viešųjų pirkimų vykdymo etape (pvz. skelbime apie pirkimo sutarties sudarymą ar preliminarios sutarties sudarymą, teikiant kandidatams ar dalyviams informaciją apie pirkimo procedūrų rezultatus ir kt.), privalo užtikrinti tiekėjo komercinės informacijos konfidencialumą. Taigi, konfidencialumo principas galioja abiem viešojo pirkimo procedūrose dalyvaujančioms pusėms, kai tik iškyla reikalas apsaugoti vieną iš anksčiau nurodytų informacijų tipų. Tai padeda patenkinti viešuosius interesus, užtikrina sąžiningą konkurenciją.

Kadangi tiek tiekėjas, tiek perkančioji organizacija gali nurodyti, kad vienokia ar kitokia informacija yra viešai neskelbiama, tokiu atveju kita šalis negali atskleisti tokios informacijos. Bet šiuo principu negalima piktnaudžiauti. Paslaptimi neturi būti laikoma informacija, kurios atskleidimo reikalauja įstatymai. Pvz. paslaptimi negali būti laikoma kaina, jeigu pirkimas vykdomas atviro konkurso būdu, nes visų tiekėjų pasiūlymuose nurodytos kainos turi būti viešai perskaitomos tiekėjams viešojo pirkimo komisijos posėdžio metu (Viešųjų pirkimų įstatymo 31 str.).⁷⁶ Priešingu atveju, būtų pažeidžiamas skaidrumo principas. Įstatyme procedūros yra numatytos taip, kad vienos kaitom neprieštarautų, o tuo pačiu pašalinamas ir principų prieštaravimas. Viso to reikia tam, kad pirkimai vyktų kuo efektyviau ir būtų paremti realia konkurencija.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Civilio Kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I. Vilnius: Justitia, 2003. P. 209.

⁷⁶ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5, P. 33.

Pasak viešųjų pirkimų specialistų, dažniausia problema, su kuria susiduriama įgyvendinant konfidencialumo principą – konfidencialios informacijos neteisėtas pateikimas tretiesiems asmenims. Ypač tai aktualu didelės vertės prekių, paslaugų ar darbų pirkimuose. Todėl siekiama papirkti pareigūnus, kurie disponuoja šia informacija arba kitokiais neteisėtais būdais ją gauti. Konfidencialumo principas yra svarbus vykdant viešąjį pirkimą skelbiamų arba neskelbiamų derybų būdu. Įstatymas numato, kad perkančiosios organizacijos ir tiekėjo derybos turi vykti atskiruose posėdžiuose. Derybų metu yra draudžiama informuoti tiekėją apie susitarimus pasiektus su kitais tikėjais⁷⁷. Taip apsaugoma nuo galimybės, kad konkretūs dalyviai nepateiktų savo pasiūlymų geresnių už kitų, jau dalyvavusių derybose.

Konfidencialumo principą padeda užtikrinti konfidencialumo pasižadėjimas. Viešųjų pirkimo įstatymo 2 str. 12 dalis numato, kad kiekvienas Viešųjų pirkimų komisijos narys, ekspertas ar kitas asmuo išsipareigoja neteikti tretiesiems asmenims informacijos, kurios atskleidimas prieštarautų įstatymui ar pažeistų visuomenės, perkančiosios organizacijos, dalyvaujančių tiekėjų interesus. Kadangi šis dokumentas yra rašytinis, tai jis tarnauja kaip viešuosius pirkimus vykdančių pareigūnų drausminimo priemonė. Sulaužę šį pasižadėjimą tarnautojai gali būti traukiami administracinėn ar net baudžiamojon atsakomybėn.

Siekiant, kad vyktų sąžininga konkurencija, turi būti užtikrinamas kandidatų ar dalyvių pateiktų pasiūlymų slaptumas. Viešųjų pirkimų komisijos nariai ar ekspertai neturi teisės tretiesiems asmenims teikti informaciją apie tiekėjų pateiktų pasiūlymų turinį (16 str. 4 dalis). Taip pat teisės aktai reikalauja, kad jie būtų pateikti užklijuotame ir antspauduotame voke.⁷⁸ Taip yra apsunkinamas neteisėtas susipažinimas su konfidencialia informacija. Teisės aktai numato, kad kai kuri informacija yra išlaptinama tik iki tam tikro momento. Šiuo atveju iki vokų su pasiūlymais atplėšimo posėdžio. Komisijos posėdyje kiekvienas procedūroje dalyvaujantis tiekėjas turi teisę susipažinti su viešai perskaityta informacija, bet konfidencialios informacijos atskleisti negalima. Kadangi įstatymas nenustato konfidencialios informacijos išsaugojimo formos, tai ją nustato komisija, pavyzdžiui uždengiama pasiūlymo vieta, kurioje nurodyta ši informacija. Bet konfidencialia informacija nelaikoma ta, kurią paskelbti įpareigoja įstatymas.⁷⁹

Autorės nuomone, konfidencialumo principas turi būti įgyvendinamas remiantis proporcingumu. Perkančioji organizacija garantuodama tiekėjams tam tikros informacijos konfidencialumą, turi remtis proporcingumo ir protingumo principais. Reikia atsižvelgti į tai, kad viešieji pirkimai yra vykdomi siekiant racionaliai ir efektyviai naudoti valstybės lėšas ir tai

---

⁷⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 58 str. // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

⁷⁸ Ten pat. 28 str. 1 dalis.

⁷⁹ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5, P. 101.

įmanoma padaryti tik esant sąžiningai konkurencijai tarp tiekėjų. Todėl kiekvieną kartą reikia atsakyti į klausimą: ar tos informacijos neskelbimas viešai yra reikalingas sėkmingai įvykdyti pirkimą ir ar jos atskleidimas padės tiekėjui dalyvauti ir pasirašyti viešo pirkimo- pardavimo sutartį, o gal kitam tokios informacijos atskleidimas neleis pateikti geriausio pasiūlymo. Tai susiję ne tik su pasiūlymais, bet ir su tiekėjo komercinėmis paslaptimis, kurios padeda sėkmingai jam plėtoti verslą. Pernelyg didelis konfidencialumas apsunkintų viešųjų pirkimų vykdymo procesą. Taigi, šis principas turi būti įgyvendinamas viešuosiuose pirkimuose vien tam ir tik tiek, kad užtikrintų gerą komercinę praktiką, paremtą konkurencija, saugotų viešus interesus bei valstybines ir tarnybines paslaptis.

2.5. Viešųjų ir privačių interesų derinimo principas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 str. 3 dalyje teigiama, kad: „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Tai svarbiausias demokratinės ir socialiai orientuotos valstybės tikslas. Kiekviena valstybinė įstaiga ar organizacija turi pareigą užtikrinti, kad asmenų teisės būtų įgyvendinamos ir saugomos, o ir pačios jos šių teisių negali pažeisti. Valstybinę politiką įgyvendina valstybės tarnautojai, kurie gyvendami visuomenėje yra saistomi įvairiausių santykių, atspindinčių pačius įvairiausius jų interesus.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi pareigą teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad valstybės pareigūnai vykdantys funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią, visi asmenys priimantys visuomenei ir valstybei reikšmingus sprendimus, galėtų tinkamai vykdyti savo įgaliojimus, kad būtų išvengta viešųjų ir privačių interesų supriešinimo, kad tokiems asmenims nebūtų sudarytos teisinės prielaidos veikti ne viešais, bet asmeniniais interesais, naudotis savo statusu savo ar savo artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti, kad būtų galima kontroliuoti kaip tokie asmenys laikosi šių reikalavimų ir kad tokių reikalavimų nepaisantys asmenys būtų traukiami atsakomybėn.⁸⁰

Kadangi perkančiąja organizacija gali būti ne tik valstybės ar savivaldybės įmonės, kuriuose dirba valstybės tarnautojai, bet ir kitos viešos įstaigos ar privačios kompanijos, kurios naudoja mokesčių mokėtojų lėšas, jos vadovaujasi viešąja teise. Įstaiga, kuri vadovujas viešąja teise – nepramoninė ir nekomercinė. Ji turi konkretų tikslą – tenkinti visuotinos svarbos

---

⁸⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, Nr. 2004. Nr. 105-3894; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

interesus ir dažniausiai finansuojama iš valstybės ar kitų valdžios įstaigų, kurios vadovaujasi viešąja teise arba kurių valdymą prižiūri tokia įstaiga. Tokių įstaigų darbuotojai taip pat privalo paisyti viešų ir privačių interesų derinimo, nes lėšos, kuriomis disponuoja priklauso valstybei ir turi būti leidžiamos tenkinti visuomenės poreikius

Valstybės tarnyba yra valstybės tarnautojų profesinė veikla, susijusi su viešojo intereso garantavimu. Jos paskirtis – garantuoti viešąjį interesą valstybės ir savivaldybių institucijoms vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas, o ne privačius šia veikla užsiimančių darbuotojų interesus. Tai lemia ir jų ypatingą atsakomybę visuomenei už jiems pavestų funkcijų tvarką.⁸¹ Kadangi viešuosiuose pirkimuose perkančiosiomis organizacijomis yra ne tik valstybės ar savivaldybės valdomos institucijos, bet ir viešos įstaigos ir privačios kompanijos atitinkančios Viešųjų pirkimų įstatymo 4 str. numatytas sąlygas, kuriose dirba ne valstybės tarnautojai, o paprasti darbuotojai, bet jų veikla paremta viešo intereso tenkinimu, todėl šis principas tampa labai aktualus organizuojant pirkimo procedūras nesvarbu jas vykdo valstybės tarnautojai ar ne. Valstybės lėšų naudojimas visada suponuoja viešo intereso tenkinimą. Dažna problema ta, kad šių tarnautojų viešieji ir privatūs interesai ne visada sutampa ir žmogiškasis faktorius dažnai leidžia susigundyti pasirinkti pastaruosius interesus kaip prioritetinius. Todėl šį principą reikia priskirti prie administracinės teisės principų.

Norint suprasti šio principo vaidmenį viešuosiuose pirkimuose, reikia išsiaiškinti pagrindines sąvokas: kas yra privatus ir kas yra viešas interesas? Viešas interesas suprantamas kaip visuomenės suinteresuotumas (arba visuomenės interesų suma), kuriais vadovaudamiesi asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, priimtų sprendimus nešališkai ir teisingai. Privatūs interesai – asmens dirbančio valstybinėje tarnyboje, jo artimo giminei ar šeimos nario asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams ar veiksams atliekant tarnybines pareigas. Asmeninis suinteresuotumas – siekimas priimti sprendimus, kurie būtų palankūs sprendimą priimančiajam, jo artimiesiems giminei ar šeimos nariams.⁸² Visuomenės reakcija būna labai neigiama kai tarnybine padėtimi naudojamosi asmeniniais tikslais. Tokia veikla yra vertinama kaip neteisėta ir neetiška. Viešųjų pirkimų prasme tai būtų suprantama kaip apgavystė bei valstybės lėšų grobstymas. Situacija, kai susiduria privatūs darbuotojo ar jo artimųjų ir visuomenės interesai, kuriems jis turi atstovauti, eidamas savo pareigas, vadinama interesų konfliktu.⁸³ Visuomenė visada tikisi, kad

---

⁸¹ Administracinių bylų dėl tarnybinių ginčų nagrinėjimo teismuose praktikos apibendrinimas. Aprobuita Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų. 2006 liepos 3 d.// <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=54306&org; prisijungimo laikas: 2006-11-10>.

⁸² Andriulis V. Valstybės tarnautojų etika Lietuvos Respublikos įstatymų kontekste. Valstybės tarnautojų etika / red. Gulyas G. Vilnius: Margi Raštai, 2002. P. 12.

⁸³ Palidauskaitė J. Viešojo administravimo etika. Kaunas: Technologija, 2001. P. 91.

asmuo atsidūręs tokioje situacijoje prioritetą teiks viešajam interesui, nes tai yra jo pareiga. Tai išplaukia iš demokratijos esmės bei valstybės tarnybą reglamentuojančių teisės aktų.

Šis principas nėra pažodžiui, taip kaip šiame darbe, įtvirtintas nei viename valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojančiame įstatyme, etikos kodekse ar taisyklėse. Bet valstybės tarnautojų pareiga viešus interesus kelti aukščiau asmeninių įtvirtina visa eilė tiesės aktų. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo⁸⁴ 3 str. 2 d reglamentuoja valstybės tarnautojų etikos principus, kurių vienas - nesavanaudiškumo principas, o to paties įstatymo 15 str. 1 d. 3 punktas įtvirtina valstybės tarnautojų pareigą gerbti žmogaus teises ir laisves, tarnauti visuomenės interesams. Šie abu straipsniai įgalina viešojo intereso primatą prieš valstybės tarnautojo asmeninius interesus ir nustato pareigą aiškiai skirti privačius interesus nuo viešų ir tarnauti pastariesiems. Viešųjų ir privačių interesų derinimui viešuosiuose pirkimuose bene svarbiausias yra 17 str. 2 punktas. Jame nurodyta, kad valstybės tarnautojui neleidžiama valstybės ar savivaldybės įstaigos ar institucijos vardu sudaryti sandorius su individualiomis įmonėmis, ūkinėmis bendrijomis, kurių savininkas ar daugiau negu 10 procentų įstatinio kapitalo ar akcijų turėtojas ar valdytojas yra jis pats arba sutuoktinis, kiti artimi giminaičiai. Priešingu atveju, galima konstatuoti interesų konfliktą, o tai visuomenėje pasėja nepasitikėjimą valstybės institucijų vykdoma veikla. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 4 str.⁸⁵ numato demokratinio valstybės administravimo principus ir vienas iš jų yra objektyvumo, kuris įpareigoja priimant sprendimus būti nešališkais ir objektyviais.

Kitas labai svarbus šio principo reglamentavimo šaltinis yra Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas.⁸⁶ Valstybės tarnautojus, vykdančius viešuosius pirkimus, jis įpareigoja: viešuosius pirkimus vykdyti sąžiningai ir nešališkai, tinkamai atlikti savo pareigas, nesinaudoti užimamomis pareigomis siekiant asmeninės naudos bei vengti galimo interesų konflikto. O tai savo ruožtu užtikrina ir visų tiekėjų vienodą traktavimą.

Viešųjų pirkimų įstatymas įtvirtina tik vieną viešųjų ir privačių interesų derinimo principo apsaugojimo priemonę – nešališkumo deklaraciją.⁸⁷ Jos esmė yra ta, kad pasirašęs nešališkumo deklaraciją, Viešųjų pirkimų komisijos narys ar ekspertas raštu pareiškia, kad jis yra nešališkas tiekėjams. Jeigu vėliau deklaraciją pasirašiusiam asmeniui paaiškėja aplinkybės, dėl kurių kyla ar gali kilti viešų ir privačių interesų derinimo konfliktas, jo pareiga yra informuoti viešųjų pirkimų komisiją ir perkančiąją organizaciją. Vienintelis reikalavimas šiai

⁸⁴ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 45-1708.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 18-431.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 2 str. 16 d. // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

deklaracijai – jos raštiškas sudarymas. Pastebėtina, kad įstatymas nenumato, kad tokia deklaracija turi būti sudaroma kiekvienam pirkimui atskirai, todėl su pirkimu susiję asmenys gali ją sudaryti visai savo veiklai pirkimų srityje.⁸⁸

Pažeidus viešųjų ir privačių interesų derinimo principą yra taikomos nuobaudos pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 202⁽¹⁾ straipsnį.⁸⁹ Viena kart nusižengęs viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymui asmuo daugiau nebegali būti viešųjų pirkimų komisijos nariu⁹⁰. Taip įstatymo leidėjas siekia apsaugoti viešųjų pirkimų sklandų vykdymą nuo nesąžiningų kartotinių tarnautojų veiksmų.

Taigi, apibendrinus visus šiuos įstatymus, galima apibrėžti viešųjų ir privačių interesų derinimo principą viešuosiuose pirkimuose – tai valstybės tarnautojų ar kitų organizacijų darbuotojų, kurie vykdo viešuosius pirkimus, viešųjų interesų iškėlimas virš privačių interesų siekiant išvengti interesų konflikto bei užtikinti, kad viešųjų pirkimų teikiamos galimybės nebus naudojamos asmeniniam tarnautojo ar su juos susijusio asmens pasipelnymui. Todėl kiekvienas sprendimas turi būti priimamas objektyviai, nešališkai, gerbiant kiekvieno potencialaus tiekėjo laisvę dalyvauti viešajame pirkime. Viešųjų ir privačių interesų derinimo principas siejasi su valstybės tarnautojų ar kitų asmenų esančių viešojo pirkimo komisijos nariais ar ekspertais atliekamų pareigų kokybe.

Valstybės tarnautojų ar kitų viešųjų pirkimų komisijos narių atliekančių viešuosius pirkimus, privatūs interesai gali būti tokie, kad gali netinkamai įtakoti komisijos nario ar eksperto elgesį arba sprendimų priėmimą atliekant savo pareigas. Privatūs interesai neapsiriboja finansiniais ar piniginiiais interesais arba tokiais, kurie duoda tiesioginę asmeninę naudą pareigūnui. Interesų konfliktas gali kilti ir dėl kitų priežasčių – visiškai teisėtos privačios veiklos pasiūlymą teikiančioje įmonėje, asmeninių ryšių bei šeimyninių interesų, jeigu galima teigti, kad tie interesai netinkamai įtakoja ar gali įtakoti pareigūno priimamus sprendimus ar veiksmus. Tai yra vadinama nepotizmu – tarnybinės padėties naudojimas giminių protegavimui.⁹¹ Kas yra artimieji giminaičiai nustatoma remiantis Civilinio kodekso 3 knygos IV dalies IX skyriumi ir Baudžiamojo kodekso 248 str.⁹²: tėvai, vaikai, tikrieji broliai ir seserys, senoliai, vaikaičiai, taip pat sutuoktiniai ir kiti įstatymų numatyti asmenys.

Vieši interesai viešuosiuose pirkimuose yra: racionalus valstybės lėšų naudojimas ir siekis įsigyti kuo geresnę, tiek kainos, tiek kokybės prasme, prekę, paslaugą ar darbą tam, kad

---

⁸⁸ Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 4-5. P. 21.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 40-1065.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 2 str. 15 d. 3 p. ir 16 str. 2 d. // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

⁹¹ Palidauskaitė J. Viešojo administravimo etika. Kaunas: Technologija, 2001. P. 92.

⁹² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.

būtų patenkintas viešas interesas ar nebūtų bereikalingai švaistomos lėšos ir kiekvienas tiekėjas būtų vertinamas nešališkai teisingai.

Siekiant sumažinti galimybes interesų konfliktams atsirasti, svarbiausia yra identifikuoti situacijas, kuriose toks konfliktas gali kilti. Tam įstatymų leidėjas numato privačių interesų deklaracijas, kurioje nurodoma informacija galinti sukelti sunkumų derinant viešus ir privačius interesus. Kita priemonė išvengti tokių situacijų, taip pat reglamentuota teisės aktuose, priklauso nuo paties viešųjų pirkimų komisijos nario ar eksperto moralės. Pastebėjęs galimą arba esamą interesų konfliktą jis turi laiku nusišalinti nuo komisijos veiklos⁹³ arba gali būti nušalinamas aukštesnių pareigūnų sprendimu⁹⁴. Asmuo negali prisidėti prie viešųjų pirkimų komisijos darbo, jeigu tai sukelia viešųjų ir privačių interesų derinimo problemas.

Interesų konfliktą, kuris kyla ne valstybinėje įmonėje, o viešąsias paslaugas teikiančioje organizacijoje, galima pailiustruoti pavyzdžiu, kai AB „Lietuvos Geležinkeliai“ paskelbė apie organizuojamą atvirą konkursą dėl jungiamųjų linijų atstatymo. Konkursą laimėjo pastarosios kompanijos direktoriaus svainio valdoma UAB „JK grupė“. Konsorciumas „ETRC II“, kurio pasiūlymas buvo atmestas kaip neatitinkantis kvalifikacinių reikalavimų, kreipėsi su ieškiniu į teismą. UAB „JK grupė“ direktorius iš tiesų yra susijęs svainystės ryšiais su AB „Lietuvos geležinkeliai“ generaliniu direktoriumi. LR Civilinio kodekso 3.136 str. nustatyta, kad svainystė teisinės pasekmės sukelia tik įstatymų numatytais atvejais. Nei Viešųjų pirkimų įstatymas nei kiti Lietuvos ar Europos Sąjungos teisės aktai nenumato draudimo juridiniam asmeniui, kurio vadovas yra susijęs svainystės ar giminystės ryšiais su perkančiosios organizacijos vadovu, dalyvauti tokios perkančiosios organizacijos organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose, o perkančiajai organizacijai pripažinti tokio dalyvio pasiūlymą nugalėtoju ir sudaryti su juo atitinkamą sutartį.⁹⁵ Šis pavyzdys parodo, kad viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai turi aiškiau reglamentuoti tuos atvejus kai perkančioji organizacija nėra valstybinė įstaiga (šiuo atveju ji tiekia transporto paslaugas), o viešąsias paslaugas teikianti įmonė ir joje dirbantys darbuotojams negalioja Valstybės tarnybos įstatymas. Jų vykdomi pirkimai patenka į viešųjų pirkimų sferą, kadangi jų veikla taip pat siejasi su viešųjų interesų tenkinimu ir jie turi būti keliami į pirmą vietą.

Interesų konfliktas yra norma, kuriai turi būti be išimčių paklūstama. Viešuosiuose pirkimuose jis yra ypač svarbus dalykas, nes jeigu nebus atpažįstamas ir tinkamai kontroliuojamas, gali pakenkti viešųjų pirkimų komisijos sprendimams ir visam doroviniam

---

⁹³Lietuvos respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, 4-6 str. ir 11 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 18-431.

⁹⁴Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 21 str.// Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.

⁹⁵ AB „Lietuvos geležinkeliai“ pranešimas spaudai. // http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id549568; prisijungimo laikas: 2006-12-01.

principingumui, nebus tinkamai paskirstomos valstybės lėšos. Todėl pagrįstai galime teigti, kad interesų konfliktai turi korupcinio potencialo ir viešųjų ir privačių interesų derinimo principo sėkmingas įgyvendinimas gali padėti užkirsti tam kelią. Šio principo nesilaikymas skatina ir skaidrumo, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, konfidencialumo principų netinkamą įgyvendinimą, nes sąlygoja atskirų įmonių protekcionizmą, tretiesiems asmenims naudingos informacijos nutekinimą siekiant, kad jie geriau pasiruoštų viešųjų pirkimų konkursui.

Viešųjų ir privačių interesų derinimo problemos neišspręsimė paprasčiausiai uždraudę viešuosius pirkimus vykdantiems tarnautojams ar ekspertams turėti privačių interesų. Jie patys turi atpažinti problemines situacijas ir jausti atsakomybę už savo sprendimus. Šio principo įgyvendinimo sunkumus gali lemti ir tai, kad daugelį metų iki nepriklausomybės atgavimo žmonėms buvo diegiamas būtinumas tarnauti vienai partijai sindromas.

Autorės nuomone, siekiant išvengti viešųjų ir privačių interesų konflikto, reikia kiek įmanoma aiškiau ir detaliau apibrėžti atvejus, kurie yra potencialiai pavojingi tokiems konfliktams kilti. Taip pat tiksliai ir griežtai numatyti priemones, kurių imamasi tokiose situacijose. Kiekvienas su šia problema susijęs asmuo turi aiškiai suprasti konflikto esmę bei poveikį jo vykdomai veiklai. Viešieji interesai viešuosiuose pirkimuose reiškia visuomenės siekį užsitikrinti ir perkančiųjų organizacijų pareigą palaikyti socialinio suderinamumo sąlygas viešųjų pirkimų politikoje. Bet tai yra idealus variantas, kadangi praktiniame darbe iškyla nemažai situacijų, kuriose reikia viešųjų ir privačių interesų derinimo.

Skaidrumo, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principai yra vieni pagrindinių viešuosiuose pirkimuose. Norint sėkmingai jais remtis vykdant viešuosius pirkimus, reikia gerai suprasti jų turinį bei procedūras, kuriomis jie įgyvendinami. Kadangi ne visas įmanomas situacijas galima reglamentuoti įstatymais, tad principai, būdami bendri ir platūs, nurodo kaip priimti sprendimus nepažeidžiant pagrindinio viešųjų pirkimų tikslo. Jie kreipia visą viešųjų pirkimų vykdymą taip, kaip yra priimtina demokratinėse valstybėse skirstyti visuomenės valstybei patikėtas lėšas. Jai privalo būti persmelkta kiekviena viešųjų pirkimų vykdymo procedūra. Tik taip galima užtikrinti racionalų valstybės lėšų naudojimą, korupcijos apraiškų šalinimą ir sąžiningos konkurencijos skatinimą viešuosiuose pirkimuose. Tad jų svarba negalima abejoti. Kiekvienas iš jų apjungia visas viešųjų pirkimų procedūras į darnią visumą. Kadangi jie veikia kaip sistema ir pažeidus vieną iš jų negalima nepažeisti ir kito. Taip pat jie brėžia vienas kito ribas, nes nei vienas iš jų nėra absoliutus. Kiekvienam jų užtikrinti įstatymų leidimo organai sukūrė griežtas priemones. Jos visos tarpusavyje suderinto, bet nei viena sistema nebūna visiškai tobula, todėl pažeidimų ir problemų išvengti neįmanoma.

3. BENDRIEJI IR ŠAKINIAI TEISĖS PRINCIPAI VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TEISĖJE

Remiantis daugeliu teisės teoretikų, teisės principai yra skirstomi į: bendruosius teisės principus (būdingus visoms teisės šakoms), tarpšakinius (būdingus kelioms teisės šakoms), šakinius (būdingus tik vienai teisės šakai) ir teisės institutų principus. Šioje darbo dalyje panagrinėsime bendrųjų ir šakinių teisės principų galiojimą viešųjų pirkimų teisėje.

3.1. Bendrieji teisės principai viešuosiuose pirkimuose

Bendrieji teisės principai yra bendri visai teisės sistemai todėl, kad jų privalomumas deklaruojamas ir užtikrinamas aukščiausiu lygiu. Jie kreipia visą teisės sistemą ir visas įvairių teisės šakų normas. Kadangi Lietuvos teisės sistemos pagrindas yra Konstitucija, „šie principai negali nebūti pakylėti į konstitucinį lygmenį.“⁹⁶ Jie garantuoja, kad būtų kuo efektyviau ir veiksmingiau užtikrinamos kiekvieno asmens teisės ir laisvės.

Todėl tuo remiantis, galima skirti šiuos bendruosius teisės principus: demokratiškumo, tautos suvereniteto, lygiateisiškumo, prigimtinės teisės, humaniškumo, teisėtumo, Konstitucijos viršenybės, teisės į teisminę gynybą, valdžių padalijimo, nekaltumo prezumpcijos, teisės viešumo ir kitus nemažiau reikšmingus bendruosius teisės principus. Taip pat, atskirai paminėtinas teisinės valstybės principas, kurį Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą apibūdino kaip universalų tiesės principą. Juo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija. Be kitų reikalavimų šis principas užtikrina, kad būtų garantuojamos žmogaus teisės ir laisvės, visos valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir paklusti tik teisei. Jo elementais neatsiejamai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas⁹⁷. Visi šie principai yra įtvirtinti Konstitucijoje tiesiogiai arba išvedami iš kelių konstitucinių teisės normų.

Viešųjų pirkimų teisėje bendrieji teisės principai yra orientyrais, kurie visą viešųjų pirkimų vykdymo procesą suderina su bendra visos teisinės sistemos dvasia, su teisinės

---

⁹⁶ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2001. P. 209.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

valstybės idėja. Priešingu atveju, ji veikti negalėtų, nes prieštarautų konstitucinėms nuostatomis. Jie yra viešųjų pirkimų teisės šaltinis.

Kadangi Konstitucija yra taikoma tiesiogiai, tai kiekvienas gali ginti savo teises ja remdamasis. Kiekvienas viešųjų pirkimų teisės subjektas privalo paklusti joje nurodytoms nuostatomis pirmiausiai, nes negalioja joks įstatymas priešingas Konstitucijai. Todėl visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją. Tai *Konstitucijos viršenybės principas*.

Dar vienas bendrasis teisės principas išplaukiantis iš Konstitucijos - *teisėtumo principas*. Jo tikslas yra teisės paliepiamų vykdymas. Tai reikalavimas, kad visos valstybinės organizacijos, institucijos, pareigūnai tiksliai ir veiksmingai įgyvendintų teisės normas viešuosiuose pirkimuose. Teisiniai paliepimai visur ir visiems turi būti suprantami ir taikomi vienodai, turi galioti visiems teisės subjektams, net ir aukščiausios valdžios įstaigoms ir pareigūnams. Įstatymais privalu vadovautis atliekant kiekvieną procedūrą ar priimant sprendimą. Tai demokratijos pagrindas.⁹⁸ Todėl šis principas užtikrina, kad viešieji pirkimai vyktų sąžiningos ir teise paremtos konkurencijos pagrindu. Taip pat tai įstatymo viršenybės poįstatyminio akto atžvilgiu. Kiekvienas žemesnės galios teisės aktas viešųjų pirkimų teisėje turi būti suderintas su Konstitucija, o poįstatyminiai aktai neprieštarauti įstatymams.

Teisinio tikrumo principas. Jis yra neatskiriama teisinės valstybės principo dalis. Tai bendrasis teisės principas suformuluotas konstitucinėje doktrinoje, kuris užtikrina, kad iš viešųjų pirkimų subjektų nebus reikalaujama laikytis taisyklių, kurių jų veiklos metu nebuvo, todėl jie ir negalėjo žinoti reikalavimų. „Teisės subjektas turi būti tikras, kad jo veiksmai, padaryti vadovaujantis teisės aktais, galiojusiaisiais jų padarymo metu, bus laikomi teisėtais.“⁹⁹ Be šio principo asmuo prarastų pasitikėjimą valstybe ir teise. Todėl kiekviena perkančioji organizacija ar institucija turi vykdyti prisiimtus įsipareigojimus prieš tiekėją. Teisinio tikrumo principas kartu suponuoja ir griežtesnį viešumo ir skaidrumo laikymąsi. Tik tiksliai žinodamas savo teisinę padėtį tiekėjas gali nusistatyti sau teises ir pareigas tam tikrose situacijose. Prie to paties, svarbu pabrėžti, kad teisės aktai negalioja atgal (išskyrus išimtinis atvejus), o tik į priekį. Tai viešuosiuose pirkimuose labai svarbu, kadangi šiuos teisinius santykius

---

⁹⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 128.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 16 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. lapkričio 23 d. nutarimo Nr. 872 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. spalio 16 d. nutarimo Nr. 773 dalinio pakeitimo“ atitikimo įmonių įstatymo 14 straipsnio antrajai daliai ir įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 1994. Nr. 22-366; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija) // Valstybės žinios, 2003. Nr. 115-5221.

reguliuojančių teisės aktų kaita per paskutinį dešimtmetį buvo didelė, nes keitėsi procedūros, vertinimo standartai.

Neleistinumo piktnaudžiauti teise principas numato, kad negalima naudotis įstatymu ne pagal paskirtį. Perkančioji organizacija negali neteisėtai naudotis jai suteikta teise pačiai nusistatyti kvalifikacijos kriterijus perkamam daiktui, prekei ar paslaugai įprasta komercine praktika. Tą ji turi daryti remdamasi objektyviais reikalavimais ir įstatyme numatytais principais, kad užtikrintų geriausio daikto, paslaugos ar darbo išsigijimą ir nevaržytų kitų tiekėjų galimybių. Įstatymu neturi būti naudojamosi siekiant kitų nei įstatyme numatytų tikslų.

Teisės teorijoje ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kyla nemažai diskusijų dėl *teisingumo* principo. Tai vienas pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės, tikslų, pagal kurį vertinami visi asmenų poelgiai. Taigi ir viešuosiuose pirkimuose šis principas nurodo, kad kiekviena procedūra turi būti vykdoma teisingai, t.y. užtikrinama subjektų teisių ir pareigų vienovė. Jis draudžia atskirus subjektus vertinti skirtingai ir šališkai, apriboti jų teises, taikyti skirtingas procedūras. Taip pat svarbu teisingai nustatyti kvalifikacinius reikalavimus, technines specifikacijas. Pasak A. Andriuškevičiaus, teisingumą, ypač administracinėje teisėje, galima suprasti ir kaip valdžios pareigūnų nešališkumą.¹⁰⁰ Tai reiškia, kad perkančiosios organizacijos negali būti iš anksto nusistatę prieš atskirus tiekėjus, taikyti jiems preferencijas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. numato: „Asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.“ Tai *teisės į teisminę gynybą, arba teisminės gynybos prieinamumo principas*. Šis principas viešuosiuose pirkimuose reiškia, kad kiekvienas tiekėjas, kuris mano, kad perkančioji organizacija nesilaikė įstatymo ir taip pažeidė teisėtus jo interesus, turi teisę kreiptis į bendros kompetencijos teismą, prieš tai su pretenzija kreipiašis į perkančiąją organizaciją, ir gintis nuo neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų. Ši teisė į gynybą yra įmanoma iki pirkimo sutarties sudarymo. Viešųjų pirkimų įstatymas numato, kad tiekėju laikomas ne tik tas, kuris dalyvavo ar dalyvauja viešojo pirkimo procedūrose, bet ir potencialus tiekėjas, kuris gali pasiūlyti prekes, paslaugas ar darbus¹⁰¹. Pastarasis taip pat potencialiai gali pretenduoti sudaryti viešojo pirkimo sutartį su perkančiąja organizacija. O perkančioji organizacija, pažeisdama įstatymų nuostatas, gali nesudaryti visiems tiekėjams vienodų galimybių dalyvauti konkurse. Taip pat tai suponuoja ir teisę į tinkamą teisminį procesą, nešališką teismą.

Viešųjų pirkimų teisė paskutiniu metu buvo intensyviai derinama su Europos Sąjungos teisės aktais. Teisės derinimas nėra vien tik vienos teisės sistemos inkorporavimas į

¹⁰⁰ Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 144.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 2 str. 25 punktą // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

kitą. Tai kartu yra ir pagrindinių idėjų, t.y. teisės principų, perėmimas ir įdiegimas kitoje teisės sistemoje. Todėl reikia paminėti principus, kuriuos Europos Teisingumo Teismas remdamasis teisinės valstybės požiūriu, taip pat formulavo kaip bendruosius teisės principus: *procesinės teisės principai*, *proporcingumo principas*, *teisėtų lūkesčių principas*, *gero valdymo principas*. Nors ir fragmentiškai, daugelis minėtų principų yra nurodomi kaip Lietuvos konstituciniai principai. Teisinės valstybės principas aprėpia daugelį atskirų konstitucinių principų.¹⁰²

Teisėtų lūkesčių principas reiškia, kad tuomet, kai teisinė sistema įtikina asmenį, kad jis pasieks tam tikrą rezultatą, jeigu veiks vadovaudamasis teisės normomis galiojusiomis tuo metu, jo teisėti lūkesčiai turi būti apsaugoti.¹⁰³ Vadinasi, kiekvienas tiekėjas, suinteresuotas dalyvauti viešajame pirkime, turi būti tikras, kad veikdamas pagal įstatyme numatytus reikalavimus, jis gali dalyvauti konkurse ir žinodamas, kad atitinka keliamus reikalavimus, laimėti viešųjų pirkimų sutarties pasirašymą, o priešingu atveju pagrįstai kreiptis į teismą. Šis principas yra glaudžiai susijęs su teisiniu tikrumu bei suponuoja teisinį saugumą. Žinoma, šiuo principu negali remtis tie tiekėjai, kurie patys pažeidžia teisės reikalavimus (pvz. klaidingai nurodo duomenis apie save arba nepateikia visų būtinų dokumentų, bando papirkti viešųjų pirkimų komisijos narius). Teisėtų lūkesčių principu galima remtis tada, kai pats įstatymų leidėjas sukuria situaciją, dėl kurios kyla teisėti lūkesčiai¹⁰⁴. Vadinasi, apibendrintai galima teigti, kad šiuo principu vadovaujasi tada, kai potencialūs tiekėjai žino apie jiems taikomus teisinius reikalavimus ir jų pačių elgesys yra teisėtas. Šio principo pirminė paskirtis yra apsaugoti privačius asmenis nuo valstybės, bet jis gali būti įgyvendinamas ir viešųjų pirkimų atveju, nors pastarųjų ir nesieja subordinacija, o jie siekia sudaryti sutartį, kuri duos naudą abiem pusėms. Taigi, kiekvienas šių santykių subjektas siekia, kad jo teisėti lūkesčiai, gauti naudą iš sutarties pasirašymo, būtų patenkinti (perkančioji organizacija siekia patenkinti viešą interesą, o tiekėjas privatų). Tas teisės subjektas, kuris neįvykdo savo išsipareigojimų sutarties pagrindu, negali turėti teisėtų lūkesčių, kad kita sutarties šalis įvykdys savo išsipareigojimus.

Dar vienas bendrasis principas, kurį įtvirtina ir paskutinės redakcijos Viešųjų pirkimų įstatymas, šalia kitų pagrindinių viešųjų pirkimų principų, yra *proporcingumo*. Jis suformuotas seniai ir kildinamas iš Vokietijos teisės.¹⁰⁵ Bet jį taip pat išplėtojo ir pagrindė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. „<...> nustatant teisinius apribojimus bei atsakomybę už teisės pažeidimus, privalu paisyti protingumo reikalavimų, taip pat proporcingumo principo, pagal kurį nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams, jos neturi varžyti asmens

¹⁰² Kūris E. Koordinaciniai ir determinaciniai teisės principai (1) // Jurisprudencija. 2002, T. 26 (18). P.42.

¹⁰³ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Nauji Rosma, 2001. P. 65-86.

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ Tridimas T. The General Principles of EC Law. Oxford University Press, 1999. P. 101.

teisių labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti.¹⁰⁶ Šis principas reiškia, kad reikia išlaikyti tinkamą proporcingumą tarp tikslų, kurių siekiama ir priemonių, kurios naudojamos šiems tikslams pasiekti. Institucijų ir organizacijų taikomos priemonės turi būti tinkamos užsibrėžtiems tikslams pasiekti ir nebūtų imtasi to, kas nebūtina. Kitos šio principo aspektas – protingumas. Proporciumo principas labai susijęs su teisingumo principu. Įgyvendinant teisingumo principą reikalaujama, kad viešųjų pirkimų teisės normas pažeidusiam asmeniui skiriama sankcija būtų proporcinga padarytam pažeidimui, minimalūs kandidatų ir dalyvių kvalifikacijos reikalavimai būtų pagrįsti ir proporcingi siekiamam tikslui. Priemonės tikslui pasiekti turi būti parenkamos remiantis tokiais kriterijais: ar priemonė yra tinkama norimam tikslui pasiekti, ar ji yra būtina ir ar yra glaudus ryšys tarp priemonės ir siekiamo tikslo. Vadinasi, elgtis nepažeidžiant proporcingumo principo, reiškia elgtis protingai ir teisingai. Jis svarbus ir siekiant suderinti viešus ir privačius interesus viešuosiuose pirkimuose ir nustatant viešųjų pirkimų reguliavimo apimtį, pobūdį, rengiant viešųjų pirkimų dokumentus. Šis principas padeda įgyvendinti viešųjų pirkimų teisinių santykių šalių interesų pusiausvyrą ir išvengti nepagrįsto viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančių tiekėjų teisių ribojimo, t.y. diskriminacijos. Taip pat nustatyti, kuri šių teisinių santykių subjektų pateikta informacija yra vieša, o kuri turi būti laikoma konfidencialia. Galima teigti, kad jis nustato kitų principų taikymo ribas bei užtikrina, kad viešieji pirkimai būtų vykdomi tokiu būdu ir priemonėmis, kurios geriausiai užtikrintų viešo intereso patenkinimą. Šio principo įstatyminį reglamentavimą, mūsų nuomone, galėjo lemti ir tai, kad viešuosiuose pirkimuose dar yra atvejų, kur perkančiosios organizacijos turi diskrecijos teisę pačios nusistatyti pirkimų vykdymo taisykles (pvz. perkant įprastos komercinės praktikos būdu), todėl šis principas užtikrina, kad jos būtų suderinamos su tikslu – efektyviu prekių, paslaugų ar darbų pirkimu.

Europos Teisingumo Teismas išplėtojo *gero administravimo principą*. Jį galima suskirstyti į keturias pagrindines grupes: administracinio sąžiningumo, nuoseklumo, kruopštumo ir informavimo.¹⁰⁷ Viešuosiuose pirkimuose jis svarbus tuo, kad padeda užtikrinti teisėtą, nuoseklią bei atvirą perkančiosios organizacijos veiklą priimant sprendimus dėl viešųjų pirkimų. Administracinis sąžiningumas viešuosiuose pirkimuose reiškia, kad perkančiosios organizacijos elgesys turi būti interpretuojamas atsižvelgiant į tai, kokią informaciją ji tuo metu turėjo, o ne į tai, ko ji nenumatė dėl neapdairumo (pvz. pirkimai neskelbiamų derybų būdu

---

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reglamentuojami valstybės tarnybos ir su jais susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2004. Nr. 181-6708; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d.), 7 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2005. Nr. 131-4743.

¹⁰⁷ Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Nauji Rosma, 2001. P. 120-143.

skubos tvarka vykdomi dėl įvykio, kurio perkančioji organizacija negalėjo numatyti, o ne todėl, kad ji to nenumatė dėl neapdairios savo veiklos ar kitų neteisėtų priežasčių). Nuoseklumas išplaukia iš teisėtų lūkesčių principo. Kiekviena perkančioji organizacijos bei kitos su viešaisiais pirkimais susijusios institucijos turi elgtis nuosekliai ir neprieštarauti priimtiems įstatymams bei nusistovėjusiai praktikai. Kruopštumas sąlygoja terminų nepagrįsto vilkinimo draudimą. Iš dalies informavimas gali būti traktuojamas kaip kruopštumo aspektas. Jis dar gali būti įvardinamas kaip teisės subjektų pareiga informuoti suinteresuotus asmenis¹⁰⁸. Šiuo atžvilgiu tiekėjas informuojamas, apie jo atžvilgiu priimtus svarbius sprendimus. O ši informacija turi būti neklaidinanti, pagrįsta teisiniais ir faktiniais aspektais bei aiški. Galime teigti, kad šis principas siejasi su skaidrumo principu.

Tai, autorės nuomone, yra pagrindiniai bendrieji teisės principai, kurie galioja viešųjų pirkimų teisėje. Lygiateisiškumo ir diskriminacijos draudimo principų šiame skyrelyje neapartinėjome, nes manome, kad jie pakankamai atskleisti antrame skyriuje. Visi šie bendrieji teisės principai užtikrina, kad viešieji pirkimai vyktų teisingai, laikantis įstatymo raidės, nepažeidintų tiekėjų teisių, o esant reikalui kiekvienas galėtų jas apginti teisme. O taip pat ir teisės aktų leidėją įpareigoja laikytis Konstitucijoje numatytų reikalavimų, kurie būtini siekiant užtikrinti viešųjų pirkimų suderinimą su visa bendra teisės sistema ir teisinės valstybės koncepcija.

3.2. Šakiniai teisės principai viešuosiuose pirkimuose

Principai, kurie yra labai svarbūs vienoje teisės šakoje, o kitose jais vadovautis neprivalu vadinami šakiniais. Jie įtvirtinti tik tos teisės šakos normose. Jų taikymo erdvė yra žymiai siauresnė, negu bendrųjų teisės principų. Nors šakiniai teisės principai taip pat neturi prieštarauti bendriesiems teisės principams, kurie kildinami iš aukščiausią galią turinčio teisės akto – Konstitucijos.

Viešųjų pirkimų teisė turi tiek viešosios, tiek civilinės teisės bruožų. Todėl pirmiausiai reikia aptarti, kuriai teisės šakai viešieji pirkimai yra priskirtini. Šių teisinių santykių šalys yra perkančioji organizacija, kuri per viešuosius pirkimus siekia patenkinti viešąjį interesą, dėl kurio ji ir yra sukurta, ir tiekėjai, kurie siekia realizuoti privačius tikslus. Tarp jų nėra subordinacijos, kuri būtina santykiams reguliuojamiems administracinės teisės. Šiuose teisiniuose santykiuose perkančioji organizacija tariasi su potencialiu tiekėju, o ne įsakinėja. Nors iš kitos pusės, subordinacija čia yra, tik ji netradicinė. Ji pasireiškia viešu interesu. Kadangi pagrindinis viešųjų pirkimų tikslas yra viešojo pirkimo–pardavimo sutarties

---

¹⁰⁸ Ten pat P. 132.

sudarymas, tai jiems turėtų galioti civilinėje teisėje apibrėžiamos prievolių teisės normos. Bet šioje vietoje reikia paminėti, kad viešųjų pirkimų teisinis institutas buvo sukurtas siekiant viešųjų tikslų¹⁰⁹.

Verta panagrinėti *sutarčių laisvės* principą viešuosiuose pirkimuose. Tai vienas iš svarbiausių civilinių santykių teisinio reguliavimo principų. Šis principas reiškia šalių valios pareiškimą. Bet šis principas kartu yra ir konstitucinis principas. Dvilypumą suponuoja 1996 lapkričio 20 d. Konstitucinio Teismo nutarimas¹¹⁰, kur konstatuota, kad „Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas glaudžiai siejasi su sutarčių sudarymo laisvės principu. Sutarčių sudarymo laisvė – sukonkretinta išraiška tokių Konstitucijoje įtvirtintų vertybių kaip asmens laisvė, nuosavybės neliečiamumas, asmens ūkinės veiklos laisvė. Taigi sutarčių laisvė gali būti vertinama kaip konstitucinio lygmens garantija.“ Bet autorės nuomone, tai yra daugiau civilinės teisės principas, kadangi ne visi subjektai gali pasinaudoti sutarčių laisvės principu. Taip yra su viešuosius pirkimus vykdančios perkančiosios organizacijos teise. Ji neturi sutarties laisvės, kadangi sudaryti viešojo pirkimo - pardavimo sutartį yra jos pareiga, o ne teisė. Ji turi tenkinti viešą interesą, nes priešingu atveju ji neatliks to, kam yra įkurta. Be to, viešųjų pirkimų teisės normos daugeliu atveju yra imperatyvios, todėl jos įpareigoja perkančiąsias organizacijas atlikti tam tikrus veiksmus tiekėjų atžvilgiu.

Taip pat perkančioji organizacija savavališkai negali atsisakyti sudaryti sutarties arba nutraukti procedūras, tam ji turi gauti leidimą iš Viešųjų pirkimų tarnybos, kuri atlieka priežiūros funkciją viešuosiuose pirkimuose. Todėl teigtina, kad perkančioji organizacija nėra laisva teisinio santykio dalyvė. Ji yra subordinuota priežiūros funkcijas atliekančios institucijos. Tokia padėtis yra vienpusė, kadangi tiekėjas yra laisvas šių teisinių santykių dalyvis.

Viešųjų pirkimų teisės subjektų teisių ir pareigų santykis taip pat nėra vienodas. Civiliniuose teisiniuose santykiuose šalys yra laisvos savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas (išskyrus kai kuriuos atvejus). Viešuosiuose pirkimuose perkančiosios organizacijos turi daugiau pareigų negu teisių. Iš teisių jei priklauso tik teisė pirkimo konkurso dalyviams nustatyti kvalifikacinius reikalavimus, pirkimo objekto technines specifikacijas, tiekėjų pasiūlymų vertinimo kriterijus. Bet ir šios teisės nėra absoliučios. Pavyzdžiui, perkančioji

---

¹⁰⁹ Kostkevičius G. Dėl teisinių santykių, susiklostančių vykdant viešųjų pirkimų procedūras, kvalifikavimo // Teisės problemos. 2005, Nr. 4 (50). P. 60.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.

organizacija negali nustatyti tokių sąlygų, kurios ribotų konkurenciją.¹¹¹ Vadinasi, darytina išvada, kad sutarties laisvės principas priklauso tik tiekėjui siekiančiam privačių tikslų.

Kai yra pasiekiamas viešųjų pirkimų tikslas – sudaroma pirkimo sutartis, šios sutarties sudarymą, vykdymą ir atsakomybės problemas, kylančias iš netinkamo sutarties vykdymo bei sutarties nutraukimą reglamentuoja Civilinio kodekso VI knyga. Todėl galioja ir civilinės teisės principai. Bet viešųjų pirkimų teisė nereguliuoja santykių po sutarties sudarymo, tad ir kalbėti apie kitus civilinės teisės principus, kurie galioja sutarčių teisėje, šioje vietoje nereikia.

Kadangi viešųjų pirkimų teisė reglamentuoja santykius iki sutarties sudarymo ir imperatyviai nubrėžia veiksmus, kurių perkančioji organizacija (valstybinė organizacija ar įmonė, vieša įstaiga, kuri naudoja viešųjų pirkimų lėšas), turi imtis ketindama įsigyti prekę, paslaugą ar darbą viešaisiais tikslais, tai šioje veikloje galioja administracinės teisės principai. Perkančioji organizacija vykdydama viešuosius pirkimus vykdo administracinę veiklą, t.y. administruoja jai patikėtas mokesčių mokėtojų lėšas, jas skirsto ir taip užtikrina viešo intereso patenkinimą. Tai veikla, kuri vykdoma organizacijos viduje.

Pagrindiniai administracinės teisės principai yra šie: demokratiškumo, viešumo, tikslingumo, lygiateisiškumo, kolegialumo derinimo su vienvaldiškumu principas, atsakomybės principas, atskaitingumo, kontrolės ir apskaitos principas, objektyvumo, proporcingumo, nepiktinaudžiavimo valdžia principai.¹¹² A. Andriuškevičius dar išskiria įstatymo viršenybės, teisingumo, protingumo principus.¹¹³

Kadangi administracinė teisė konkretina įvairias konstitucinio elgesio normas¹¹⁴, todėl nemaža dalis iš išvardintų principų yra jau aptarti kaip bendrieji teisės principai viešuosiuose pirkimuose. Visų grandžių principus sieja subordinaciniai ryšiai, t.y. žemesnės pakopos principai yra aukštesnės pakopos principų konkretizavimas ir tolesnis plėtojimas.

Vienas iš pagrindinių administracinės teisės principų yra *viešumo principas*. Šį principą galiam išvesti iš konstitucinio atviros visuomenės imperatyvo. Kadangi valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, tai viešumo principas užtikrina, kad jų veikla būtų pasiekiamą idėmiam stebėjimui iš išorės. Šis principas leidžia visuomenei prižiūrėti, kad lėšos būtų naudojamos skaidriai. Todėl galiam teigti, kad viešumas įtakoja skaidrumą, nes tik toks pirkimas yra skaidrus, kuris yra viešas. Apie viešuosius pirkimus, pirkimo motyvus, rezultatus reikia visuomenę informuoti viešai. Kiekvienas suinteresuotas asmuo gali gauti informaciją,

---

¹¹¹ Kostkevičius G. Dėl teisinių santykių, susiklostančių vykdant viešųjų pirkimų procedūras, kvalifikavimo // Teisės problemos. 2005, Nr. 4 (50). P. 61.

¹¹² Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 235 - 237

¹¹³ A. Andriuškevičius. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004. P. 128.

¹¹⁴ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 66.

jeigu tik nori. Tai perkančiųjų organizacijų atskaitomybės piliečiams apie jų lėšų naudojimą principas. Be viešumo principo sistema nebūtų demokratiška.

Kitas svarbus principas yra *tikslingumo*. Jis reikalauja iš valstybinio valdymo institucijų savo veiklą ir išteklius paskirstyti taip, kad jie būtų kuo veiksmingiau ir ekonomiškiau naudojami numatytam tikslui pasiekti.¹¹⁵ Lėšos viešiesiems pirkimams turi būti skirstomos remiantis efektyvumo ir racionalumo kriterijais. Šis principas užtikrina, kad viešųjų pirkimų būdu nebūtų įsigyjamos prekės, paslaugos ar darbai, kurių nereikia viešajam interesui patenkinti. Tikslingumas susideda iš teigiamos proporcijos tarp panaudotų išteklių ir pasiektų rezultatų.

Kolegialumo derinimo su vienvaldiškumu principas. Jo esmė ta, kad svarbiausi sprendimai turi būti priimami kolegialiai. Valstybės lėšų naudojimas yra pakankamai svarbi veikla, todėl sprendimą dėl jų tikslingo išleidimo turi priimti ne vienas asmuo. Ypač tai pabrėžtina kai pirkimams išleidžiamos lėšos yra didelės. Viešųjų pirkimų įstatymo 16 str. numato, kad viešųjų pirkimų komisijos narių turi būti nemažiau kaip trys ir jie veikia pagal organizacijoje patvirtintą darbo reglamentą. Tai užtikrina pirkimų skaidrumą, objektyvumą. Perkančioji organizacija tam tikrais klausimais, kuriems reikia specialių žinių, kreipiasi į ekspertus. Tad sprendimas dėl pasiūlymų tokiu atveju priimamas atsižvelgiant į eksperto išvadas. Kolegialiai priimami sprendimai yra ne tik objektyvesni, skaidresni, bet ir efektyvesni.

Kiekvienas valstybės tarnautojas ar kitas viešuosius pirkimus vykdančias asmuo turi prisiimti atsakomybę už savo sprendimus ir veiksmus. Tai *atsakomybės principas*. Kai perkančiajai organizacijai ar viešuosius pirkimus vykdančiam asmeniui yra suteikiamos tam tikros teisės, jiems nustatomos ir atitinkamos pareigos. Nuo šių pareigų vykdymo labai priklauso bendras viešųjų pirkimų vykdymo efektyvumas. Viešųjų pirkimų įstatymas numato, kad už viešųjų pirkimų komisijos veiksmu ir priimamus sprendimus atsako ją sudariusi organizacija (16 str. 1 d.). Bet kiekvienas komisijos narys ar ekspertas atskirai už savo veiklą atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus (16 str. 6 d.). Už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus asmenys yra traukiami administracinėn atsakomybėn pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 171⁽³⁾ straipsnį.

Atskaitingumo principas reiškia, kad vienas asmuo ar valdžia privalo aiškinti ir pagrįsti savo veiksmus kitam asmeniui ar valdžiai. Jis viešuosiuose pirkimuose pasireiškia tuo, kad kiekviena perkančioji organizacija yra atskaitinga aukštesnei institucijai. Atskaitingumas užtikrina skaidrumo principo sėkmingą įgyvendinimą ir užtikrina, kad perkančiosios institucijos pareigūnai negalėtų išvengti kitų įdėmaus stebėjimo ir priežiūros. Pagrindinė iš jų yra Viešųjų pirkimų tarnyba. Ji turi teisę gauti Viešųjų pirkimų komisijos narių, ekspertų,

---

¹¹⁵ Ten pat . P. 236

perkančiosios organizacijos veiksmų ir sprendimų paaiškinimus, ataskaitas apie pirkimus, įstatymus pažeidusius asmenis traukti administracinę atsakomybę ir kt. (8 str.). Priežiūra yra reikalinga padaryti viešuosius pirkimus vykdančius pareigūnus ir pačią organizaciją atskaitingus, užtikrinti, kad šie subjektai naudotų savo galias tinkamai pagal įstatymus ir laikytųsi nustatytų procedūrų. Priežiūros tikslai yra - nustatyti kaip efektyviai ir ar laiku perkančiosios organizacijos atlieka savo funkcijas, ar remiamasi principais ir procedūromis, nustatytomis tiek bendromis, tiek specialiosiomis normomis.

Kadangi nekartą buvo pastebėta, kad viešuosiuose pirkimuose yra potenciali korupcijos grėsmė, tad *kontrolės ir apskaitos principas* čia atlieka labai svarbų vaidmenį. Specialiųjų tyrimų tarnyba, kuri tiria korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rengia ir įgyvendina korupcijos prevenciją. Valstybės kontrolė, kuriai pavesta audituoti valstybės piniginių išteklių naudojimą bei Viešųjų pirkimų tarnyba atlieka kontrolės funkcijas ir užtikrina viešųjų pirkimų skaidrumą. Jų tyrimai bei daromos ataskaitos suteikia daug vertingos informacijos apie viešųjų pirkimų būklę, padeda pastebėti dažniausiai pasitaikančias problemas bei surasti tinkamus sprendimus joms.

Objektyvumo principas reiškia, kad sprendimas dėl ketinimo vykdyti viešąjį pirkimą ar jo vykdymo priimamas nešališkai bei įvertinus visas aplinkybes. Nesusiję veiksniai neturi būti svarstomi. Sprendimą turi įtakoti tik viešas interesas ir joks kitas. Šis principas siejasi su viešųjų ir privačių interesų derinimo principu ir jį papildo. Nes neobjektyviu sprendimu galima pavadinti ir tą, kurį perkančioji organizacija priima vadovaudamasi ne nauda, bet išankstiniais nusistatymais ar pan.

Protingumo principas yra universalus principas. Jis suvokiamas kaip asmens proto galia, kuri paprastai būna paremta gebėjimu logiškai mąstyti ir gyvenimo patirtimi.¹¹⁶ Viešuosiuose pirkimuose jis suvokiamas kaip principas įpareigojantis veikti neprieštaraujant viešiesiems interesams, nepateisinimas veiklos, kuri netinkama viešųjų interesų tenkinimo prasme.

Apibendrintai galime teigti, viešasis valdymas remiasi civiline teise. Vienas iš tokių pavyzdžių yra viešieji pirkimai. Viešųjų pirkimų teisiniai santykiai neturi pagrindinių administracinės ir civilinės teisės bruožų – administracinės teisės atveju – subordinacijos tarp teisinių santykių dalyvių, o civilinės – sutarties laisvės. Bet vis dėl to, teigtina, kad viešųjų pirkimų teisinis institutas savo turiniu turi daugiau viešajai teisei būdingų bruožų: teisės normų imperatyvumas, administracinės atsakomybės nustatymas už netinkamą šių normų vykdymą, perkančiosios organizacijos pavaldumas ją subordinojančioms institucijoms, vienos iš teisinių

---

¹¹⁶ Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 154.

santykių pusės būvimas valstybine ar kita viešus interesus tenkinančia institucija. Taip pat priimant sprendimus perkančiosios organizacijos viduje laikomasi administracinių teisės principų, nes ji yra institucija, kurios veikla siejama su viešo intereso tenkinimu.

Pagrindiniuose viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose išvardinti teisės principai nėra vieninteliai, kuriais vadovaujantis vykdomi viešieji pirkimai. Šalia šių yra ir visa eilė kitų teisės principų, kurių privalu laikytis viešuosius pirkimus vykdančioms organizacijoms. Bendrieji teisės principai neišvengiamai privalomi vykdant bet kokią veiklą, nes jie yra vienas iš veiklos reglamentavimo šaltinių. Kadangi viešuosiuose pirkimuose galioja administracinės teisės principai, o ši teisės šaka konkretizuoja Konstituciją, todėl gan nemažai principų, galiojančių viešuosiuose pirkimuose, yra kildinama iš jos. O kiti išvedami iš viešųjų pirkimų subjektų atliekamos veiklos. Šakiniai teisės principai padeda užtikrinti administracinės veiklos, vykdomos perkančiojoje organizacijoje, efektyvumą bei pagrindinių viešųjų pirkimų principų įgyvendinimą. Taigi, viešųjų pirkimų teisėje veikiančių principų sistema yra labai plati ir kiekvienas iš principų šiuos teisinius santykius daro efektyvesnius, jei jie praktikoje yra sėkmingai įgyvendinami.

IŠVADOS

1. Viešųjų pirkimų vykdymo principai – pagrindinės idėjos, šios veiklos kreipiantieji pradai, kuriais remianti funkcionuoja visa viešųjų pirkimų sistema. Jie subordinuoja viešuosius pirkimus reglamentuojančias teisės normas ir padeda sukurti darnią jų visumą. Taip pat principai, būdami imperatyviomis teisės normomis, leidžia kritikuoti ar kitaip vertinti viešųjų pirkimų teisinį reglamentavimą, perkančiųjų organizacijų veiklą. Jie savo esme kreipia visą viešųjų pirkimų sistemą siekiant užtikrinti realią konkurenciją tarp tiekėjų, racionalų lėšų naudojimą, o tai leidžia įsigyti prekes, paslaugas ar darbus už mažiausią kainą ir geriausios kokybės. Sėkmingas ir teisingas kiekvieno iš jų įgyvendinimas sudaromos galimybės vykdyti teisėtą viešųjų pirkimų praktiką.

2. Lietuvos viešųjų pirkimų reglamentavimo istorija ir patirtis nėra ilga, bet juos reglamentuojantys teisės aktai per šį laiką keitėsi pakankamai dažnai. Kartu keitėsi ir pagrindinių viešųjų pirkimų vykdymo principų įstatyminio reglamentavimo tendencijos. Siejant įstatyminės bazės kaitą su integracija į Europos Sąjungą, vis daugiau principų buvo pradėta įtvirtinti viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose. Jie kartu įgavo ir platesnę, tarptautinę prasmę. Iš idėjinio lygmens principai buvo perkelti į teisės normas, kurios yra privalomos viešųjų pirkimų teisės subjektams. Todėl dabar svarbu užtikrinti vienodą šių principų interpretavimą bei supratimą.

3. Lygiateisiškumo principas deklaruoja, kad visi tiekėjai privalo būti vertinami vienodai. Jis įpareigoja perkančiąsias organizacijas visiems tiekėjams sudaryti lygias teises dalyvauti pirkime, reikšti prieštaravimus ar pretenzijas, revizuoti pirkimų komisijos sprendimus, nedaryti dirbtinių kliūčių atskiriems tiekėjams, nes jie visi yra lygūs prieš įstatymą. Šis principas neleidžia perkančiajai organizacijai piktnaudžiauti savo teisėmis, nes ji turi daugiau pareigų negu teisių – viešuosius pirkimus vykdo siekdama viešo intereso, todėl jos pareiga yra sudaryti kuo geresnes konkurencijos sąlygas ir taip išrinkti geriausią tiekėją. Bet lygiateisiškumo principas, kaip ir bet kuris kitas, nėra absoliutus.

4. Diskriminacija – lygiateisiškumo principo pažeidimas. Šis principas draudžia vieniems tiekėjams suteikti palankesnes sąlygas dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, o kitiems neteisėtai apriboti jų galimybes. Diskriminacija gali pasireikšti tiek tiesiogine, tiek netiesiogine forma ir būti vykdoma savo šalies arba užsienio tiekėjų atžvilgiu. Jos draudimo įtvirtinimas įstatyme skatina sąžiningą konkurenciją, plačias pasirinkimo galimybes, o tai sąlygoja efektyvesnę viešųjų pirkimų vykdymo politiką. Didžiausia diskriminacijos grėsmė pasireiškia perkančiajai organizacijai nustatant technines specifikacijas ir minimalius kvalifikacinius reikalavimus.

5. Skaidrumo principas viešuosiuose pirkimuose reiškia, kad viešieji pirkimai turi vykti viešai ir būti atviri bei prieinami bet kokiam patikrinimui. Tai skatina konkurenciją bei racialesnį viešiesiems pirkimams skirtų lėšų naudojimą. Skaidrumas užtikrina didesnę perkančiųjų organizacijų atsakomybę už savo veiksmus, mažina korupcijos galimybes. Taip pat jis apsaugo tiekėjų teises laiku ir argumentuotai gauti visą informaciją apie viešųjų pirkimų procedūras. O visuomenei užtikrinama informacija apie valstybės lėšų naudojimo efektyvumą. Skaidrų viešųjų pirkimų procesą užtikrinti trukdo atskirų tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų „korupcinio pobūdžio susitarimai“, kai konkurso laimėtojai būna žinomi iš anksto. Ateityje šias problemas pašalinti padės visiškas viešųjų pirkimų perkėlimas į elektroninę terpę.

6. Konfidencialumo principas draudžia nesankcionuotai skelbti ar kitaip atskleisti informaciją tretiesiems asmenims be šią informaciją pateikusio asmens žinios. Šios informacijos apsaugojimas padeda užtikrinti tiekėjų konkurencingumą. Viešuosiuose pirkimuose reikalinga saugoti šią informaciją: kurios atskleidimas prieštarauja įstatymams, daro nuostolių šalies teisėtiems komerciniams ir visuomenės interesams bei trukdo užtikrinti sąžiningą konkurenciją. Didžiausia problema įgyvendinant konfidencialumo principą yra ta, kad dažnai ši informacija neteisėtais būdais patenka tretiesiems asmenims. Pareiga saugoti konfidencialią informaciją ir nenaudoti jos savo tikslams yra perkančiosios organizacijos ir tiekėjo sąžiningumo reikalas.

7. Institucijų ir organizacijų tarnautojai, kurių veikla susijusi su viešo intereso tenkinimu, privalo paisyti viešųjų ir privačių interesų derinimo principo. Viešųjų ir privačių interesų derinimo principas reiškia - valstybės tarnautojų ar kitų organizacijų darbuotojų, vykdančių viešuosius pirkimus, viešųjų interesų iškėlimas virš privačių interesų siekiant išvengti interesų konflikto bei užtikrinti, kad viešųjų pirkimų teikiamos galimybės nebus naudojamos asmeniniams tarnautojo ar su juo susijusio asmens pasipelnymui. Šis principas glaudžiai siejasi su etinėmis perkančiųjų organizacijų darbuotojų nuostatomis. Didžiausia problema, su kuria susiduriama įgyvendinant šį principą – viešųjų ir privačių interesų konfliktas.

8. Be įstatymiškai įtvirtintų teisės principų, viešųjų pirkimų teisėje galioja ir daugiau įvairių bendrųjų ir šakinių teisės principų. Jie visi kartu padeda geriau ir efektyviau vykdyti viešuosius pirkimus, vienas kitą užtikrina, papildo. Viešųjų pirkimų teisėje, kaip ir bet kitoje kitoje, neišvengiamai galioja bendrieji teisės principai. Jų šaltinis yra Lietuvos Respublikos Konstitucija. Svarbu atsižvelgti ir į Europos Sąjungos mastu suformuotus bendruosius teisės principus, kurie taip pat išvedami iš teisinės valstybės koncepcijos. Kadangi viešuosius pirkimus vykdo viešojo valdymo institucijos ar kitos organizacijos, kurių veikla siejama su viešųjų interesų patenkinimu, tad viešuosiuose pirkimuose galioja administracinės teisės

principai. Jie padeda užtikrinti administracinės veiklos, vykdomos perkančiojoje organizacijoje, efektyvumą bei pagrindinių viešųjų pirkimų principų įgyvendinimą.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant sumažinti perkančiųjų organizacijų piktnaudžiavimą pirkimo dokumentuose nurodant nepagrįstus minimalius kvalifikacinius reikalavimus ir technines specifikacijas pritaikytas konkrečioms tiekėjams, siūlytina Viešųjų pirkimų tarnybai suteikti dar vieną funkciją – privaloma patikrinti perkančiosios organizacijos numatytų kvalifikacinių reikalavimų ir techninių specifikacijų pagrįstumą siekiamos įsigyti prekės, paslaugos ar darbo atžvilgiu, viešuosiuose pirkimuose, kurių vertė didesnė nei tarptautinio pirkimo vertės ribos.

2. Siūlytina sukurti viešųjų pirkimų specialistų profesinės etikos kodeksą. Jis būtų prielaida sėkmingai įgyvendinti Viešųjų pirkimų įstatymą bei kitus su juos susijusius teisės aktus. Tokiu būdu visuomenei bei patiems viešųjų pirkimų specialistams būtų aiškiau, kokiais principais ir vertybėmis jie privalo vadovautis savo veikloje. Taip pat skatintų didesnę šią veiklą vykdančių specialistų atsakomybę. Jame būtų reglamentuoti principai, kurių neįtvirtina viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai bei būtų privalomi toms perkančiosioms organizacijoms, kurioms negalioja valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojantys įstatymai, etikos kodeksai ar taisyklės.

3. Viešųjų pirkimų įstatymo bendrosiose nuostatose siūlytina įtraukti straipsnį, kuris apibrėžia artimų giminaičių sąvoką. Kadangi ne visos perkančiosios organizacijos yra viešojo administravimo subjektai, kuriems galioja valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojantys įstatymai. Tai padėtų išvengti viešųjų ir privačių interesų derinimo principo pažeidimų.

4. Teisės aktais numatyti konfidencialumo pasižadėjimo ir nešališkumo deklaracijos turinį. Tiksliai numatytos teisės ir pareigos, kurios apibrėžiamos šiuose dokumentuose, sąlygotų didesnę viešuosius pirkimus vykdančių asmenų atsakomybę, leistų geriau pažinti situacijas, kuriose jie turi vadovautis ne asmeniniais interesais, o viešaisiais, vadovautis gera komercine praktika.

5. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 171⁽³⁾ straipsnį rekomenduotina pakeisti nuostata, kad administracinę atsakomybę viešuosius pirkimus vykdančioms asmenims užtraukia viešųjų pirkimų principų nesilaikymas. Ši nuostata įpareigotų labiau atsižvelgti į principų įgyvendinimo svarbą viešuosiuose pirkimuose bei labiau kreipti dėmesį ne į procedūrų tikslų atlikimą, o įstatymo esmę bei vykdomos veiklos rezultata.

6. Siūlytina neskelbiamų derybų pirkimo būdo kontrolę pavesti Viešųjų pirkimų tarnybai. Ji turėtų patikrinti šio pirkimo būdo pasirinkimo teisėtumą dar prieš pradėdant

pirkimo procedūras. Kadangi šiuo būdu perkant pasitaiko daug viešųjų pirkimų principų pažeidimų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000. Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 40-1065.
5. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000.
6. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809.
7. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 118-5296.
8. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.
9. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 45-1708.
10. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.
11. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 18-431.
12. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 112-4070.
13. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 41-1162.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 355 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“// Valstybės žinios. 1992, Nr. 20-604.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. birželio 9d. nutarimas Nr. 444 „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1992, Nr. 24-716.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 12 d. nutarimas Nr. 510 „Dėl valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 33-778.
17. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
18. Tarnautojų elgesio kodekso projektas // http://www3lrs.lt/pls/inter2/dokpaiska.showdoc_I?_id=2768428&p; prisijungimo laikas: 2006-11-30.

Europos Sąjungos teisės aktai ir kiti tarptautiniai dokumentai:

19. Tarybos direktyva 92/50 birželio 18 d. Dėl viešojo paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva7doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.
20. Tarybos direktyva 93/36/ EEB 1993 m. birželio 14 d. Dėl prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos koordinavimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva6.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.
21. Tarybos direktyva 93/37 1993 m. birželio 14 d. Dėl viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva5.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.
22. Tarybos direktyva 93/38 1993m. birželio 14 d. Dėl subjektų, vykdančių savo veiklą, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, viešojo pirkimo tvarkos suderinimo // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/direktyva4.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.
23. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB 2004 m. kovo 31 d. Koordinuojanti subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=48867&Condition2=viesuju+pirkimu>; prisijungimo laikas 2006-09-12.
24. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004 m. kovo 31 d. Nr. 2004/18/EB Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/pres2?Condition1=48044&Condition2=viesuju+pirkimu>; prisijungimo laikas: 2006-09-12.
25. Europos Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1564/2005, 2005 m. rugsėjo 7 d. nustatantis standartinės formos, naudojamas skelbiant su viešųjų pirkimų procedūromis susijusius pranešimus, pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 2004/17 EB ir 2004/18/EB (tekstas svarbus EEE) // http://www3.ltr.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=50060; prisijungimo laikas: 2006-10-30.
26. Agreement on Government procurement // <http://www.jurisint.org/pub/06/en/doc/30.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

Kiti dokumentai:

27. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/1aforma2006m.doc>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

Specialioji literatūra ir straipsniai:

28. AB „Lietuvos geležinkeliai“ pranešimas spaudai. // http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=549568; prisijungimo laikas: 2006-12-01.
29. Ambrazevičienė R. Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje // *Jurisprudencija*. 2004, t. 59(51).
30. Andriulis V. Valstybės tarnautojų etika Lietuvos Respublikos įstatymų kontekste. Valstybės tarnautojų etika / red. Gulyas G. Vilnius: Margi Raštai, 2002.
31. Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.
32. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
33. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2001.
34. Bovis Ch. Public Procurement in the EU. Palgrave Macmillan, 2005.
35. Bublienė D. Skaidrumo principas ir nesažiningų sąlygų direktyva // *Teisė*. 2006, Nr. 58
36. Hart H.L.A. Teisės samprata. Vilnius: Pradai, 1997.
37. Jakštas V. Viešieji pirkimai. Naujos redakcijos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras // *Verslo ir komercinė teisė*. 2004, Nr. 4-5.
38. Jakštas V. Viešieji pirkimai: veiksmingumo link.// *Valstybės tarnybos aktualijos*. 2005, Nr. 3.
39. Jankauskas K. Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*. 2004, t. 59(51).
40. Kostkevičius G. Dėl teisinių santykių, susiklostančių vykdant viešųjų pirkimų procedūras, kvalifikavimo // *Teisės problemos*. 2005, Nr. 4 (50).
41. Korupcijos savivaldybėse pažabojimas // *Savivaldybių žinios*, 2005 liep. 7 d., Nr. 25(322).
42. Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje // *LR Konstitucinio teismo ir Lenkijos Konstitucinio tribunolo konferencijos medžiaga*. Neringa, 2001m. Birželio 11-12.: Baltijos kopija, 2002
43. Kūris E. Koordinaciniai ir determinaciniai teisės principai (1) // *Jurisprudencija*. 2002, T. 26 (18).
44. Laimėjo brangiausi visureigiai // *Lietuvos Rytas*, 2006 vas. 24, Nr. 45 (4612).
45. Lietuvos Respublikos Civilio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I. Vilnius: Justitia, 2003.
46. Malyško E. Pirkimo komisijų veiklos apžvalga // *Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis*. 2004, Nr.2 (11).

47. Mockevičius A. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
48. Palidauskaitė J. Viešojo administravimo etika. Kaunas: Technologija, 2001.
49. Palubinskas V. Reali perspektyva – elektroniniai viešieji pirkimai //Viešieji pirkimai: Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletėnis, 2006, Nr. 2(19).
50. Reich A. International public procurement law. The evolution of international regimes on public purchasing. The Hague-London-Boston: Kuwer Law International, 1999.
51. Stansbury N. Korupcija statybų sektoriuje. Kaip praskaidrinti viešuosius pirkimus?/ red. Juozapavičius R., „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Vilnius: Eugrimas, 2006.
52. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma Littera, 2004.
53. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.
54. Tridimas T. The General Principles of EC Law. Oxford University Press, 1999.
55. Usher J.A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Nauji Rosma, 2001.
56. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
57. Viešųjų pirkimų sociologinio tyrimo ataskaita. Kaip praskaidrinti viešuosius pirkimus?/ red. Juozapavičius R., „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Vilnius: Eugrimas, 2006.

Teismų praktika:

58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 16 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. lapkričio 23 d. nutarimo Nr. 872 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. spalio 16 d. nutarimo Nr. 773 dalinio pakeitimo“ atitikimo įmonių įstatymo 14 straipsnio antrajai daliai ir įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 1994. Nr. 22-366.
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalis bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės Žinios. 1996, Nr. 9-228.
60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537.

61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.
62. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 m. pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 17-419.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija) //Valstybės žinios, 2003. Nr. 115-5221.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, Nr. 2004. Nr. 105-3894.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės Žinios. 2004, Nr. 181-6708.
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d.), 7 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2005. Nr. 131-4743.
67. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskis ir Ko“ v AB „Rytų skirstomieji tinklai“ Nr. 3K -3-416, 5 punktas//<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=54306&org=0&prn=1>; prisijungimo laikas: 2006-11-07.
68. Administracinių bylų dėl tarnybinių ginčų nagrinėjimo teismuose praktikos apibendrinimas. Aprobuvta Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų. 2006 liepos 3 d.// <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=54306&org=>; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

69. Case C- 19/00 SIAC Construction v County Council of the county of Mayo (2001) // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smarapi!celexplus!prod=62000J001=en; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
70. Case C-94/99 ARGE (2000) // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!celexnumdoc&lg=en&numdoc=61999J0064; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
71. Case C-120/78, REWE-Zental v Bundesmonopolverwaltung fur Brantwein (Cassis de Dijon) (1979); <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:61978J0120:En.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
72. Case C-45/87 Commission v Ireland (1988) // <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:61897J0045:En.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-20;
73. Case C-359/93 Commission v The Kingdom of Netherlands (1995)// <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:61993J0359:En.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
74. Case C-20/01 ir C-28/01 Commission v Germany (2003)// <http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:62001J0020>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
75. Case C-324/98 Telaustria Verlags GmbH and Telefonadress GmbH v Telekom Austria // http://euro.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celex!prod=61998J0324=en; prisijungimo laikas: 2006-11-23.

Internetiniai šaltiniai

76. <http://www.euro.lt/showitems.php?tTopMenuID=3783>; prisijungimo laikas: 2006-10-02
77. http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm9_e.htm#govt; prisijungimo laikas: 2006-10-02

SANTRAUKA

Viešųjų pirkimų vykdymo principai. Lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principai viešuosiuose pirkimuose. Bendrųjų ir šakinių teisės principų galiojimas viešųjų pirkimų teisėje

Raktiniai žodžiai: viešieji pirkimai, principai, lygiateisiškumo principas, nediskriminavimo principas, skaidrumo principas, konfidencialumo principas, viešųjų ir privačių interesų derinimo principas, bendrieji teisės principai, šakiniai teisės principai.

Paskutiniu metu viešiesiems pirkimams yra skiriama nemažai dėmesio. Taip yra todėl, kad per juos yra paskirstoma didelė dalis valstybės lėšų bei siekiama patenkinti viešus interesus. Šiame darbe analizuojami viešųjų pirkimų vykdymo principai. Pirmojoje dalyje autorė nagrinėja principų sampratą ir reikšmę viešųjų pirkimų teisės kontekste, išskiria pagrindinius viešųjų pirkimų vykdymo principus. Taip pat analizuojami pagrindiniai Lietuvos teisės aktai reglamentavę viešuosius pirkimus nuo nepriklausomybės atgavimo iki šių dienų. Šioje analizėje išskirtinis dėmesys sutelkiamas į viešųjų pirkimų vykdymo principų reglamentavimo tendencijas. Viešųjų pirkimų įstatyminės bazės negalima nagrinėti atsietai nuo Europos Sąjungos teisės aktų, kurie reglamentuoja viešuosius pirkimus bei Pasaulio prekybos organizacijos sutarties dėl viešųjų pirkimų, kadangi ši veikla yra vykdoma ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu. Tai siejama su laisvu prekių ir paslaugų judėjimu Europos Sąjungoje.

Antrajame skyriuje nagrinėjami penki pagrindiniai viešųjų pirkimų vykdymo principai: lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, konfidencialumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo. Autorė analizuoja kiekvieną jų atskirai: jų svarbą, sampratą, įgyvendinimo priemones bei aktualiausias problemas. Nors jie visi sudaro sistemą ir vienas kitą papildo.

Paskutinėje darbo dalyje analizuojama bendrųjų ir šakinių teisės principų galiojimas viešųjų pirkimų teisėje. Išskiriami ir aptariami viešųjų pirkimų teisėje svarbiausi bendrieji teisės principai. Toliau konstatuojama, kad viešieji pirkimai yra administracinės teisės reguliavimo dalykas ir nagrinėjami administracinės teisės principai viešųjų pirkimų vykdyme.

Galiausiai autorė pateikia išvadas ir pasiūlymus, kaip būtų galima pagerinti viešųjų pirkimų principų įgyvendinimo praktiką.

SUMMARY

The principles of public procurement. The principles of equal treatment, non-discrimination, transparency, confidentiality and adjustment of public and private interests in public procurement. The validity of general and branch principals of law in the public procurement law

Key words: public procurement, principles, principle of equal treatment, principle of non-discrimination, principle of transparency, principle of confidentiality, principle of adjustment of public and private interests, general principles of law, branch principles of law.

Public procurements attract a lot of attention recently. It is because contracting authorities use public funds and try to serve to public interests. In this work the author analyses principles of public procurement. In the first part of this work the author studies a conception and an importance of the principles in the context of public procurement. Also in this part it is marked out the main principles of the public procurement. The author analyzes the main legislations on public procurement in Lithuania during the period of independent state. In this part the main attention is focused on the regulation of principles. But it is impossible to talk about public procurement apart from the European Union's legislations on public procurement and the agreement on public procurement of World Trade Organization. It is because public procurements are performed internationally and are connected with free movement of goods and services in European Union.

In the second part, the author studies five fundamental principals of public purchase: equal treatment, non-discrimination, transparency, confidentiality, adjustment of public and private interests. Their importance for public procurement, conception, the means of implementation and actual problems are analyzed in this chapter of the work. But all the principles make a system and complement each other.

In the last part of the work the validity of general and branch principals of law in public procurement law is analyzed. The author distinguishes and discusses the main general principals of law what are important in public procurement implementation. Further it is stated, that the regulation of public procurements is a subject of administrative law. So, the author studies the principles of administrative law in public procurement.

And finally the author of this work draws conclusions and gives some suggestions how to improve the practice of implementation of public procurement principles.